

СРПСКА РЕЧ

СЛОБОДНЕ НОВИНЕ / ИЗДАЊЕ СЛОБОДНИХ НОВИНАРА
ДИРЕКТОР: Даница Драшковић

ГЛАВНИ И ОДГОВОРНИ УРЕДНИК: Богољуб Пејић

УРЕДНИЦИ:
Стево Батић, Илија Давидовић, Љиљана Јорговановић — Булатовић.

СТАЛНИ САРАДНИЦИ:

Милеико Вучетић, Сандра Петрушић, Благница Стојановић, Александар Чотрић, Александар Цветковић, Војкан Ристић, Никола Бурзан, Владан Василијевић, Ђорђе Вукоје (фото), Љиљана Шоп, Нада Мијатовић, Ружица Ранитовић-Јовић, Бранка Поламенац, Сандра Скоко (Лондон), Мира Трајковић (Париз), Бранка Митровић, Донка Михаиловић,

ГРАФИЧКИ УРЕДНИК: Раде Марковић

СЕКРЕТАРИЈАТ:
Нада Бошковић, Драгица Бугарски

АДРЕСА РЕДАКЦИЈЕ:
Вука Караџића 8/1,
11000 Београд
☎ 011/620-891 и
628-242

КОМЕРЦИЈА И ИЗДАВАЧКА ДЕЛАТНОСТ:
Бранкова 13-15,
11000 Београд
☎ 011/625-937 и
624-598 (фах)

ЖИРО РАЧУН:
40801-603-4-27562
Стари Град
РУКОПИСИ И ФОТОГРАФИЈЕ СЕ НЕ ВРАЋАЈУ

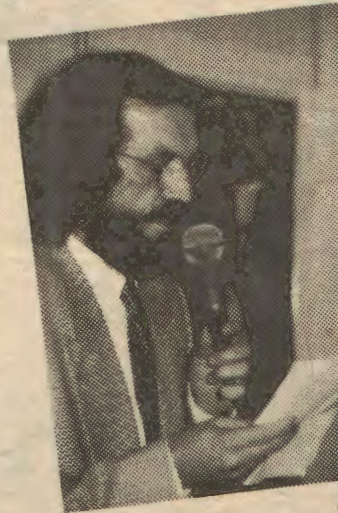
ШТАМПА: ДП „Борба“, Косовска 26, Београд

Мишљењем Секретаријата за информације Републике Србије бр. 413-01 221/91-01 од 15. фебруара 1991. одређена је стопа пореза од 3%

ДАНИЦА ДРАШКОВИЋ:

КРАЈ КРВАВЕ БАЈКЕ

Стр. 6—7

ВОЈСКА ЈУГОСЛАВИЈЕ:

ПАНДУРИЗОВАНА АРМИЈА

Стр. 22—24

АНТИФАШИЗАМ У СРБИЈИ

САЈАМ КЊИГА:

ДВЕ НОЋИ И ЈЕДАН ДАН

Стр. 29—31

„СРПСКА РЕЧ“ РАЗГОВАРА СА

БУДИМИРОМ БАБОВИЋЕМ
из интерпола
ШКЕЉЗЕНОМ МАЛИЊИЈЕМ
са Косова

ТЕМА БРОЈА:

НОВО ВРЕМЕ

Нове мере против бандитизма

100.000

Немачка награда нудећи 100.000 златних марана било за Тито или Михаиловића, објављена у београдском листу Ново време од 21 јула, 1943 (видети сведочанство Радара В. Михаиловића)

100.000

Немачка награда нудећи 100.000 златних марана било за Тито или Михаиловића, објављена у београдском листу Ново време од 21 јула, 1943 (видети сведочанство Радара В. Михаиловића)

100.000

Немачка награда нудећи 100.000 златних марана било за Тито или Михаиловића, објављена у београдском листу Ново време од 21 јула, 1943 (видети сведочанство Радара В. Михаиловића)

Стр. 32—53

ХИТЛЕР: ТИТО МОЖЕ ПРОЋИ, АЛИ ДРАЖА НЕ СМЕ

ОБАВЕШТЕЊЕ ЧИТАОЦИМА И САРАДНИЦИМА „СРПСКЕ РЕЧИ“

Нова адреса редакције „Српске речи“ је:
Ул. Вука Караџића бр. 8/1, 11000 Београд
Тел. 011/628-242, 620-891, 620-968

Адреса комерцијалне службе и издавачке делатности
„Српске речи“ је:
Бранкова 13/VI, 11000 Београд
Тел. 011/625-937, 624-598

ПРЕТПЛАТА НА „СРПСКУ РЕЧ“

Претплату на „Српску реч“ можете извршити уплатом на жиро-рачун 40801-603-4-27562, Стари град, са назнаком „за претплату“ и то за:

3 месеца 6 бројева 18 динара
6 месеци 12 бројева 36 динара
12 месеци 24 броја 72 динара

Информације на тел 011/620-891, 628-242 и 620-968

ПТИЦА СЛОМЉЕНИХ КРИЛА

Споменик „Птица сломљених крила“, данас (2. новембра) можда хоће, можда неће бити постављен на Сенђанском путу у Суботици, као обележје места где су у касну јесен 1944. ослободиоци без суда и суђења стрељају „мађарске фашисте“. можда неће, јер тако жели покрајинска власт а можда и хоће, јер такву су одлуку донела два мађарска Савеза (СВМ и ДЗВМ) после исцрпљујућег прегањања са социјалистичким и радикалским одборницима у скупштинској сали суботичке општине. И док траје рат овог пропагандног родољубља око питања жртве и крвника, сумње нагризају историју написану победничком руком — шта се то, заправо, догодило у једном времену зла о коме се до сада, углавном, ћутало.

Споре се Мађари и Срби иако је реч о спору фашизма и комунизма који се задесио на овом малом простору и оставио велики траг са последицама чији исход још не наслућујемо. Остала је кућа срама у којој су обитовали фашисти и комунисти и у таквој кући била су логична и могућа међусобна уморства народа, у којој се губило осећање части а остатак живота проводило у чаури неког интимног бола и ишчекивања дана линча, када ће рачуни бити опет поравнати.

Најпре је Србима омогућено да говоре о страховима и жртвама под мађарским фашизмом. Сећам се тих прича а и без њих од Новог Сада није било црнијег града. Мрзео сам, дакле, Мађаре а оно „фашисте“ доживљавао као мање важно, као рецимо поцепани капут. Ти су људи са поцепаним капутима бацили испод залеђеног Дунава Србе из Улице Краљевића Марка и још неких улица у којима после рата готово нико није живео. Три године доцније ишао сам од Житног Трга до Телера да видим Мађаре али их није било. Нисам могао као осмогодишњак да знам за генерала Ивана Рукавину, војну управу и летеће комунистичке бригаде, које су сад у име Срба таманиле Мађаре.

Мађарима о њиховим страховима никада није било омогућено да говоре. Фашисте заменили комунисти, камуфлирани као Срби. У идиличним школским књигама сваки комуниста се приказивао Робинот Худом, који истерује правду, око за око, зуб за зуб. Дуго година после рата опорављени и обезубљени Мађари су и даље ћутали.

Да није било Мађаша Ракошија, Стаљина, братства и јединства, Мађара као и Немаца у Војводини више не би било. Кажу, Ракоши је молио Стаљина да комунисти обуставе убијање Мађара а и сам Тито се обречнуо на Ивана Рукавину, укинуо Војну управу, мада се Јован Веселинов клео да ништа боље од Мађара нису прошли ни Срби — кулаци.

Ради чистоте идеолошке савести Србима у Војводини су дозволили да дижу споменике „жртвама фашистичког терора“, подразумевајући под тим Хортијевце и Њилашовце, што донекле и одговара истини, иако су Срби у тој паролу препознали углавном Мађаре и домаће фолксдојчере.

Четрдесет и пет дана Војне управе, у октобру и новембру 1944. платило је главом двадесетак хиљада „Хортијеваца“ и „Њилашеваца“ и у томе јевте спор, пошто су и једни и други, углавном, утекли са окупатором, а овде у јамама остали Мађари за које није било доказа да су окржавили руке.

Мађарски књижевник Тибор Череш у роману „Хладни дани“ детаљно је описао страдање Срба осећајући моралну одговорност због злодела почињеног од дела његовог народа, очекујући да ће неко од српских колега написати књигу о страдању недужних Мађара 1944. Наравно, није дочекао. Овде се коначно, поставља и морално питање; треба ли најпре огласити поубијане Мађаре жртвама комунистичког терора, па да онда, рецимо, један Александар Тишма одговори Тибору Черешу на исти начин у име дела српског народа припадника летећих одреда Ивана Рукавине — узгред Хрвата.

Комунисти док су на власти своје злочине неће признати. Поводом суботичког случаја кажу да не треба „будити духове прошлости“ у времену кад треба радити „на оживљавању производње“. Још кажу да та Птица „изазива учеснике НОРА“ и „повређује сећања на жртве окупатора“. Једне, дакле, ране боле — оне фашистичке, друге, комунистичке. Ако боле, лична је ствар појединаца.

„Птицу сломљених крила“ и даље ће оспоравати они који желе да она симболизује српски грех. Ако је и само један Мађар невино убијен, он заслужује почаст. У сенима сломљених крила на Сенђанском путу.

ПИСА: Богољуб ПЕЈЧИЋ

и то је

Србија

Пише: Миленко ВУЧЕТИЋ

УДВОРИЦЕ

1.
Мир је животно и морално становиште, поглед на свет и политичка, државна и национална филозофија, а не, како код нас многи мисле, техничко окончање рата.

2.
Између стаљиниста и шовиниста нема, у њиховим менталним склоповима и у њиховом језику, никакве битније разлике; и једни и други виде и описују на исти начин све што се опире идејама којима служе.

Стаљинисти своје неостомишљенике најбрже дисквалификују лепећи им етикете „званице Запада“, „слуге Запада“ и „плаћеници Запада“ а те етикете, у идентичном жару и с идентичним намерама, својим неостомишљеницима лепе и шовинисти.

Ко је имао невоља са стаљинистима, зна шта га чека са шовинистима.

Стаљинизам је, могло би се рећи, нереализовани шовинизам, а шовинизам је, вероватно, одложени стаљинизам.

3.
Све што су противници рата говорили када је рат почео, а због чега су излагани суровом јавном линчу, обистинило се до најситнијих детаља.

То је разлог што их заступници ратне опције, поражени збиљом до бола и постиђени аргументима до очаја, сада још више и жешће мре.

4.
И у минуваним годинама потпуне блокаде, у Србију је, углавном захваљујући приватној иницијативи и подухватима појединаца, ушло више компјутера и рачунарских технологија него у многе друге бивше социјалистичке земље, што показује да је Србија, и у време највеће изолације, самоизолације и економске беде, била, својим најздравијим делом, у сталном дослуку са светом.

Та и таква модерна и отворена Србија, упоркос настојањима конзервативних и клаустрофобичних Срба, чији број, на жалост, није за потцењивање, има будућност.

Гласни гуслари нису, просто, ни када-су испод гусала држали репетиране пиштоље, растерали тихе хаkere.

Митови успоравају али не заустављају, нити могу да зауставе, ход цивилизације.

Са сваким новим компјутером у Србији и са сваким Србином коме су светске вредности циљ а не непријатељ, бар једне гусле и бар један Србин гусларске памети померени су на прашњава таване.

Има, дакле, наде...

5.
Власт квари људе, апсолутна власт их квари апсолутно, а борба за власт их припрема за квариње.

6.
После три године ратовања, уз употребу најмодернијих оружја и уз формирање заокружене ратне стратегије, Радован Караџић, као да је до сада на просторима које контролише владао мир, проглашава ратно стање.

И тај крвави плаоназам је увеличана и урамљена слика општег лудог хаоса, или, још више, увеличана и урамљена слика лудила и лудака у хаосу.

7.
Опозиција је сервис за пропагирање и наметање политичког, идеолошког, економског, културног и моралног модела супротног владајућем, а не, као код нас, шанасу из кога се, не престано, пуца у власт.

Станари трошне куће, а то су они на које опозиција рачуна, немају ништа против да им неко ту кућу сруши ако претходно покаже материјал и знања за грађење нове, али ако им тај само прича да трошну кућу треба срушити, што опозиција једино чини, тешко да ће му то допустити.

8.
Гувернер Народне банке и творац актуелних реформи др Драгослав Аврамовић постао је академик у тренутку када су се његови пројекти оздрављења трулежи озбиљно заљубљали.

Лек који је он понудио, громогласно је сврстан у генијални проналазак, а да се не зна

да ли лечи, да ли доноси само предсмртно смирење или убија.

Текући посао оперативне природе, ослободен искључиво на политику и политичаре, на тренутну политику и тренутне политичаре, проглашен је, пре него што је окончан и пре него што је показао трајније позитивне резултате, за научни домет највишег реда и за дело бесмртника.

Дневна слава због дневне моћи, још једном је, у Српској академији наука и уметности, по тамо јединим важећим критеријумима, промовисана у недодирљиву вредност.

Процес урушавања ове институције у себе приводи се крају.

У друштвеним наукама више готово да и нема миљеника власти без титуле академика.

Кепеци које нездраве прилике и зла времена декретно преведу у дивове, а таквих је у Српске академије наука и уметности много и такви су и од др Драгослава Аврамовића направили академика, нису кепеци једино када се окруже кепецима.

9.
Резик ратних хушката, који од произвољности прави чињенице а релативизује и оне чињенице у којима нема ничег релативног, постаје свакодневни језик.

У бројчано доминантним социјалним слојевима, на које ратни хушкати имају највећи утицај, реч „Хрват“ је, рецимо, замењена речју „усташа“, с малим или никаквим изгледима да се ту нешто промени.

Прихватањем назива „усташа“ за одређивање нечије националне припадности, појам која је прецизно одређивано конкретно зло претвара се временом у сасвим обичну именицу.

И највећим бесмислицама се, тако, као у овом примеру, а сличних примера је много, осигурава мрачна дуговечност.

Иза ратних хушката, чије су ставове, али и језик, државни медији наметали као једине образце за мисао и једине говорне матрице, не остаје пустош само на ратиштима.

10.
Сигурно је да се Србија неће политички и економски опоравити у реално могућим оквирима док је на њеном челу Слободан Милошевић, али је исто тако сигурно и да многи људи

кавичког менталитета у српској култури.

Удворице су, како се од њих и очекивало, наградили др Миру Марковић за новинске текстове и Милована Витезовића за изабрана дела (чуј, изабрана!), а кукавице су то мирно примиле к знању.

Додељена су, успут, још нека признања, тек реда ради.

Без награде су остали најактуелнији светски хитови чији су аутори Габријел Гарсија Маркес, Џон Апдајк и Ерика Јонг, затим ревитализована продукција савремене поезије и прозе у „Про-

ружења књижевника, Удружења књижевних преводилаца и других заинтересованих асоцијација.

Мук је дочекао, одобрио и верификовао нешто због чега се морало вриснути.

Сутра, када и ова власт оде, многи ће гласно набрајати њене грехе у свим областима живота; о гресима власти у култури, међутим, мало ко ће на то имати право, због ћутања данас.

Награде додељене ове године на Сајму књига остаће, наиме, као срамота и као шамар

И КУКАВИЦЕ

противници Слободана Милошевића нису, тиме што су против њега у принципу, никакав гарант да би, с њима на власти, Србима имала бољу политичку и економску будућност.

11.

Награде за издавачки подухват, које су додељене на овогодишњем Сајму књига, још један су пример доминације удворичког али и ку-

свети“, па изванредна библиотека „Време књиге“, па капитална историографска дела Момчила Спремића и Драгољуба Живојиновића, па сабрана дела Владимира Булатовића — Виба, па сензационални рукопис Албера Камија, па...

Одлуке о наградама није, наравно, донео жири, већ ту то, на трагу смрада општег распадања, учинили они који су жири именовали.

Удворице су, просто, одрадиле добијени посао и њима се не вреди бавити; проблем су, много већи проблем, и овога пута, кукавице.

Ни један угледнији издавач није се, рецимо, демонстративно повукао са Сајма због неоспорног скандала, а изостали су и протести Уд-

књизи, у дужем сећању него оно што је награђено.

И мук поводом тих награда ће се, такође, дуго памтити.

12.

Ућуткивање топова је, у трагању за миром, мање важан потез од ућуткивања тобџија.

КРАЈ КРВАВЕ БАЈКЕ

Потписујемо петицију за Слободно и јединствено Сарајево, за заједнички живот у њему. На први поглед то је оно што сви желимо али и није баш тако. Многи људи, чак и интелектуалци и национално неоптерећени, одбили су да потпишу или размишљају пре него што потпишу. О чему размишљају, питама их. Не знају да објасне. Кочи их нешто, и њима нејасно, нека тамна страна свести коју су невољно формирали слушајући пропагандну машинерију рата са којом се нису слагали. Нешто сузбија у њима оно нормално, људско, активира сумњу, страх и опрез, па је често одговор: „Слажем се са свим тим — али нећу потписати“.

А шта је то што неће они који неће да своје име додају именима на петицији за Сарајево и тако стигну у свет људи, живота а побегну од мржње рата и смрти? Они тако неће ни заједнички живот са другима у Београду, кажем им. Како можемо живети заједно са другим верама, народима и нацијама у Београду, Новом Саду, Сомбору, Крагујевцу а да не желимо то исто у Сарајеву? Пре пет година сви ти људи би на овакву петицију одмах ставили потпис и сматрали је непотребном. Данас они радо и често путују у Париз, Њујорк или Лондон, градове у којима живи цео свет, а не желе цео свет у свом граду. И много се љуте када са екрана светских телевизија чују да у Србији има фашизма.

Ова петиција која иде у Уједињене нације показате колико нас има што мислимо другачије и сваки наш потпис треба да умањи ону непотписану али моћну петицију Срба већ отишлу у свет, на којој су забележени сви равнодушни, сви непобуњени против рата, злочина и мржње, сви који желе етнички чисте државе и градове једног народа једне вере и једне културе. Колико потписа буде за Сарајево, толико фашизма нема у Србији. То је то.

ИПАК ПОМИРЕЊЕ

Има ли фашизма у Србији данас, знамо ми саврменици. Видели смо, чули смо, неки су и доживели. Ко су фашисти и то смо видели. А како је било раније у Србији читамо из историје коју су писали победници, Срби. Ево како она изгледа.

У целом свету ове године прославља се 50 година од победе над фашизмом. Французи, Руси, Пољаци, Енглези, Американци, славе свој допринос тој победи. А шта раде Срби? Они славе по историји коју су сами написали. По њој, у Србији тада, пре 50 година, није било антифашизма. Сви виђенији Срби били су сарадници Немаца, колаборационисти, слуге окупатора, значи фашисти. Генерал Дража Михаиловић који је дигао устанак против Немаца, по савезничкој историји, и одликован од савезника за допринос у борби против фашизма, овде је осуђен и стрељан као издајник и фашиста. Недић такође, а по истој оптужби осуђени су на смрт и сви председници политичких партија тог времена. За исто дело оптужени су, осуђени и

Стидљива Милошевићева најва могућности разговора о националном помирењу је она права, и данас најпотребнија прича у Србији. У српску историју неће ући ни ратник ни освајач, ући ће и остати посебно забележен онај који помирн две оштро подељене и раздвојене Србије, леву и десну. Схватно је то и Милошевић, очито недавно читајући Декларацију о националном помирењу Српског покрета обнове из 1990. Са закашњењем од три године он увек долази на позицију СПО, па је сада на реду и део програма о помирењу.

Пише: Даница ДРАШКОВИЋ

убијени и многи виђенији Срби, адвокати, судије, уметници, књижевници, глумци, новинари, трговци и сељаци, на хиљаде таквих је изгубило живот као сарадници фашизма. Читајући ту српску историју од пре 50 година изгледа да у Србији није било Србина који би се супротставио Немцима и фашизму па је то морао учинити Хрват Јосип Броз. Он је ту борбу организовао и водио са војним формацијама под називима Први хрватски корпус, Пети хрватски корпус, Дванаести хрватски корпус, Шеста хрватска бригада, Одред Марко Орешковић, Одред Матија Губец, Одред Стјепан Радић. Статистика каже да је 80 посто војних формација партизанске војске имало хрватске називе.

У тим формацијама је, пише историја, било и Срба, али стратегију отпора фашизму водили су Хрвати. И данас, после 50 година, десиле се парадокс да заједно са Туђманом Срби славе победу над фашизмом коју су извојевале бригаде, корпуси и батаљони под хрватским именима, и са хрватским командантом на челу. Ми знамо да су у тој војсци 80 посто бораца били Срби али то не зна свет и закључује баш онако како Туђман жели, приписујући антифашизам Хрватима а фашизам Србима. Траг те приче је и данашњи однос света према нама у овом рату и непрекидна прича о српском фашизму и хегемонији.

Не треба нас у свету нико ни да воли ни да мрзи. Довољни смо једни другима јер мржња Срба према Србима, левих према деснима, толика је да је изнад и националног и историјског, и изнад истине. Зато смо и заслужили да нам Туђман држи говоре о победи над фашизмом пре 50 година док ми и данас свакодневно убијамо Дражу.

Фашизма у Србији је било и тада као и данас. Али пре 50 година фашисти нису били они који су за то суђени и стрељани него њихове судије и целати. То доказује садашња Србија и фашизам у њој који су створили, подстицали и одржали потомци тих судија и целата од пре 50 година. У њиховој Србији, после 50 година, под окриљем њихове власти и идеологије, етнички се чисте градови, села, државе, праве се и читају спискови неподобних због националне припадности, протерују из државних и војних органа људи других националности и вера као и нечистокрвни Срби. Они су исмејавали мировне покрете и проглашавали националним издајницима све који нису хтели да иду у рат и убијају друге народе, они су четири године рата снабдевали, финансирали, и одржавали фашистичку причу о немогућности заједничког живота са другима. Тако је било у овом рату и историја ће то неминовно забележити.

То је схватио Милошевић, главни стратег овога рата, и већ се прилагођава новом времену. Недавно, у Сава Центру, на прослави ослобођења Београда, он рече да треба одати пошту свим борцима против фашизма у Другом светском рату, без обзира којој нацији и вери су припадали и без обзира у којој војсци и под којом заставом су се борили. Неочекивано и нагло промењени став и признање, да је било

и других бораца против фашизма осим партизана и комуниста, затекао је и лево и десно и није имало одговарајући медијски публицитет. Револуционарна промена мишљења дочекана је ћутањем. Или тако треба, полако и помало, или је у питању неслагање центара власти и моћи са ставом председника.

Та стидљива најава могућности разговора о националном помирењу је она права, и данас најпотребнија прича у Србији. У српску историју неће ући ни ратник ни освајач, ући ће и остати посебно забележен онај који помири две оштро подељене и развдојене Србије, леву и десну. Схватио је то и Милошевић, очито читајући недавно декларацију о националном помирењу Српског покрета обнове из 1990. године. Са закашњењем од три године он увек долази на позиције Српског покрета обнове по свим питањима државне и националне политике, па је сада на реду и део програма о помирењу.

Та прича се комбинује са поновљеним заносом прославе партизанских празника, лажних победа, лажне историје, балансирају се обе Србије, уз пољупце левој и намигивање десној. Намигивање је, видимо, узалудно.

Многи не воле леваке.

Фашизам актуелне власти, који изгледа више није у моди, избија свуда по мало. Азему Власију, Албанцу, адвокату, ускраћена су гра-

ђанска права. Не може добити пасош, не може да откупи стан, не може много тога. Није то по судској одлуци, ослобођен је он од свих оптужби. То је по одлуци „царства му“. И не само Азему. Многима, већини Албанаца на Косову одузета су грађанска права и установљен је поредок затвора на отвореном.

Слободан си али не можеш нигде.

То је тековина наше борбе за Косово и право Срба.

Не знам само која српска права би била урођена давањем пасоша Азему Власију или његовим путовањем где жели. Не верујем да то хоће Срби са Косова и не знам како неко може своја права остваривати ускраћујући их другима.

ДИПЛЕ С ТУЖНИМ КРАЈЕМ

Како је сада у Србији у моди проповедање изласка из ноћи у дан, односно из фашизма у идеализам, надам се да је и Азему свануло. Вратиће му сигурно његова грађанска, политичка и људска права ови свежи и напаљени борци за једнакост и заједнички живот, али му саветујем да их затражи јавно од њих. На јавни захтев мора уследити јавни одговор јер овако, док је правда у ноћи, борци за свануће бране се незнањем.

Нису само Азему и Албанцима на Косову ускраћена права. Ускраћена су и Србима функционерска права, како каже делегација Срба са Косова која шета по Београду. Исти људи причају нам исте приче после четири године ћутања.

Шта се то изненада променило за Србе на Косову када су опет кренули да траже права по Београду?

До сада су ћутали и били задовољни репресијом над Албанцима и својим положајима чувара затвора на Косову. Сада траже више од тога. Разговарала сам са њима, случајно, и нисам ништа разумела. Како ћу и разумети Мому Трајковића, комунисту и вечитог функционера који је на Косову Пољу 1990. године предводио социјалисте жељне крви док су они каменовали Вука а он скакао околу и говорио о светом оцу Милошевићу? Каже да је од тада политички пропадао јер је Милошевић био незадовољан и бесан што је Вук преживео каменовање. „Шта ти има да спречаваш народ да се обрачуна са њим“, каже да му је после митинга рекао Милошевић. Или Шолевића како разумети, човека који је газио преко лешева да доведе на власт лешину комунизма на издисају, и врати је у живот дахом национализма?

Њихово је било и срећом прошло, и чини се да је то суштински разлог ове нове побуне.

Прошли људи погрешне политике која је доњела општу несрећу желе да послуже поново другим вођама за несрећу, зато им не верујем. Да су дошли да траже укидање полицијске репресије, заједнички живот са Албанцима, права и слободе свима и да јавно осуде режим у Србији због гетоизације Албанаца, прихватили би их. Овако, њихова шетња по хладним канцеларијама политичких странака и лидера који вербално ратују за Српство, са националним диплома које смо већ одсвирали, личи на ону причу са тужним крајем.

Њихова делегација у Београду није невезана са посетом српских академика српском патријарху ових дана и Сабором Српске православне цркве у Бањалуци. Све је то иста наша крвава бајка која траје, са истим ликовима. Опет се покреће национална носталгија за изгубљеном победом, а нереални, неоствариви национални снови комунистичких академика и владика наговештавају наставак рата и смрти. Ни о чему добром се они не договарају, јер би иначе било јавно, и ништа корисно неће саборвати наше владике, иначе би Сабор био у Србији. Срећа је што ти Сабори и њихове одлуке немају никакав утицај ни поштовања народа, који је у већини схватио да је извориште фашизације и гетоизације Срба у самој српској цркви. Сада више нису потребни комунисти да терају народ из цркве, то сасвим успешно раде владике српске са митраљезима под мантијама и мржњом на олтару. Неповратно је изгубљена слика о толерантој, помирљивој и праштању склона Српској цркви која је нечасном улогом у овом рату сама изневерила своју суштину и минулу славу. Зато у Бањалуци могу да саборују шта год хоће.

Нико их неће озбиљно схватити и послушати.

КАД ПРЕДСЕДНИК УБАЦИ ФИНЕСУ

МИНУТА ЋУТАЊА

Међу обиљем политичких догађаја у прошле две седмице за око ми је запас Милошевићев говор у Центру „Сава“ уприличен поводом 50 година од победе над фашизмом, мада углављен у термин прославе или комеморације, већ како ко воли и какс схвата, 50 година такозваног ослобођења Београда.

Како нам ТВ Бастиља јавља, „све светске агенције и новине, и најугледнији политички аналитичари и коментатори“ надугачко и нашироко су анализирали Милошевићев говор и посветили му велику пажњу.

Што се саме Бастиље тиче она је, наравно, обратила пажњу на миротворно-државничку компоненту говора, бар како је она схвата. Навелико су цитирани разна светска медија која су Председника благосиљали за добру вољу да заустави рат и подвлачене су његове речи да је исход рата повољан за Српство Васколико те да је постигнуто оно што се желело па је сада ред да се са суседима почну поправљати односи, а у земљи плате.

Да је само до ових тонова у говору, не би му посветио ни пасуса јер су то само варијације на исту, „миротворну“ тему коју већ месецима слушамо и гледамо. У говору се, међутим, на моје, признајем, огромно изненађење, појавила и једна сасвим друга компонента која није непосредно у вези са недавним миротворним преобраћањем, али има и те како посредних веза са тим преображењем, а чини ми се да садржи и озбиљније наговештаје будућих збивања.

Та компонента нам је, после ће се испоставити помало погрешно, била наглашена временом и темом чудног скупа на коме је Милошевић говорио.

Јер, скуп је био посвећен нареченој годишњици победе над фашизмом и само по себи се разуме да је ваљало проговорити по коју о антифашизму у Срба.

Антифашизам је, иначе, у идеолошком животу нашег владајућег естаблишмента, идеолошка појава чак нешто старијег датума од миротворства. Наиме, као што је познато, миротворство је пронађено у ноћи између 30. и 31. јула ове године док је знаменита Председникова изјава „Политике“, у брзој комуникацији између Београда и Игала прерађивана, дорађивана и дотеривана да би негде пред зору била поново пуштена у погон ротација „Политике“, па је лист на првој страни, поносно, целом свету, понео поруку која је гласила: „Мир, брате, мир!“ Антифашизам је, пак, пронађен читава 24 дана раније, и то 7. јула када је председник, али не Републике, већ посланичке групе СПС у Народној скупштини Републике Србије, на прослави једног исто тако мутног празника који слави дан када је један авантуриста убио једног жандара на вашару и тако наводно отпочео устанак против Немаца, одржао говор. Поменути господин је у говору изненађеној јавности

Кад Милошевић предложи да се ода пошта свима који су допринели победи над фашизмом, независно од расе, нације, вере, униформе или заставе под којом су се борили за слободу, свако ко каже да овим није запрепашћен — лаже.

Пише: Милан БОЈИЋ

објавио да смо се у II светском рату ми, што ће речи Титови партизани, борили не само за слободу него и против фашизма.

Изненађење јавности је било не у томе што је то тада први пут сазнала — таман посла! — него зато што јој је та чињеница првих 45 година после рата била толико набијана на и у нос да је право чудо што на предметни није прокрварила, да би потом, следећих пет, док су трајали распад Југославије и рат за наслеђе, била заборављена. Чињеница, мислим, а не јавност. Разлози нису били далеко од памети јер су, због разумљиве зловоље србијанских грађана и сељака да своје синове пошаљу на стражишта, рат, за наш рачун и на наш рачун, водили углавном радикални или острашћени националисти који, ако већ нису носили само кокарду оно нису бежали од тога да кокарду и петокраку заједно ставе на шлем. Таквима свакако није било особито драго да им се кроз уши провлачи прича о нашем традиционалном антифашизму и мање или више успешној антифашистичкој борби. Ово не због тога што су себе осећали каквим фашистима — напротив, тај епитет су они сами чували за „ушасте“ и „балије“ — већ зато што је ритуална прича о антифашизму била обавезно гарнирана додатком о „домаћим издајницима“ као фашистичким слугама. Списак пак, „домаћих издајника“ се истина завршавао словеначким белогардејцима, али је обавезно почињао четницима.

Четници су, иначе, један конфузан назив за све српске националистичке противнике које су током II светског рата у Србији имали комунисти: од Југословенске краљевске војске у отаџбини, преко недићеваца и љотићеваца све до самих, још током рата истребљених, четника. Њиховим настављачима су се у мањој или већој мери осећали сви учесници познатих фаза рата у БиХ а Караџићева беба-држава је, чим је прокметчала, огласила да су јој управо ови заточеници Српства духовна храна и потпора.

ПЛАКЕТЕ И ИЗДАЈНИЦИ

Стога је Вучелићев говор 7. јула сваком познаваоцу политичких прилика у Срба, а то су, наравно сви Срби који су икада попили бар кафу у кафани, био знак да се нешто ново догађа. Шта је то ново постало им је јасно 24 дана касније када су уз предметну кафу прочитали још увек јефтину — само 30 пара — „Политику“. Вучелић је, дакле, овим говором, поново извукао из рукава антифашизам али га је, наравно, и у складу са 45 година стицаном навиком а новом потребом, зачинио причом о „домаћим издајницима“. Вучелић не би био Вучелић, да „домаћим издајницима“ није приде и припретио рекавши им да ће свим средствима бранити „тековине револуције“.

У првим месецима кампање новооживљени антифашизам се, мора се признати, користио на уобичајен начин, тј. служио је као батина да се распали по свакоме ко је „прочетнички настројен“ што је у модерној интерпретацији наших социјалиста означава једну чудну смешу свих српских некомунистичких политичких снага, у које се сврставају не горепобројани „четници“ него практично свако ко се не директно противи да се комунизам замени са грађанским поретком. Но, наравно, било је више него јасно да је оштрица овде усмерена пре свега на Шешеља и нацдемократе који подржавају Радованову дружину, док је тамо преко Дрине циљано на поменути дружину која је своју државу у настојању почела да фунда, осим природно на војсци и полицији, и на некој врсти теократско-четничке традиције. Режим је дакле, извукао из рукава антифашизам комунистичких боја и почео да њима млади по својим непријатељима. У кампањи су учествовали сви они којима је то посао али су се придружили, сасвим непознани, и кадрови из таме прошлости па се тако огласио и сам Петко Далчевић који је уз похвалну реч „нашој револуцији“ нагласио да је њена највећа тековина то што је „народе Југославије ујединила у федеративну Југославију“. Машала!

Било како било, чинило се да антифашистичка компонента миротворне кампање има јасну комунистичку усмереност и да јој је циљ сасвим јасан.

Конечно, и сам Милошевић је у свом гово-

ру у Врању распалио по „домаћим издајницима“ док засипање разним одлицима и плакетама којима су га у поводу 50 година свог ослобођења обдаривали разни србијански градови под влашћу социјалиста није престајало. Прво-

Србији која се наративала, о њеним жртвама кроз историју, о помоћи коју је пружала Србија ван Србије па чак, на жалост, и оним Србијама који су ван себе, о томе како је сада време да Србија добије боље плате и боље грејање, и

стазе, шансе Пала да се одрже у сукобу са Београдом никакве, предуго истрајавање Караџићеве државе на власти у сопственој држави може озбиљно да поткопа Милошевићев кредибилитет међу Русима, Британцима и Французима, дакле међу онима који су га прихватили као новог Тита и који очекују и да влада и решава проблеме попут Тита. Њих мало или нимало не занима Милошевићева потреба да се темељно обрачуна са Караџићем, већ их пре свега занима да Милошевић потоњег, живог или мртвог, натера да се укључи у процес смиривања босанске кризе. Ово тим пре што је план Контакт групе „умро тихом смрћу“ и сви се сада припремају за нову фазу, а у свакој од „међу фаза“ босанске кризе постоји опасност да се Американци истрче неком исхитреном акцијом.

ЗА ПОШТУ

борци Косова Поља су отишли најдаље па су чак предложили да се Председник одликује Орденом Победе, највишим послератним ратним комунистичким одликовањем. Овај орден се додељивао за ратне победе и осим Бравара га је добило још само неколико највећих ратних команданата. Како је било мало незгодно да се идентификује рат који је Председник водио и добио, преревносни првоборци су љубазно одбијени скретањем пажње на чињеницу да су то ордени бивше државе, оне коју су Пекови саборци створили, те да ордење те државе „пуј пике не важи“, а да ново није измишљено пошто Шешел омета Божовића да донесе одговарајуће законе.

Укратко, чинило се то неком гротескним као мени, или потресним као нашим нацистичким, ништа необично, ништа ново на што нисмо навикли из Бравереве епохе се није догађало. Једино што је новопронађени антифашизам био стављен у другу функцију, у функцију идеолошке борбе са новонасталим политичким непријатељем с ону страну Дрине и њиховим овдашњим „домаћим помагачима“.

Зато ми се и најави Милошевићевог говора на централној свечаности, како се то некада говорило, у Центру „Сава“, није чинила особито занимљивом. Рачунао сам да ће мало да миротвори, а мало да окупља око себе, борце бивше Југославије који су се затекли са ове стране Дрине и, готово.

Међутим, говор је био право изненађење. Не само да је „Слоба“ миротворио и нудио добре односе околним новонасталим суседима што се и могло предвидети, већ у говору нигде није распалио по „домаћим издајницима“ а антифашистичку борбу је третирао на један скоро западноевропски начин. Најшокантнији део говора, међутим, није дошао на крају него на самом почетку. Наиме, Милошевић је свој говор отпочео речима које ћу дословно цитирати. Када је стао за говорницу рекао је:

„Нека вечерас, на овој великој свечаности којом обележавамо педесету годишњицу ослобођења Србије, наше прве мисли буду упућене борцима за слободу, свима који су допринели победи над фашизмом независно од расе, нације, вере, униформе или заставе под којом су се борили за слободу. Молим вас да им минутом ћутања одамо пошту.“

Свако ко каже да овим није био запрепаштен, лаже. Одједном, једном реченицом, заправо полуреченицом, Милошевић као да нуди оно што се од њега већ скоро деценију тражи — такозвано национално помирење. Ту, наравно, нема експлицитног признања да су у Србији постојала два антифашистичка покрета — партизански и равногорски — али је порука јасна и недвосмислена. Без обзира на униформу и заставу, сви који су се у Србији борили против фашизма могу почивати у миру — оракул владајућег поретка им је подарио своје благовољење. И остатак говора је био у том стилу — о

тако даље и тако ближе. Није било ни једног помињања комунизма па чак ни социјализма.

Изгледа да је говор у овако идеолошки обезбојеној варијанти био раније припремљен и раздељен новинарима са оном чувеном реченицом на почетку: „Ембарго до објављивања“, међутим прва реченица говора, она коју сам цитирао, није очигледно била у тексту, и изгледа да је убачена пред сам почетак говора, јер је ТАНЈУГ није навео у свом извештају. Тако је, рецимо, „Борба“, која је у очигледно преписивала ТАНЈУГ остала без кључне реченице док је ревносна „Политика“ очигледно имала вредног извештача који је био на „лицином месту“. Ова интервенција у последњем тренутку ме је подсетила на сличну интервенцију на Х конгресу СКС, крајем 1989. када је реферат Богдана Трифуновића у последњем тренутку убачена спремношћу комуниста да прихвате вишестраначки систем и тако одустану од „безпартијског плурализма“ свог идеолога Михаила Марковића.

Шта би овакав Милошевићев говор могао да значи?

Осим пуне потребе да се покаже државнички формат и широкогрудост, који, руку на срце, никада нису били неке Милошевићеве препознатљиве особине, сасвим је јасно да су и политички мотиви по среди. Који?

С обзиром да финесе о „националном помирењу“ и антифашистичким борцима свих „раса, нација, вера у униформи и застави“ нису, као значајније, препознатљиве Западу — уосталом сви извештаји агенција су се бавили Милошевићевим миротворним а не овим порукама у говору — очигледно је да је порука намењена унутрашњој или, ако тако хоћете, унутар-српској употреби.

Једна од употреба јој је јасна. То је покушај да се национална усиданост, нагло нарасла у једном делу српског бирачког тела, оног окупљеног око нацистичких странака али и оног које се налази посвуда па и у владајућој странци, и које се окупило око три-четири године трубљених идеала о стварању српске државе, мало охлади. Осим тога рука националног помирења је усмерена и према актуелном политичком тренутку. Српски покрет обнове који стално инсистира на Равногорском покрету и његовој антифашистичкој борби коју су комунисти после рата фалсификовали и перверзно представили као служење окупатору, може да ово схвати као нови знак помирења. После јулског мировног преокрета, нестаје и друге најважније препреке у односима двеју највећих странака у земљи па се назиру контуре неке могуће сарадње.

Мимо дневнополитичких и коалиционих потреба у самој Србији, ово обарање тензије и увођење националног помирења на мала врата, може да буде и сигнал Палама. Конфликт, у овој ситуацији, ни Београду ни Палама није нешто за чиме треба да жуде. Иако су, на дуге

ЈУРИШ НА ПАЛЕ

У том смислу и Милошевић је пред одлуком. Или да иде на дуг и темељан сукоб са Караџићем који ће имати извесно победоносни исход или да решава своје спољнополитичке проблеме тако што ће изићи у сурет захтевима такозване међународне заједнице и ући у решавање босанске кризе а то значи да уз мање уступке обнови односе са Палама и покуша да поврати свој утицај. Зато говор у својој националнопомиритељској и централничкој позицији претендује да поново поврати Београду улогу српског саборног центра и Пале представи као целача „српског јединства“.

Овај говор може да значи и припремање терена за тако нешто или бар отварање простора да тако нешто не буде немогуће. Истовремено он треба да послужи да се пружи рука домаћим политичким снагама које би могле да индиферентношћу или чак отвореним непријатељством према комунистичкој идеолошкој компоненти антифашизма, Милошевићу овде ослабе позиције за „јуриш на Пале“.

Са Пала пак, бар за сада, не стижу никакви слични сигнали. Напротив, Караџић као да се припрема за тешку рововску борбу. Веома упорно покушава да се повеже са Крајином и да постане чинилац у преговорима Книна и Загреба како би, пошто су му на истоку затворене границе, направио себи излаз на западу. Истовремено, он учвршћује своју државу изнутра, припремајући тако први српски међудржавни конфликт од побуне зеленаша под крај I светског рата у Црној Гори. Систематски рашиштава полицију и обавештајну службу од људи повезаних са Београдом. Пре неки дан је кренуо и на контраобавештајни центар у традиционалном упоришту својих противника, у Бања Луци. Влада је донела уредбу о превозињу друштвене у државну имовину што је први нови случај национализације од 1958. наомамо. Добро обавештени кругови тврде да се посебна пажња обраћа и војсци чији су активни официри понајвише под сумњом да су превише одани Београду. Тврди се да је Младићеве окружење промењено тако да је сада потпуно изолован од „београдских кадрова“, а да је чак и његово лично обезбеђење промењено и замењено људима са Пала. Једном речју, српска босанска теократска држава се учвршћује и изгледа припрема на дуг и тежак сукоб. Да ли те припреме значе стварну одлучност или само показивање снаге пред договор, време ће показати. Биће, уосталом, занимљиво видети да ли ће најновији Милошевићев сигнал добити какав одзив на Палама.

„МЕЂУНАРОДНА ЗАЈЕДНИЦА“ И НИСКЕ СТРАСТИ

ПОГЛЕД ГОРГОНЕ МЕДУЗЕ

Сећају ли се грађани Србије још увек оног blasphemног веселја у Москви, поводом првог лета Југословенског аеротранспорта, после двогодишње забране од стране Савета безбедности? Моћници из сенки и, веле, само један искрен и спонтан човек који је открио своје име и изразио жеље да откупом извесног броја места у том авиону помогне болеснима и нападанима у земљи, закупили су авион да би себи приуштили атракцију и разбили монотонију увек истог живота на богатствима згрнутим преко туђе несреће. Све то није рађе но случајно. Напротив, добро осмишљени пропагандни насртаји на јавност требали су, као толико пута раније (а вероватно ће то чинити још задуго) да створе утисак о капиталном успеху власти која је способна и да изазове катастрофу и да на исти начин из ње спасава недужне. Реч је о власти провиђења, незаменљивој, недостижној, недодирљивој. Црв сумње који се све чешће увлачи међу дојучерашње поклонике и вернике је залутао, како је речено на гала прослави полувековног мрака ослобођења ових простора 1944. године, њега су донели злобници из западних агентура (како лепа, скоро заборављена реч прохујалих времена масовки и агитовки за којима се напрасно буди чудна носталгија). Али никада се не зна како ће тај црв да дуби и шара, колико ће његово истрајно грађано дело у неком тренутку нарушити постојеће конструкције свемоћи без обзира на постојаност војске и бестијалност полиције. Зато га ваља унапред предухитрити, не дати му да се одамаћи у ткиву друштва.

Злобници испразно причају, мрзе оно што је неутуђиви интерес народа: ситу Србију, модерно грејану Србију, Србију у напону економске, културне и цивилизацијске моћи, обећану земљу за њене грађане и обећану матицу за дијаспору у којој је одавде засејано опако семе мржње поред кога више никада неће моћи да се осећају сигурним људи исти у разликама и судбински упућени једни на друге. Међутим, и испразна прича није безазлени изазов за нечисте савести. Узнемирава их, прогања, води у параноична стања из којих најчешће готово да нема излаза: стравични привиди најљућих непријатеља од самих сенки постају тада трајна мора. Отуда се по сваку цену мора пронаћи све што је на располагању да се непрекидно растерују страхови и сумње, да се развеје свака могућност да плод злобничких тлапњи дозри и својом слашћу неодољиво привуче пажњу „пучанства“ окрећући је од ранијих реликвија; не сме се дозволити да оно одбаци дотрајалу играчку и окрене се новој, лепшој, атрактивнијој.

Резолуција Савета безбедности бр. 943 има очигледно ограничене домете. Одложено је за сто дана примењивање неких, периферних мера из Главе VII **Повеље УН**, уведених против Србије и Црне Горе резолуцијама бр. 757 (1992) и 820 (1993). Само су одшкринута врата саобраћају, култури и спорту. У неравноправном положају у коме је прављена погодба између председника Србије и међународне заједнице великог избора и није било, поготову ако се има у виду да је све извесније да ће толико оспоравани Међународни ад хок трибунал за суђење ратним злочинцима са некадашњих југословенских простора почети са редовним радом и да је у средишту његове пажње проблем планираног злочина.

ОКЛЕВАЊЕ САВЕТА БЕЗБЕДНОСТИ

Истовремено, поред размисљања на начин „дај шта даш“, присутно је и сазнање да би овако скроман дар Гордоне Медузе био од веће користи за домаћу власт од богатих поклона. Чињеницу да би потпуно скидање економске блокаде било катастрофално за домаћу власт, пошто би јој било ускраћено једино оправдање пред грађанима за огромне невоље и социјалну беду изгледа да не процењују добро ни свет, нити се за њу зна у земљи. Ово друго је разумљиво, јер државни медији врше довољно дуго савршено злочинство да би им се лако ушло у траг, али збуњујућа је необавештеност аналитичара који стоје иза светских моћника. Они су морали одавно да знају да је југословенска привреда дотучена и у колапсу, да је обећани доходак од 10.000 долара по становнику само провидна превара у функцији одбране власти која и 1990. године није била у најзавиднијем положају, па су је зато уместо слабљења у блокадама, политички снажили до мере да је она била способна да изађе као победник у једном нападачком рату и да поремети односе и унутар саме међународне заједнице. Поглед Горгоне Медузе није скаменио, нити је у тим и таквим условима, којима се мора додати све снажнији неототалитаризам комунистичког типа, могао да скамени задуго пре тога прокажену власт, скаменио је и само је то могао да постигне заточенике те власти, грађане који ни о чему не одлучују, нити се за било шта питају. Добитник може само да буде задовољан и презадовољан, онај ко је на губитку бунити се, роптаће као и до сада, али уплашен и изгубљен пред многим неизвесностима најзад ће се мирити са судбином.

Добитник има итекако разлога за славље; опасна спољнополитичка вратоломија прошла

Чини се да је главни учинак најновијих потеза међународне заједнице управо учвршћавање власти у Србији као изненадног добитника у игри

Писац: Влод ВАСИЛИЈЕВИЋ

је не само без нежељених последица, него је рашчистила терен за нове иницијативе у правцу обрачуна са нешто мало у међувремену успостављене демократије, чија му и сасвим мала снага смета, пошто његовом уху годи највећа, најбаналнија уреда и омаловажавање другог, али му неиздрживо смета и блага алузија на његов рачун. Лични режим српског/југословенског типа мора да буде потпуно изнад и изван било каквих приговора, неприкосновен, безгрешан, увек и искључиво промишљен, мудар и у праву. Чини се да је главни учинак најновијих потеза међународне заједнице управо учвршћавање власти у Србији као изненадног добитника у игри, за коју би се најмање могло рећи да је чиста, на позицијама да у неком наредном периоду, коме је сада тешко сагледати крај, постане усуд Србије и Југославије.

Заборавља се да би она лако могла да прерасте и у усуд Балкана и бар Средње Европе. Ипак, то за архитектке политичких решења у некадашњој Југославији није питање коме ваља поклањати озбиљнију пажњу. Претходно искуство из давне 1943/1994. године, када су управо таквим грешкама утемељивали данашња крвопролића и разарања није им довољно. Себичној енглеској политици и њеним протагонистима туђа страдања никада нису изазивала било какво кајање или бар наговештај неког људског саосећања, изгледа да их је и намерно изазивала, да би се онда са безбедне даљине у ниским страстима наслађивала тим патњама. На Британским острвима није било ни раније, ни данас, најезде бескућника са ратом опустошених страна у Хрватској и Босни и Херцеговини, односно однекуд другде, није било социјалних потрепа под притисцима огромних миграционих кретања. Ударе су трпели и трпе Немач-

ка, Швајцарска, Турска, Словачка, Чешка, чак и Португал.

Понуђена мировна решења на начин како су дата и по цени која им је одређена управо нису постамент трајног, изгледног мира на југословенским просторима. Све до овог тренутка нису у њих укључени и брижљиво прорачунати чиниоци веома великих ризика. Правдање међународне заједнице да озбиљни разговори тек предстоје и да су они одлучујући за завршне творевине не улива поверење, јер је и сама међународна заједница својом недоследношћу и може се рећи повремено превртљивошћу, доприносила продубљивању раздора и општој сумњичавости код свих.

Како друкчије објаснити најпре одлучан став да се мора сачувати територијална целина и јединственост. Босне и Херцеговине, онако како је она призната и примљена у ОУН, а онда недавну изјаву једног од коопредседника Конференције за некадашњу Југославију да је једина могућност да се изађе из Њорсокака у коме се сада сви налазе — подела те исте државе?! Или, српске и хрватске власти, ове друге не изричито, али то и њима очигледно одговара, веома уметно се заклањају приликом постављања обично неумерених захтева према међународној заједници иза правно потпуно спорних околности да се у Босни и Херцеговини води грађански рат. Због чега Савет безбедности бежи од тога да као једини надлежан за оцену правне природе сукоба у току каже своје мишљење: да ли се плаши реакције Београда, шт нје немогуће, поготову после коришћења српске стране као средства да се Русија на неугодан начин врати својим омиљеним закулисним играма унутар међународне заједнице које је таман помислила да је дошло време предахе од међублоковских надметања и трзавица; да ли једноставно ни сам не зна која би политичке солуција највише одговарала у потпуном хаосу без обзира на међународноправни поредак и међународни морал? Било шта да стоји иза оклевања Савета безбедности, он мора да буде свестан своје одговорности за последице које ће сасвим сигурно убрзо настати због његове неодлучности.

ПЕШЧАНИК ОД СТО ДАНА

Чудно је да је без много расправљања и на страни и нарочито овде, у Југославији, прошло усамљено мишљење стручњака који и поред свега изгледа да познаје боље југословенску ситуацију од осталих, пре свега од копредседника Конференције за некадашњу Југославију и њихових стручних и политичких тимова. Специјални информативац за људска права, г. Т. Мазовјецки, омражени католик, злодух српског наро-

да и непожељна личност на светој српској земљи, проценио је да се ипак не сме ићи у босанско херцеговачке деобе, већ да се мора постарати да се Босна и Херцеговина на потребно време ставе под ефикасну међународну управу, која ће бити довољно моћна да обузда све три зараћене стране и њихове вође склоне безумљу, ниским рушилачким и убилачким нагонима, неуморне посленике у мрачним вилајетима расних и верских мржњи и истребљења. Неодољиво се намеће сећање на готово очајнички покушај групе интелектуалаца из Сарајева, међу којима су посебну улогу имали професори Зоран Пајић и Здравко Грebo да се још негде с краја 1991. с почетка 1992. године обезбеди управо такво решење. Њих нико није чуо, или није хтео да их чује. Било би више него погубно ако би се и данас поновио разговор глувономех.

Шта се иза великог славља с којим је започело ово подсећање и многих других сличних или истих Пирових светковина заиста одржава и наставља? Србија и Црна Гора су још увек под непромењеним притиском националистичких и популистичких снага које не одустају од материјализације до краја завојевања у току рата, не осврћући се на реалне могућности да се то постигне, и оправданост захтева који се постављају. Привредна ситуација је при том све гора, државне институције не функционишу, подземље господари свим порам свакодневном живота. Изражене су чак и несувисле идеје прекидања свих веза са европским и светским цивилизацијским токовима: бесмислени пркос у духовном гету налази своја упоришта чак и у водећим научним и уопште интелектуалним круговима. Хрватска није учинила још ниједан уступак и упорно тражи реинтеграцију окупираних територија Крајине, при чему јој међународна заједница, опет и увек она, покушава да направи решења која су за тамошњу власт равна политичкој смрти, па је тешко поверовати да ће неко ко није склон суициду прихватити тако нешто. Војни напори регуларне босанско херцеговачке војске се повећавају, праћени успесима које је морала да призна и непобедива српска страна. У изгледу је чак и да се САД са великим амбицијама укључе у модернизацију муслиманско-хрватске армије као јединствене.

За Србију је ту такође изузетно значајно да се упркос свим мајсторијама мимикрије суочава са додатним проблемима који нису мали. На сто дана подешени пешчаник Савета безбедности неумитно цури. Једини отворени аеродром је и даље празан, користе га више страни него домаћи превозник, јер његове могућности нису никакве, трајектна линија са Баријем се одржава закупљеним бродом, фудбалски клубови могу да играју само пријатељске утакми-

це. Комитет за санкције и даље ћути у вези са увозом у виду хуманитарних потреба енергената за грејање, Руси који причају о потпуном укидању мера из Главе VII **Повеље** ове године не дотурају гас и остале потрештине како су без прекида чинили прошле године. Срби са Косова дижу глас против власти коју су својевремено учинили победничком, што је додатна претња на најосетљивијој тачки Балкана у овом тренутку.

ПОХВАЛЕ ПРЕСТУПНИЦИМА

Наспрам владајућег естаблишмента у Србији, у осталим срединама то и није толико важно, не налази се више нико. Још један од успеха међународне заједнице: Горгонин поглед је био усмерен на погрешну страну. Међусобно завађена, све пре него демократска, сем ретких изузетака, опозиција не представља више никакав чинилац политичког живота. Поново цинична прича светских моћника добија чудне садржаје отровне за грађане и народ у целини. Они данас и овде могу озбиљно да рачунају само са актуелним председником Србије. И то је апсолутно тачно. Међутим, морају да признају да су они створили такву његову позицију. Окретали су главу од невоља које је он стварао носиоцима демократских идеја, међу којима је увек било доста и оних са грађанским усмерењима. Зарицали су се и заричу се да су поборници поштовања и заштите људских права, а прећутно су се саглашавали са њиховим најгрубљим кршењима и, дезавуишућу-сами себе, седали за преговарачке столове са тиранима, повлађивали им, трпели њихове хирове. Па им ни то није доста — чине крупан корак напред ка горем и најгорем. Заслуга тих моћника је искључиво што се сада Србија суочава са убрзаним учвршћавањем једног личног режима који ће итекао задавати главобоље не само Србији. Као плаха киша падају мировне награде и признања, литерарни успеси породице, изузетна издавачка достигнућа. Свемоћно потврђује и бахат однос пред домаћом јавношћу према свету; доглавници не престају да проповедају доследност мирољубиве политике (?), враћања морала светске заједнице који је била изгубила и много што шта друго. Свет и на то ћути; Савет безбедности није нашао за сходно да се огласи председничким саопштењем, иако их је издао безброј поводом далеко мање значајних ствари и догађаја.

Ако међународна заједница мисли да је на добром путу да на овај начин дође до мира у некадашњој Југославији, треба се озбиљно замислити и уплашити. Није у питању, на крају, само будућност овог простора. Основано се намеће питање докле ће стићи и сама међународна заједница настави ли овако по двојним мерилима и недоследно. Режим у Београду и Загребу су започели рат, сагласили се за убијањима и разарањима. Сада безочно газе људска права, спроводе грубе дискриминације у свим познатим облицима, инструментализовали су судове у спровођењу таквих политика. Значи: на делу су обезвређивања две најзначајније вредности современог света и света будућности: мир и права човека, и то некажњено, са похвалама преступницима. Помишља ли се у међународној заједници да би у неком тренутку, тражећи свој лик на који је заборавила могла да користи огледало, а тада Горгонин поглед може да се заустави и на њој. Шта онда? Биће прекасно јер је према предању, а и збиљи, окамењеност је стање које остаје.

¹⁾ Горгона је у старогрчкој митологији страшно женско биће, искежених зуба, са змијама уместо косе, од чијег погледа се људи скамене. Било их је три сестре од којих се најстарија звала Медуза.

БУДИМИР БАБОВИЋ, САВЕТНИК ИНТЕРПОЛА

БИЛИ СМО ДОСАДНИ И ЗАБЕЗЕКНУТИ

55. GENERALNA SKUPŠTINA
INTERPOL-a
BEOGRAD JUGOSLAVIJA

Интерпол има значајну улогу у најављеној потерн за ратним и другим злочинцима, које ће да наброје хашке судије у најкорнијој будућности. Какве то везе има са зеленилом и црвенилом?

Разговарао: Војкан РИСТИЋ

Генерална скупштина Интерпола, на свом заседању, октобра ове године, дала је зелено светло за ангажовање ове организације у откривању и кажњавању лица осумњичених као извршиоца злодела током актуелних ратова на просторима бивше Југославије. Претходно је, када је одлуком Савета безбедности формиран Међународни суд за ратне злочине, Интерпол понудио своје услуге. Када су прикупљене потребне информације и документација у вези са могућностима међусобне сарадње, Међународни суд у Хагу је у свом Правилнику о процедури и доказивању овластио тужиоца да тражи помоћ од било ког међународног тела укључујући ту и Интерпол. Овом одлуком Интерпол улази у нову етапу заштите људских права.

Тим поводом разговарали смо са Будимиром Бабовићем, дугогодишњим шефом националног бироа Интерпола и потпредседником ове организације за Европу у периоду 1986 — 89. године. Ових дана из штампе је изашла и књига господина Бабовића „Интерпол и Југославија“, у којој се детаљно говори о сарадњи, искључењу наше земље из ове организације, као и о ангажовању Интерпола на истраживању ратних злочина на просторима бивше Југославије.

● Господине Бабовићу, зашто је Међународни суд за ратне злочине у свом Правилнику изричито, као „првог сарадника“ хашког тужиоца, поменуо само Интерпол и зашто је Генерална скупштина Интерпола морала да усвоји посебну резолуцију?

Одговори на ова питања леже у члану 3 Статута Интерпола, којим се организацији за

СПЕКТАР

У оквиру Интерпола циркулише неколико врста потерница и оне се шаљу било радиограмима, било као посебан документ. Штампане потернице се разликују по амблему Интерпола који је штампан у горњем десном углу: „зелене“ упозоравају на кретање опасних криминалаца, али се не траже предузимање мера, „плавима“ се траже адресе криминалаца, „жуте“ се односе на нестала лица, а „црне“ су објаве о неидентификованим лешевима.

Најзначајније су „црвене потернице“. То су, у ствари, међународни налози за хапшење у циљу изручења. Расписује их надлежни суд а објављује Генерални секретаријат и затим доставља свим националним бироима земаља којима се обраћа надлежни суд. Поред налога за хапшење, „црвена потерница“ садрже и захтев за достављање било какве информације о траженом лицу. У неким боље организованим полицијама, значајније „црвене потернице“ окачене су на одговарајућим местима и полицијским станицама и установама, а налазе се и на граничним прелазима.

међународну полицијску сарадњу забрањује ангажовање у вези са случајевима који имају политичку, војну, верску или расну позадину. Таква одредба првобитно је унета у Статут 1948. године, управо у време када је у Уједињеним нацијама усвојена Конвенција о спречавању и кажњавању злочина геноцида. Треба нагласити да Конвенција садржи и одредбу која злочину геноцида не признаје политичку конотацију и утврђује да деликте на које се односи не треба сматрати политичким деликтима када је у питању изручење лица осумњичених за ратне злочине. Тај став могао је и раније Интерполу да послужи као основ за ангажовање и проналажење, па и кажњавање лица окривљених за геноцид. Међутим, Интерпол је дуго времена одбијао да пружи своје услуге у трагању за ратним злочинцима и из Другог светског рата, позивајући се на политичку клаузулу која је 1956. године формулисана као члан 3 Статута. Супротно међународној заједници, Интерпол је, дакле, уважавао став да геноцид треба третирати као злочин са политичком мотивацијом, јер се врши у функцији политичких концепција одређене владе, па његови извршиоци нису појединци, него владе.

● Који су стварни разлози супростављеног става Интерпола у односу на Конвенцију ОУН?

О томе се сада може само нагађати. Пада, међутим, у очи чињеница да су се, у време када је тај став заузет, у врху Интерпола налазиле личности које су током рата непосредно сарађивале са нацистима. Међу њима најистакнутији је Белгијанац Луваж, који је био председник Интерпола од 1946. до 56. године, а који је у време рата одлазио у посету седишту организације у Берлину. Овакав став је организацији нанео доста штете.

ДИПЛОМАТСКО ОПШТЕЊЕ

● Одлуком Генералне скупштине Интерпола из октобра прошле године СР Југославија је искључена из ове организације!

Интерпол је створен у циљу олакшавања борбе против криминала. Током седамдесетих година увек се инсистирало на сарадњи између полицијских служби и унапређивању међународних полицијских односа. Треба нагласити да поменути циљеви Интерпола одражавају главну карактеристику међународне полицијске сарадње, то јест њену релативну аутономију у односу на органе спољне политике. Ови прокламовани циљеви, с једне стране, и одлука о искључењу неког члана, с друге, указује на не-

сагласност. Статутом Интерпола није предвиђено искључење из ове организације. Зато се основано може тврдити да одлука о искључењу сасвим супротна статуту ове организације.

● Каква је и колика одговорност југословенске стране?

Југословенска делегација на заседању у Аруби, где је и донета одлука о искључењу наше земље, испољила је тоталну неспремност да брани интересе земље и није била у стању да скрену пажњу на неке статутарне одлуке којима се потврђује или негира демократски карактер једне међународне организације. Наша делегација је пропустила прилику да се супростави операцији искључења. Интервенција наше делегације уследила је тек када је искључење „стављено“ на дневни ред. Била је то скандалозна интервенција, која углавном носи печат забезбедности, затечености и досадних жалопојки. Пример искључења из Интерпола намеће питање да ли су и у другим међународним организацијама југословенски интереси брањени онако као у овој организацији. Јесу ли за све криви само други, јер нас сви мрзе!

НЕКИ СХВАТИЛИ

● Без обзира на ову одлуку неке земље су наставиле сарадњу са националним бироом Интерпола у СРЈ...

Апсурдно је, али баш Белгија је наставила сарадњу иако је она покренула иницијативу за искључење наше земље из ове организације. Југословенска страна је прихватила ту сарадњу без устегања, што је у неким круговима Интерпола изазвало чуђење. То је изгледа, последица става југословенске дипломатије да, у оквиру склопа теорије о континуитету, не признаје одлуке о искључењу Југославије — тамо и онолико, где и колико то може. Као да се тиме, бар у случају Интерпола, пркосно хоће рећи: „Видите, ми смо и даље у Интерполу, пошто удовољавамо вашим захтевима које нам упутујете истим путем којим сте то чинили пре него што сте нас искључили“.

● Национални биро Интерпола код нас постојао је у оквиру Савезног МУП-а, који сада готово да и не постоји. С ким сада Интерпол сарађује? Можда са републичким МУП-овима, пошто ионако не признаје континуитет „треће Југославије“ у односу на „другу“?

Генерални секретаријат Интерпола више не општи са југословенском полицијом директно, као што се то чини са земаљама чланицама. Сарадња се сада одвија искључиво дипломат-

ским каналима, као што се то чини са полицијом земаља које нису чланице Интерпола.

Хоће ли на тај начин садашња СРЈ постати стедиште међународних криминалаца?

То се може десити само у случају и у оној мери уколико држава то жели и омогућава. Такође треба имати у виду да Југославија у оквиру Интерпола никада није спадала у групу земаља које су познате као тражиоци. Осамдесет пет до деведесет процената активности Центра националне безбедности у Београду отпадало је на поступање по захтевима за изручењем из иностранства. Због тога се у ЦНБ Београд говорило да „радимо за друге“.

● Ко може, имати користи од искључења Југославије?

То је очигледај уступак бившим југословенским републикама. Значај тог уступака је релативан и неизвесан за оне којима је учињен, али је неоспорно штетан за међународну борбу против криминала, сада и борбу за откривање ратних злочинаца са простора бивше Југославије.

● Имате ли конкретне податке о неким лицима које Интерпол у сарадњи са тужиоцем Међународног суда у Хагу води као ратне злочинце?

Када је реч о злочинима почињеним у југословенским ратовима Интерпол се почео ангажовати у њиховом прогону и пре него што ће Генерална скупштина у Риму усвојити промену Статута, као и пре одлуке о формирању Међународног суда за ратне злочине. Након избијања ратних сукоба на просторима бивше Југославије, на захтев хрватске власти, Генерални секретаријат је још почетком 1993. године, објавио и прву црвену потерницу у којој су као образложење наведени злочини геноцида извршени после Другог светског рата. Она се односи на Жељка Ражњатовића Арканџ и води се под истим бројем под којим се води претходна потерница за истим лицима, стара две деценије. Тражећи расписивање потернице због геноцида, хрватске власти су подсетиле не само земље чланице, него и Генерални секретаријат Интерпола, да конвенција из 1948. године не третира геноцид као политички деликт када је у питању екстрадиција. Што значи да у таквим случајевима Интерпол може да се ангажује. Овим поводом у нашој штампи се могло прочитати да „Хрвати уз помоћ Интерпола гоне Србе“. Другим речима, Интерпол помаже Хрвате у борби против Срба. Што је nonsens. Ради се о томе да су власти једне земље увиделе значај Интерполских канала, знајући притом да је по критеријумима међународне заједнице, злочин геноцида криминалне радње.

● Помињу ли се још нека лица?

Ја за сада немам нових информација.

● Шта у случају већ најављеног одбијања сарадње са Међународним судом у Хагу следи по СР Југославију?

Механизам је јасан, одбијање сарадње по извештају Суда из Хага, санкционише директно Савет безбедности УН.

„ПОДУХВАТИ ГОДИНЕ“ Г-ЋЕ МАРКОВИЋ, Г. МИЛОШЕВИЋА И Г. ЋОСИЋА

МИРИН ХОРОСКОП ЖРТВЕНЕ

Дилема жирија за издавачки подухват била је: да ли г-ђи Марковић доделити награду или ризиковати да им се у њеном дневнику нађе име за одстрел

Пише: Никола БУРЗАН

Још пре него што ће славни жири Скупштине Београда одлучити — и то једногласно — да се књига др Мире Марковић прогласи за издавачки подухват године, лондонски „Сандеј тајмс“ је нешто наслутио, па је подужи чланак посветио списатељским подухватима супруге српског председника. Због актуелности догађаја о којем ће се, сигурно, још дуго причати као о полтронском подухвату године нареченог жирија, цитираћемо нешто шире изводе из лондонског листа.

„Ово су конфузна времена за народ Републике Србије. Председник Милошевић, њихов загонетни лидер, преко ноћи се од ратника преобразио у голуба мира. Сви елементи онога што је за просечног Србина доскора била светиња, сада, један за другим, падају у воду. Тако су вођа босанских Срба Радован Караџић и његови помоћници, до недавно узор српских вредности, сада „персоне нон грата“. А они који су узели учешћа у својевремено славној од-

брани српских огњишта, сада се тресу од страха за своју будућност.

Баш као што збуњују ти нагли заокрети, тако збуњују и одговори на њих. Најбољи водич о томе шта је и ко је на сцени или одлази са ње, кажу упућени, лежи у неувијеним забелешкама супруге српског председника. Користећи своје девојачко презиме као псеудоним, Мирјана Марковић свој „дневник“ већ две године објављује у „Дуги“, београдском часопису који се бави политичком тематиком. Мада писана на питак и поверљив начин, српски новинари и политичари ову рубрику — коју зову „хороскоп“ — схватају крајње озбиљно.

НАЈМОЋНИЈИ БАЛКАНЦИ

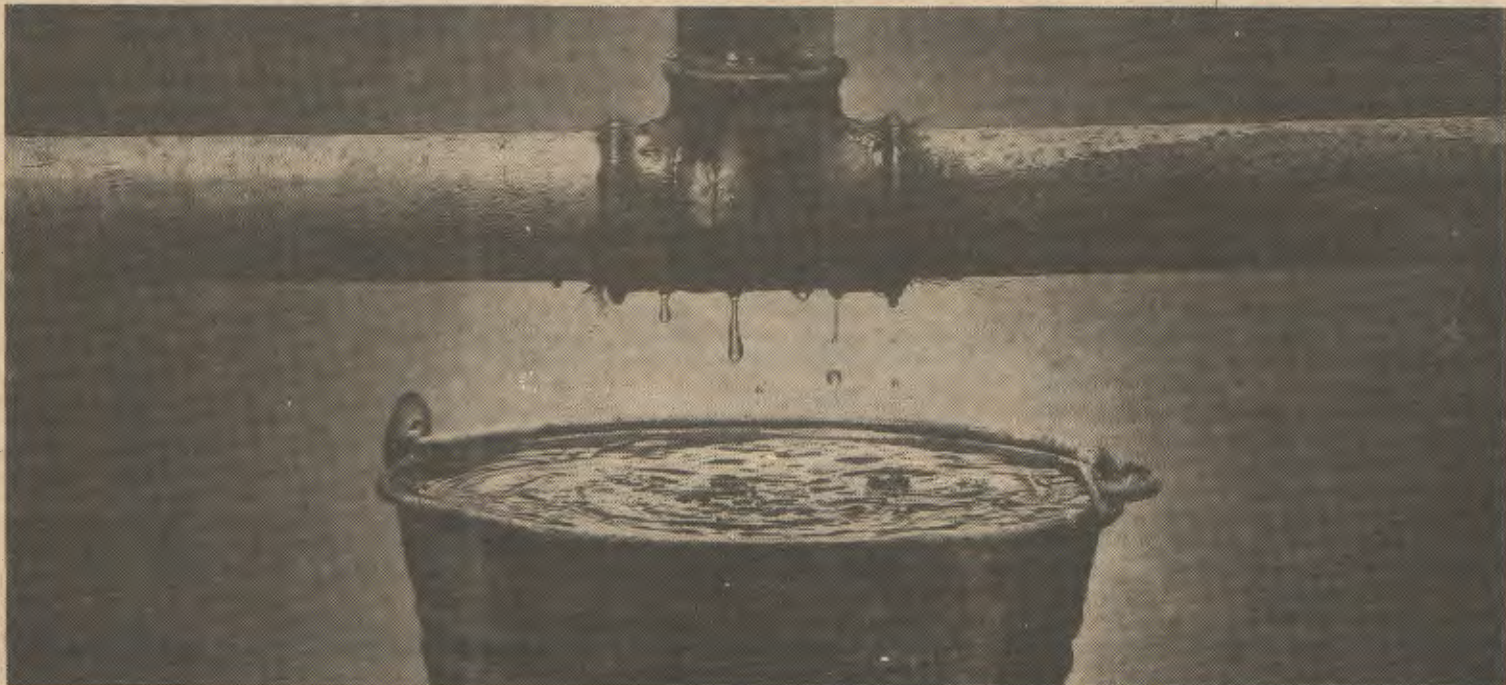
У последње време г-ђа Марковић је уперила своје рефлекторе на макијавелистичке методе свог супруга према његовим противницима, осветљавајући његов следећи потез пре него што га је направио. Прошлог месеца, на пример, она је жестоко напала националисте: приличан број официра југословенске армије, који су одиграли кључну улогу у крвавој авантури Срба с циљем да створе велику Србију, од које је председник сада одустао, уклоњени су с положаја.

Можда најфлагрантнији пример далековидости г-ђе Марковић је пад српског профашис-

тичког политичара Војислава Шешеља, који сада тавори у затвору. Својевремено Милошевићев миљеник, Шешељ се развијао с председником зато што је наставио да пружа подршку босанским Србима. Односи између њих двојице су се погоршали недељу дана после примедби изнетих у дневнику г-ђе Марковић на рачун Шешељевог „агресивног понашања“. А до његовог хапшења је дошло убрзо након што га је председникова супруга отписала, рекавши да он „није ни Србин, ни човек“. Шешељ, написала је она, „јесте Турчин у најпримитивнијем историјском облику“.

Међу другим жртвама су Радован Караџић — због умешаности у један банкарски скандал — и Караџићева десна рука, Биљана Плавшић, позната као „челична леђи“. Г-ђа Марковић је критиковала „потпредседницу“ босанских Срба због њених изјава о етничком чишћењу муслимана из источне Босне. „Плавшићкина изјава о протеривању свих муслимана је чисти нацизам“, бесно је прокоментарисала председникова супруга.

Г-ђа Марковић, чија живахна појава прикрива снажну личност, јесте један део најмоћнијег пара на Балкану. Њен супруг је балкански политичар пар екселанс. Он као да нешто крије, ретко се виђа у јавности, сем да би повремено дао неку демагошку изјаву, и

НАЈАВЉУЈЕ ЈАРЦЕ

увек је барем један корак испред својих ривала. Она је професор социологије на Београдском универзитету и има сопствену политичку партију, Савез комуниста — Покрет за Југославију (СК-ПЈ). Мада никада није успела да добије иједно место у парламенту, ова партија има три министра у српској влади.

Стране дипломате признају, с извесним опрезом, да изјаве г-ђе Марковић стижу преко њњових телекса до Лондона или Париза, али се не може рећи да им не придају значај. „Она је веома важна особа“, изјавио је један западни дипломата. „Било би претерано рећи да сви помно истражују њену рубрику не би ли открили који ће бити следећи Милошевићев корак, али... као да кажем... она је сигурно утицајна“.

Све у свему, рекло би се да већ споменути славни жири за издавачки подухват године и није био толико луд како се то на први поглед чинило, зар не? Боље је гласати за праву личност, него стрепети да ти се име сутра, не дај Боже, појави у дневнику г-ђе Марковић. Жао ми је једино што је у свему томе учествовао и мој стари пријатељ Божа Шујица.

ДОПРИНОС ДОБРИЦЕ ЋОСИЋА

Београдски интелектуалац Слободан Инић, на таласима „Слободне Европе“ бави се такође једном од овдашњих утицајних личности — Добрицом Ћосићем, а повод му је „писмо“ о животу и делу Јована Рашковића. „Не без великог изненађења“ — пише Инић — Добрица се као и обично окомио на нашу некадашњу идеолошку веру у братство и јединство југословенских народа, за које се некада као српски партизан и сам борио. Он, како каже, из распада те вере, која је, по њему, била параван за небратске политике, види и настанак стравачног међународног, верског и грађанског рата.

На страну то што Добрица Ћосић проведе пола живота у борби за такву веру, а остатак против ње, са истом страшћу и мишљу, како у једном, тако исто и у другом раздобљу своје животне доби. Ма колико и њему и другима братство и јединство данас звучало идеолошким вјером, оно је било у оном времену ратних страдања и међусобних сукоба између Хрвата, Срба и муслимана у раздобљу од 1941-1945. године и после рата у обнови и изградњи нове Југославије — и једини одговор на те сукобе, али и једина права формула у њиховом помирењу и наставку заједничког живота.

Захваљујући томе народи Југославије су живели готово пола stoleћа у миру, што је не-

забележено у њиховој ближој и даљој историји. А што се тиче небратске политике, она није произашла из братства и јединства народа некадашње Југославије, већ је могла као таква произаћи из ње.

Напротив, небратска политика, што се бар тиче Срба, била је дуго смишљани и припремани одговор на братство и јединство, посебно, као што се данас постепено и открива, најпне духовним радом на националном пољу после пада Александра Ранковића, у чему је и сам Добрица имао дебелог учешћа, да би потом временом све то било крунисано једном стаљинистичко-националистичком политиком последице 8. сједнице и коначног тријумфа Слободана Милошевића на њој.

Нема сумње да су и други наши национализми — кroatосепаратизам, словеначки клерикални шовинизам и муслимански интегралистичко-бошњачки грађанизам — такође допринели разарању једне државе. Али, ниједан од њих, па и удружено, ма колико да је постојао и био тихокрчкајући присутан, није имао ни снаге, ни легитимитета, као ни подршке из иностранства да разори југословенску државу и заједницу њених народа — да није било те политике из Београда о коначном решењу српског националног питања.

БЕОГРАДСКИ НЕОУНИТАРИЗАМ

Ни титоизам, као међународна формула за заједнички живот народа Југославије, није се распао, како Добрица сугерира у својем писму, сам од себе. Безумље, мржња и крв били су само последица једне националистичке политике након 8. сједнице, као што су, истина, исто тако били и последица одговора других националиста из Загреба и Сарајева на ту политику. Са тог становишта, рат није само узроковао шовинистички антисрпски хегемонистички режим Хрватске, како Добрица мисли.

Тај је режим, ако хоћемо да будемо правични, много прије почетка рата био узрокован поменутом великодржавном, стаљинистичко-националистичком и неоунитаристичком политиком из Београда. Нека о томе сведоче за ову прилику само неки хронолошки моменти. Милошевић је дошао на власт 1986. године у Србији као први човек њене КП, да би се исте године појавио и отровни националистички спис САНУ, познатији као Меморандум. Тек у априлу 1990. на чело Хрватске долази Фрањо Туђман, дакле готово после пет година шовинистичког харања србијанског вође по Југославији — од Војводине, преко Косова до Црне Горе.

Затим, прво су Срби у Хрватској преко свога српског националног већа и извршног већа такозване САО Крајине прогласили раздружење од Републике Хрватске и останаку у Југославији 28. фебруара 1991, а онда чак 1. априла исте године донели одлуку о присаједињењу Крајине Републици Србији, да би тек 25. јуна исте године Сабор Републике Хрватске усвојио декларацију о проглашењу самосталне и суверене

Републике Хрватске и покренуо поступак за раздруживање од Југославије.

Тако ствар стоји што се тиче чињеница, а кад су чињенице у питању није ли Милошевић тенковима укинуо косовску аутономију? Шта би тек било да су Албанци проглашавали своје крајине — државе? Толико, за сада, о неким јудурмама малог човека из Велике Дренове — закључује г. Инић. Од нас само: no comment!

САНКЦИЈЕ СЕ, ИПАК, ИСПЛАТЕ

Минхенски „Зидојче цајтунг“ овог пута третира најутицајнијег овдашњег човека, па каже: „Када би председник Србије Слободан Милошевић заиста тежио да добије Нобелову награду за мир, што му неки коментатори саркастично подмећу, могло би се рећи да је прилично узнапредовао на путу до тог циља. Овај господар рата из Србије одабрао је значајну 50-годишњицу ослобођења Србије од немачке окупације да своје земљаке са друге стране Дрине позове на мир. Милошевић је Србе у Босни у благом, очинском маниру упозорио да је Србија довољно ратовала, додајући са нескривеним цинизмом како би свака даља борба представљала агресију.“

Овај српски лидер већ неко време увек бави улогу анђела мира. Да нема опасности да Запад и Русија, због опортуности, ову Милошевићеву шарату приме здраво за готово, она би се лако могла отписати као балканска смицалица. Међународној заједници је доста нерешивог сукоба у бившој Југославији и има само још један циљ: да се из ове луднице извуче уз што мањи губитак угледа. Лукави Милошевић вешто користи ову лепу жељу за властите циљеве.

Управо због тога се морамо присетити да је српски председник био духовни зачетник овог сукоба, и да је рат расприривао колико год је могао. Његова садашња помирљивост има два узрока: муслимани се тренутно налазе у војној офанзиви, а Срби су, како и сам признаје, — „мање-више остварили свој циљ“. Нобелова награда за мир додељује се у Ослу. Милошевићу, међутим, мора и даље остати резервисана карта за Хаг, где ће заседати суд за суђење ратним злочинцима у бившој Југославији“.

И, да ли се санкције исплате? — пита се „Di velt“. Што се Милошевића тиче, каже, могло би се окарактерисати као „нека врста успеха санкција“, пошто се српски председник, „стварни виновник рата у Југославији у међувремену одрекао свог још бруталнијег намесника у Босни-Караџића“.

Санкције су, значи, биле и потребне и — праведне! То је, уосталом, „признао“ и сам Милошевић, говорећи у „Сава-центру“, и истичући да су санкције уведене због „такве и толике помоћи“ Србима у Босни и Крајини, „у свему што им је било потребно“. Санкције су „неправедне“ још једино на ТВ-Бастилији, јер пошта између Андрићевог венца и Таковске 10, по обичају, касни. Или се Вучелић одметнуо у хајдуке? Једва чекам да се врати Митке!

САМО ГОДИНУ ДАНА ПОСЛЕ!

МИЛЕНА ПОПОВИЋ

ЈУНСКА ДОГАЂАЊА '93!

ХРОНОЛОГИЈА ПОЛИЦИЈСКОГ ТЕРОРА НАД ВУКОМ И ДАНИЦОМ ДРАШКОВИЋ! ЧАС АНАТОМИЈЕ СРПСКОГ ПРАВОСУЂА, ЗДРАВСТВА И ЗАКОНОДАВСТВА!

НА 480 СТРАНА БРОШИРАНОГ ПОВЕЗА, УЗ МНОШТВО ФОТОГРАФИЈА, ДОКУМЕНАТА И СВЕДОЧАНСТАВА — 40 ДАНА КОЈИ СУ ПРОТРЕСЛИ ДЕМОКРАТСКИ СВЕТ!

Милена Поповић

ЈУНСКА ДОГАЂАЊА '93.

СРПСКА РЕЧ

СПЕЦИЈАЛНИ ПОПУСТ ОД 30% ЗА ПОРУЧБИНЕ ДО 1. ОКТОБРА 1994.

- ПОЧЕЛО ЈЕ У СКУПШТИНИ
- ЋОСИЋЕВО СМЕЊИВАЊЕ
- ДОГАЂАЈИ ПРЕД СКУПШТИНОМ
- ПРАВНА ДРЖАВА У ОФАНЗИВИ
- О ЈУНСКОМ ТЕРОРУ ИЗБЛИЗА
- НЕРАЗЈАШЊЕНА ПОГИБИЈА МИЛОРАДА НИКОЛИЋА
- ДАНИ У САМИЦИ
- РЕТОРЗИЈА МИНИСТРА ЗА ЉУДСКА ПРАВА
- ЧЕКАЈУЋИ ИЗВЕШТАЈЕ ЗАТВОРСКОГ КОНЗИЛИЈУМА
- ИПАК — ТЕШКЕ ТЕЛЕСНЕ ПОВРЕДЕ
- УПРКОС ИЗВЕШТАЈИМА — ПРОДУЖЕН ПРИТВОР
- ПРЕСУДА ПРЕ СУЂЕЊА
- СПО ПРЕД ЗАБРАНОМ
- МИТЕРАН, МИЦОТАКИС, САВЕТ МИНИСТРА ЕЗ, СТЕЈЛ ДЕПАРТМЕНТ
- ПОХОД НА ЦЕНТРАЛНИ ЗАТВОР
- УМРЕЉУ И УЧИНИЉУ ИХ ОДГОВОРНИМ
- МИСИЈА ДАНИЈЕЛ МИТЕРАН
- ДАНИЦА ДРАШКОВИЋ — ПОГЛЕД ИЗ ТАМНИЦЕ
- ВУК НЕ ПОПУШТА
- АБОЛИЦИЈА КАО АУТОПОРТРЕТ
- КО ЈЕ ИЗДАО ВУКА ДРАШКОВИЋА

„Милена Поповић обавила је овај приметни посао са много смисла за склапање у једну целину читавог низа на свој начин драматичних сведочења о нечему што никада не бисмо смели заборавити. Ова књига чита се зато са занимањем са којим се читају и прате криминалистичке сторије“...

(Из рецензије академика Николе Милошевића)

НАРУЏБЕНИЦА

Наручујем _____ примерака књиге „ЈУНСКА ДОГАЂАЊА '93“ по цени од 30 динара.

ИМЕ И ПРЕЗИМЕ _____

АДРЕСА _____

ТЕЛЕФОН _____

Овај исечак заједно са петим примерком уплатнице послати на адресу редакције „Српске речи“, Бранкова 13-15, 11000 Београд. Уплату извршити на жиро рачун бр. 40801-603-4-27562, СПП Стари град, корисник „Српска реч“, са назнаком „уплата за књигу Јунска догађања“.

АМБ
ГРАФИКА
НОВИ САД

АМБ
ГРАФИКА
НОВИ САД

ДД за производњу папирне
и флексибилне амбалаже
21000 НОВИ САД
Футошки пут 67
Телефон: 021/396-588
Телефакс: 396-344
Телекс: 14-357

АМБ
ГРАФИКА

РЕДАЉКА НА ВИСОКОМ НИВОУ

ШЉЕМ ИЛИ ШЉАМ

Осам политичких партија које се налазе у босанском Парламенту затражило је хитну смјену команданта снага УН за БиХ, генерал-потпуковника **Мајкла Роуза**, оптужујући га за просрпски став. У саопштењу се, између осталог, каже: „Ми тражимо непристрасног, објективног команданта, који ће примјењивати резолуције УН на терену, човјека који ће бити службеник УН...”

Истовремено, лидер босанско-херцеговачких Срба **Радован Караџић** каже у великом интервјуу московској „Правди“ да су УН пристрасне у корист Муслимана и да би повлачење „плавих шљемова“ из Босне „убрзало окончање рата“. Као први излаз из садашње ситуације он види у том потпуном повлачењу:

„Можемо замолити 'плате шљемове' да напусте нашу земљу, а затим у кратком рату обезбиједити побједу над муслиманима и тако завршити рат“.

Да ли је **Караџић** озбиљно мислио кад је изрекао овако оптимистичке оцјене и процјене или је Русима хтио да се похвали како може да учини много више него што је учинио те да располаже огромном војном силом коју је само дјелимично активирао. При томе заборавља да је босанско-српски војни врх имао план да се рат у овој Републици заврши за шест дана па је, ипак, испало да је то била пуста жеља. Не може се ниједан народ тако лако побиједити, а поготово не и покорити. Показао је то, уосталом, и Други свјетски рат и бројни народи које је њемачка војска успјела врло брзо да побиједи, али не и да покори.

Ко год је размишљао на Караџићев начин прошао је неславно.

Осим тога, Армија БиХ је, по процјенама многих војних стручњака, успјела да се консолидује, а располаже и са подоста оружја које није за потцјењивање. **Караџић** то добро зна и на крају испада да се, ипак, само хвалио Русима користећи „плате шљемове“ као маску тренутне сопствене политичке немоћи.

СМЈЕНЕ ГЕНЕРАЛА УМЈЕСТО ПОЛИТИЧАРА

Потпуно је нереално и то што траже парламентарне странке у БиХ. Једноставно: такав генерал каквог оне траже не постоји. Наиме, досадашња пракса је показала да ниједан од високих официра УН није могао да задовољи критеријуме све три стране. Сви су их од почетка оптуживали да навијају за другу страну, а често су их називали „плавим шљемовима“.

Обичан човјек је све више долазио до закључка да би било много боље да се умјесто генерала УНПРОФОР-а смјењују националне вође. Тада би се, рат сигурно завршио.

Сличну судбину су доживљавали генерали УН који су били задужени за просторе цијеле

Страни генерали у БиХ мењали су се брзином муње. Некима једва да су успели да запамте име. Изгледа, међутим, да и неки од генерала једва да су схватили ко се против кога како и зашто бори.

бивше Југославије. Први „општи“ генерал био је Индијац **Сатинш Намбијар**, који је бар у Сарајеву дочекан са великом помпом и одушевљењем код једног дијела становништва. Било је то прије избијања оружаних сукоба и мржњом неоптерећен народ видео је у њему спаситеља. Плате беретке су постале симбол очувања мира у БиХ и њене цјеловитости, а спретни трговци су се понадали да ће „добро ићи са девизним платишама“. У Сарајево су се тада сјатиле најљепше „продавачице љубави“, а оне средње и ниже наједном су негдје нестале. Причало се да су протјеране у мање градове, а неке су се нашле и иза браве.

Намбијар се смјешкао кад треба и не треба, а у „Холидеј ину“ је једном рекао окупљеним новинарима да му се веома допада земља у коју је дошао (није спомињао ниједну републику) те да ће у Сарајево довести и своју породицу. Годину дана касније напустио положај и просторе бивше Југославије из „породичних разлога“. Његов одлазак, међутим, везан је за прво упловљавање бродова у Јадранско море из Велике Британије и још неких земаља. То је за њега био знак да се нешто озбиљно спрема и да рат у БиХ, ма колико био локални по територијама које је обухватио, може да има много шире посљедице.

Муслиманска страна је од почетка сумњала у њега јер је, наводно, највише војне чинове зарадио у борбама против припадника исламске вјере у својој земљи.

Намбијара је замијенио шведски генерал **Ларс Ерик Валгрин**, који се вратио тако брзо да ни сам није био свјестан гдје је био и шта је требало да ради. Ниједна страна није стигла да му стави било какву примједбу и свима је остао у најљепшем сећању.

За разлику од свог претходника, француски генерал **Жан Кот**, који је такође отишао прије

DEKLARACIJA O SLOBODNOM I JEDINSTVENOM SARAJEVU

1. Slobodno, otvoreno i nepodijeljeno Sarajevo izraz je naše trajne volje i zato nećemo nikome dozvoliti da se Sarajevo dijeli po bilo kojoj osnovi u vrijeme kad čitav civilizirani svijet stremi međusobnoj saradnji i integraciji.
2. Čvrsto smo uvjereni da je život u različitostima i toleranciji neprocjenjiva baština naše prošlosti i siguran temelj mirne i sretne budućnosti za svakog gradjanina Sarajeva i Bosne i Hercegovine.
3. Zahtjevamo pravedno i blagovremeno kažnjavanje svih ratnih zločinaca i siguran povratak svih prognanika i izbjeglica, što je pretpostavka za normalizaciju života i nastavak tradicije zajedništva.
4. Prihvatamo u cjelini povelju UN i Opštu deklaraciju o pravima čovjeka kao kriterij vlastite prakse i uređenja društvenih odnosa i tražimo da međunarodna zajednica na tim načelima pristupa rješavanju budućnosti Sarajeva i Bosne i Hercegovine, uvjereni da samo demokratski ustrojena politička vlast može da osigura dostojanstvo i interese svakog slobodnog gradjanina Sarajeva i naše državne zajednice.
5. U ovom času smo odgovorni za ispunjenje ovih civilizacijskih načela.

GRADJANI SARAJEVA

CIJELO SARAJEVO ZA SLOBODNO I JEDINSTVENO SARAJEVO

Декларацију је до сада потписало преко 200.000 Сарајлија.

Потписује се у 22 земље, као и широм Србије и Црне Горе. У Београду:

1. Грађански савез, Краља Петра 47 (12 — 17 ч)
2. Београдски круг, Обилићев венац 27/IV (11 — 17)
3. Београдски омладински форум, 29. новембра 53/III (17 — 20)
4. МЕДИА, центар, Кнез Михајлова 25/I (11 — 15)
5. Жене у црном, Фрг Републике (сваке среде од 15,30 — 16,30)
6. Сесије Београдског круга, СО Стари град (сваке суботе 12 — 14)

истека мандата, остао је упамћен као велика причалица. Његова највећа грешка је била у томе што је говорио оно што је мислио. Био је апсолутно против ваздушних напада НАТО-а по српским положајима око Сарајева, Тузле и Сребренице, како је тада наговјештавано, из „чисто практичних разлога“. Муслимани су га због тога замрзјели из дна душе, а српска страна му је жестоко замјерила због изјава да не треба разговарати са „људима који не поштују властити потпис“. Као разлог његовог одласка наведена је исцрпљеност. У суштини, колико год су га игнорисале, свака на свој начин, српска и муслиманска страна он је био у тешкој завади и са генералним секретаром УН **Бутросом Галијем** због неколико изјава. У једној анкети у Сарајеву **Мустафа Мулаосмановић**, без политичке и војне функције, рекао је: „Како нам могу бити добри страни генерали кад нисмо добри самима себи“.

„БОСАНСКИ“ ГЕНЕРАЛИ УН

Највише војне личности УН задужене само за БиХ преживљавале су сличну судбину, а њихов посао био је најтежи од времена када се целокупна југословенска криза свалила на плећа Херцеговаца и Босанаца.

Оцјену првог од њих, **★ Луиса Менензија**, да у БиХ рађују три народа и да се не ради о

српској агресији Муслимани и Хрвати су дочекали како се и очекивало. Од тада он за њих није више постојао као службеник УН“ него само као „потпомагач агресора“. Око његовог „шуровања“ са Србима испреpletене су бројне приче. У првом реду да воли босанску препеченицу и да због тога највише борави на Палама. Уз препеченицу волио је и јагњетину чега у Сарајеву није било. Болио је, кажу, и младе Босанке, само се не зна које нације. На крају му је приписано једно силовање које нико није могао да докаже, али прича је остала. По неким тврдњама није се уопште покајао што је напустио Босну прије истека мандата, јер је зарадио приличне паре држећи предавања о ситуацији у БиХ.

На **Мекензијево** мјесто дошао је француски генерал **Филип Моријон**, који је остао запамћен по одласку у опкољену Сребреницу и тиме стекао медијску славу у добром дијелу свијета. Због „храбрих хуманитарних акција“ изазвао је подозрење својих колега у родној земљи.

Свом наслједнику **Франциску Брикмону** из Белгије оставио је нешто боље стање, бар кад је ријеч о дјеловању снага УН.

Увидјевши да медијска слава није нарочито препоручљива за генерале УНПРОФОР-а **Брикмон** је био изразито ћутљив. Ипак, није могао да одоли а да не проговори коју и то на рачун НАТО-пакта и свјетске организације. Бо-

санско-херцеговачка влада га је испратила као пријатеља и поклонила му пасош своје Републике, који ће му можда бити и од користи када се рат заврши.

Његовог наслједника, енглеског генерала **Мајкла Роуза**, чији превремено одлазак захтјевају парламентарне странке БиХ, првих петнаест дана нико није прозивао за пристрасност, а онда су почеле постепене паљбе са свих страна.

ТВРДОГЛАВИ РОУЗ

Генерал **Роуз**, један од најелитнијих енглеских официра, судећи по његовим изјавама, много је тврђи орах него што је то очекивала како босанско-хрватска страна сада тако и српска раније. Ушао је у историју као официр који је одобрио да авиони НАТО-а по први пут, после 45 година, дејствују по циљевима на земљи. Радило се, наравно, о српским положајима. Предсједник Скупштине босанских Срба **Момчило Крајишник** је рекао да је он одиграо своје, односно да је завршио каријеру у БиХ. Услиједила је потпуна игнорација.

Са друге стране, Муслимани су му жестоко замјерили због изјава: „Као да су очекивали да ће се неко борити за њих“. Ријеч је о опсади Горажда и борбама око овог града када су ус-

лиједиле и интервенције НАТО-а, али са „симболичним учинком“. Муслиманска страна је тада објашњавала свијету да њихови борци нису имали никаквих шанси у граду који је ионако био исцрпљен дуготрајном блокадом и да их је једино могла да спаси нека јача сила са стране. **Роузове** ријечи босанско-муслиманско руководство је доживјело као претешку увреду коју му никада није опростило.

До најновијег сукоба дошло је око повлачења снага Армије БиХ са Игмана као и због пријетњи да ће снаге НАТО-а ударати и по муслиманским положајима ако се војне и политичке вође у Сарајеву не буду понашале како је договорено.

На захтјеве да оде он одговора: „Све док коректно спроводим политику УН имаћу пуну подршку генералног секретара свјетске организације **Бутроса Бутроса — Галија** и његовог специјалног изасланика **Јасуши Акашија**“. По његовим ријечима још увијек су присутни остаци „старог комунистичког начина мишљења међу политичким лидерима на обе стране“ у Босни и „неки од њих вјерују да ако ниси са њима, онда си против њих“.

Оваква тврдња не може се мјерити са открићем Америке, али је у њој садржана велика истина. Када је рекао „неки од њих“ вјероватно је мислио на Караџића, Крајишника и још многе српске политичаре који су се некада дичили партијским књижицама као што се **Изетбеговић** на свој начин дичи „антикомунистичком прошлосту“ и годинама проведеним у затвору „управо у вријеме владавине те идеологије“.

Што се тиче **Роуза**, њему је очигледно сасвим свеједно да ли је неко од политичара био комуниста или антикомуниста. Најбитније му је како се ко сада понаша.

Оно што је за њега сада најважније јесте чињеница да га у потпуности подржава генерални секретар УН као и британска влада. Његова процјена да би свака снажнија војна акција УНПРОФОР-а на чему је често инсистирала влада у Сарајеву, довела до повлачења тих снага апсолутно стоји. Јер, ниједна влада не би могла да нађе оправдање за погибију својих војника у тим бробама. Уосталом, исцрпљени су погинуло у досадашњем „очувању мира“ ако се о миру уопште може говорити.

Роузу истиче мандат у јануару идуче године и он ће, како сам изјављује, остати до тог времена, без обзира на све критике ма са које стране долазиле. Једна од његових битних карактеристика јесте упорност коју је показао у више наврата, посебно када је приморао босанске Србе да повуку тешко наоружање са брда око Сарајева. Мада је било озбиљних проблема, не само у току ове операције него и касније, **Роуз** је успио захваљујући том догађају да обнови дио инфраструктуре у Сарајеву и отвори путеве који воде у град и ван њега. Врло је чудно да је на то заборавила муслиманско — хрватска страна. У овом рату, изгледа, остају у сјећању само најтеже и најружније ствари, што ствара још веће наслале мржње које ће и вријеме тешко очистити.

Наравно, уз све приче о генералима остаје много тога неразјашњеног колико су и када били више уз неку страну или колико су се њихови војници понекад бавили недозвољеним радњама.

ПОЗДРАВ СРБИЈИ, ГДЕ ГОД ДА ЈЕ

ПУСТИТЕ

Не улазећи у то зашто смо сада ту где смо и чијом смо заслугом дошли доде (памећу засигурно не) српски народ се налази на великој раскрсници опстанка или нестанка са европске мапе. Немилосрдна цивилизација која надире неће имати милости ни према коме, ни према много већим народима од нас. Је ли паметније још једном рећи „НЕ“, па да нас нестане милион као и претходна два пута и ући у све могуће непознанице могућег сукоба са цијелим свијетом, или рећи „ДА“ и прилагодити се постулатима на којима почива цијели свијет.

Правдање да је издато међународно право, да се цијели свијет уротио против нас, само је димна завеса за нешто веће што се ваља иза свега овога. **Морамо** ли сви нестати да би неки опстали или сви они који су нас непамећу довели до овога морају отићи у заслужени заборав.

Ако обичан народ у своме незнању има оправдање, иако ни њихова кривица није мала, ваша је господо, који сте морали много раније да одете, велика и историја вам све ово неће опростити. Време које долази биће вам највећи судија. Неке групе у Републици Српској кажу да ће нам овде бити лакше ако зарати Србија и Црна Гора и ако се наш мали поток крви улије у њихов. Па и све да тако буде, где смо сви ми скупа у односу на велике и је ли већ давно пропуштена прилика за неке друге потезе.

Политика неких људи у РС нас прије враћа у средњи него у 21. вијек, јер је вријеме крстаха давно прошло и овако како се сада ради ближа нам је Азија него сјај Европе и Америке. Ако се већ цијели свијет одлучио, па и велика и мудра Русија, за нови свјетски поредак, зашто баш ми морамо да измишљамо топли воду, зашто сваку промјену схватамо тако трагично, зашто и ми нисмо тражили мјесто у свијету, него смо као гомила Сизифа покушавали немогуће. Вероватно ће нам то увриједени враћати са каматама. Господо, ставимо прст на чело и станимо у ред и узмимо дио колача који нам припада у свјетској расподели. Немојмо рушити цркве и џамије, споменике првоборцима и другоборцима, они су за ово понајмање криви. Мењајмо оне чија је кривица доказана. Стара и превазиђена размишљања пошалојмо у пензију. Немојмо се опет међусобно поклати зато што различито мислимо. Немојмо уводити дивљаштво као начин размишљања и понашања. Гурајући у бесцијење све свијетле традиције на којима, и захваљујући којима, постојимо и опстајемо вијековима — пријети нам нестанак. Само због тога што нико неће да прихвати одговорност за мртворођенче, сви морамо да крваримо без потребе. Јапанци су у II свјетском рату учинили натчовјечанске напоре да се супротставе Американцима и савезницима, али после двије бачене атомске бомбе, ум, храб-

Јапан се сместно на трон великих народа тек након што су на њега бачене две атомске бомбе. Зар и ми морамо тако?

Писмо пише:
ДРАГОМИР ГРУБАЧ, ТРЕБИЊЕ

рост и мудрост су прекинули саможртвовање и паметном политиком Јапан је доведен тамо гдје се сада налази, на мјесто на коме сједе само велики народи.

Приче да је овај или онај политичар издао ову или ону идеју су сулуде и то је оно што носимо у генима од Косова. Синдром издаје Вука Бранковића. Може ли ико паметан и озбиљан рећи да постоје Срби који лоше мисле припадницима свога народа ма где се он налазио. Тр и такво размишљање само је одраз наше некултуре и непоштовања туђег мишљења, као нечега са чим се не слажемо. Кад би сви исто мислили Скупштина би се састојала од једног човјека, а остали би се потписивали на оно што сви мислимо.

Муслимани имају, као и ми, еветефендије, а католици контраше, који измишљају разлоге зашто не тако. На тај начин избегавају многе, ако не све, клопке које пред њих поставља модеран начин живљења. Од савремене данашњице деле нас баш те еветефендије, климоглави сваке власти — зарад сопствене сласти, који су сами себи најважнији. Они у овом свеопштем распаду, у своме маломе Ја неће ни схватити зашто се све то тако дешава и да су они наши главни крвници. Број оних који мисле и боре се у односу на ове прве је миноран и то само појачава тугу.

Једино велики рез може донети спас цијелом организму. Постављам питање, по ко зна који пут, моралности одлуке о реструктурирању привреде у Републици Српској у ратним условима. Тиме су отворени путеви мафији да опљачка све оно за шта се боре они који немају времена да гледају шта им ти мафијашки раде иза леђа. Кад се они окрену — све ће бити касно: прорадиће милиција и похалсити све оне који мисле да могу нешто да промене. То је та правда која чека најбоље, најпоштеније, најхрабрије у нашем народу. Они који су уложили све што су имали извући ће крв, зној и сузе, а добит ће извући они који у свој вијек ништа нису улагали него увијек извлачили добит.

Захваљујући најгорим Србима, ради којих и јесмо на маргини садашњице, осиромашени, опљачкани и осакаћени ратници неће имати камо да се врате. Ако не постоји држава која ће

КУВАРЕ НЕКА КУСАЈУ

то да спречи и санкционише — онда су нас већ освојиле усташе.

Све ово није српски национализам, већ штампедо помахниталих људи, људи огрезлих у криминал, људи којима су потребни судови и лијечници, јер чији примитивизам кочи поглед сваког поштеног човјека...

Створен је ауторитативни и тоталитарни систем у коме нико поштен не смије, бојећи се последица и тога да му буде прикачена етикета издајника и свега што уз то иде, изразити своје мишљење. Још давно сам изјавио да су на власти људи који су безаконили законе, а озаконили безаконје, људи који трају док траје рат — јад и биједа.

БЕОГРАД — ПАЛЕ

Неко је отворио Пандорину кутију и много је мрака изашло. Пробудили су се вампири прошлости, повампирила се и српска неслога. Зато што је и цијели свијет против нас, ситни политиканти шићаре видећи за себе шансу у свеопштем хаосу. Истим онима који су држали криминалце, да би преко њих контролисали, контролишући их владали ситуацијом — сада исти ти сметају, јер су се ови други у својој беспамети толико осилили да мисле да нешто могу и знају сами. То је оно што ће нас одвести у још дубљи понор. Одвешће нас у највећи пораз од свих.

Обешчашћен, понижен и поражен народ више не зна како и камо даље и више не пита шта је боље, него што је мање горе и како из овога лакше и са што мањом цијеном. Само они који опстану имају шансу и наду у бољу будућност, а они који оду — одлазе у прошлост, митове и легенде.

ПОТПИШИ РАДОВАНЕ

Смије ли ико улудо жртвовати најбоље у нацији зарад неке сујете, да не би неко неког назовао издајником. Зар није боље да један буде издајник, па да сви опстанемо, него да сви будемо покојни јунаци.

Коначан резултат ће, изгледа, бити остварен милом или силом, јер је цио свијет тако замислио. Смије ли ико на себе преузети улогу Садама Хусеина који је пркосећи цијелом свијету одвео свој народ у суноврат из кога ће требати деценије да се опораве. Бојим се да смо зидали Скадар на Бојани, а да су нам у току рада побегли неимари, па сами морамо

свршавати оно што су они започели. Није ово Сомалија, центар далеке Африке, ово је Европа.

Узели сте нам све, а оставили тако мало у шта бисмо вјеровали. Коме више, у шта и чему да вјерују они које сви преварише. Има ли више иће да нађемо уздаје, има ли ико наш доиста коме смо више пречнији него он сам себи и који би све своје жртвовао зарад нас, а не све наше зарад себе и својега?!

Не брани се држава паљењем села и градова, већ изградњом истих. Што даље идемо, даље ћемо се и враћати... Морамо схватити колико нам је плитка памет, а дубоко посрнуће, мали образ а велика образина.

Ова ноћ која нас је закрилила биће дуга и опака. Неки мисле да је могу разбуцати ножица, али нека ножи остану у камијама, да мрак не би био још гушћи, јер се небо тако не отвара. Без зоре — нема свањавања.

Створили су земљу у којој нема будућности за будућност. Међу нама царује прошлост. Квазиинтелектуалци који за нас мисле размишљају само у тору, јер се из тора јасно не види ко је коме, о коме, говорио, па је тако и опасност за изговорено мања.

Овдје се СДС подјелио на онај прави и СДС покрет за окрет у лијево. Немојте ви у Србији давати подршку онима који немају ништа своје. Њихова је имовина у торби, јер је торбу лако понијети. Овај брод за који хоће да нас учрпају није наивна барка која треба да нас спасе од великог потопа, него Титаник чији је крај извјестан и кога чека његов ледени бријег. А да је памети, били бисмо на броду који полако плови, плитко гази, лако окреће и скреће, али до циља долази!

И за крај, примите пуно поздрава из моје земље, ма како се она звала, Србији, ма где она била.

Мојим јуначким Херцеговцима само једна молба: немојте се још учлањивати у било коју странку, јер их не праве ради вас, но ради себе. Не примајте на себе одговорност за све што су они начинили. Нека заврше они који су почели, нека кусају они који су кували, нека одговарају они који су починили, нека потпишу они који су водили. Само се, браћо, измакните, па ће вам се све само казати. Не дајте да вас још једном насамаре, јер Херцеговци су народ Јована Дучића и Марка Миљанова. Када дође вријеме, наставићемо тамо гдје нас ови зауставише. Не дајте се јунаци, пред нама је битка свих битака!

(Аутор је један од оснивача СДС за Херцеговину, инжењер телекомуникација из Требњња)

МИЛОШЕВИЋ КАО ОЦЕУБИЦА ВОЈСКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ПАНДУРИЗОВАНА АРМИЈА

Ниједна објективна политичка и социјална анализа не може доказати да су разлози и тежње народа са овог простора за рушењем Југославије, и прве и друге, силе јаче од опредељења и потреба тих истих људи за њеним стварањем и одржавањем. Па ипак, обе су се Југославије, иако снажне државне и политичке творевине, распале преко ноћи, с дубоким осећањем бесмисла постојања чак и било каквог југо-савеза, уз страшни гнев и мржњу свих њених актера, а понајвише оних који су темељили њено стварање.

Сличан случај је код распадања војне силе две југословенске државе. Ако се и могла ставити под сумњу и делимично оспоравање претходна оцена о снази Версајско-видовданско-карађорђевићевске и Јалтско-авнојевско-титовске Југославије, неспорна је чињеница да су војске ових држава биле међу најјачим у Европи.

ВОЈСКА У ЛЕТО 1987.

Обе Југославије су биле, свака на свој начин, идеолошке, унитарне и недемократске државе и друштва. И њихове војске су биле идеолошке. Ту и обитава одгонетка тајне њиховог страшног распада. На жалост, и ова трећа, Жабљачко-милошевићевска Југославија (још увек нема предзнак међународног фактора) конципирана је и конституисана као идеолошка држава и друштвена творевина. Тако ће се, по свој прилици, и по трећи пут, „посрећити“ апокалиптична пројекција једне сјајне идеје која је још почетком овог века антиципирала идеју о интегрисаној Европи, као савеза народа и грађана.

Титова Југославија, иако на први поглед држава са унисоним политичким системом и идеологијом, функционисала је између два глобална биполарна светска система, као конструкција две политичке концепције које су се под диктаторовом влашћу прожимале, избегавајући унутрашњи сукоб у ишчекивању повољнијих прилика. И сама комунистичка партија, односно СКЈ имао је те две линије. Њихов подземни, фракцијски сукоб се циклично смењивао у корист једне или друге стране, да би, коначно 1987. године, са „историјском“ Осмом седницом ЦК СК Србије победила тврда, догматско-комунистичка линија. Није више било Броза који је балансирао овај перманентни су-

коб социјал-реформистичке концепције, са оним, у суштини стаљинистичким „моделом“. Природно је било очекивати да ће после Брозове смрти бољшевичка групација бити поражена и унутар самог СКЈ-а и ЈНА.

Ако, ипак, и није чудно што се сва бољшевичка булумента, а њен је епицентар највећим делом пулсирао у Београду и Србији, сврстала уз свог изабраника, Слободана Милошевића, остаће загонетка како ту комунистичку ујдурму нису прозрели чак ни они интелектуалци и дисиденти грађанске опције. Уз све то, Милошевића су отворених очију и раширених руку дочекали чак и четничко-љотићевска опозиција у свету и њени фосили у земљи, а исто тако и православни клер, који као да није извукао никакву поуку током свог четрдесетогодишњег унутрашњег егзила.

Каква је улога Југословенске народне армије у извођењу Милошевића на политичку сцену?

ЈНА и њене најважније структуре одиграле су кључну улогу у подршци и промоцији Слободана Милошевића и његовој концепцији, и то још пре његовог „устоличења“ на Осмој седници ЦК СК Србије. КОС и друге безбедносне и обавештајне службе ЈНА њени центри за стратегијске и војно-политичке студије, војне комисије за морално-политички рад и идеологију, затим Комитети СКЈ, сви су стали у службу стаљинистичког Језгра унутар Комунистичке партије. Побочну подршку Југословенској народној армији на овом послу пружале су организације Савеза резервних официра и СУБНОР-а, као ветеранска и „заслужна“ (тела армије и „социјалистичке револуције“.

Постоје данас бројна сазнања, нека су већ и обелодањена, о конкретним и оперативним пословима које је армијски центар обавио припремајући бољшевички преврат и победу „здрави“ снага. Треба подсетити и на седницу Војног савета која је одржана у лето 1987. године. Тада је дефинитивно одлучено да се свим расположивим средствима подржи Милошевић у акцији уклањања Ивана Стамболића и његове фракције, која је оптужена за либерализам и млакоост у борби против деснице и српског национализма! Тај обрачун требало је да буде сигнал за даљи поход у друге републике и њихове Це-ка-е.

Анализа деловања Слободана Милошевића, као лидера комуниста у општини Стари град

Војска Југославије је у пуном расулу. Празних фондова, без могућности набавке нових борбених средстава. Њен буџет је готово два пута мањи од буџета полиције. Та иста војска „стасала“ је у крвавом рату, распадом ЈНА, као оружана сила подређена диктатору. Савладана је без зрна барута.

Пише: Милован БРКИЋ

и у Градском комитету СК Београда, указује и на одговор зашто се војно-политички врх одмах, и без остатка, определио за њега. Треба се подсетити и на његове тадашње ставове око издавања сабраних дела Слободана Јовановића, његове жестоке осуде Меморандума САНУ, јавне осуде сахране Александра Ранковића и напада на редакције „Књижевних новина“, „Дуге“ и „НИН“-а, затим иступа на политичкој школи „Душан Петровић — Шане“ и бруталног смењивања тадашње редакције листа „Студент“ (због текста о штафети)...

Пажљиво треба оценити и раније контакте Милошевића и армијског врха. Зна се да је он, као директор „Техногаса“ и „Беобанке“, имао и специјалне послове са ЈНА. Његов ујак, генералпуковник обавештајне службе Милисав Кољеншић (извршио самоубиство у Кнез Михаиловој улици), повезао је студента С. Милошевића са официрима КОС-а и неким војним центрима. Данас је С. Милошевић капетан прве класе (у резерви), био је на војно-обавештајним обукама у Војној пошти 5000 у Панчеву, и на курсу у Батајници. Сматра се да је војни КОС са симпатијама (и уз благослов) гледао на Милошевићеву честа путовања у Сједињене Америчке Државе. Према евиденцији америчког имиграционог уреда Милошевић је у овој земљи боравио 39 пута! Био је стипендиста америчке владе, и имао је контакте са Петнагоном и ЦИА-ом.

Југословенска народна армија је била далеко највећа финансијска организација у СФРЈ. Гутала је око 80 одсто државног буџета и располагала са око 30 процената националног капитала. Запошљавала је 82 хиљаде официра, и у свом сталном саставу имала око 200 хиљада војника. Тек недавно је откривено да је ЈНА, у то време, имала годишњи промет у продаји наоружања опреме и услуга у вредности од око осам милијарди долара. Други извор девизних прихода бивше Југославије долазио је од ту-

Авијација је директно под Милошевићевом командом: Чента, октобар 1994.

ризма и туристичких услуга, и никада није био већи од две милијарде долара годишње! Војна и оружана моћ сврставала је ЈНА као четврту оружану силу у Европи. **Ту своју улогу и положај у држави, ЈНА није, ништа, хтела довести у питање, а то јој је, и убудуће, могао обезбедити само један ригидан комунистички, тоталитаран и идеологизирани систем.**

После Милошевићевог напада на руководства Војводине, Косова и Црне Горе, уследио је и удар на Босну и Херцеговину. Афера Неум и фалш меница „Агрокомерца“ из Велике Кладуше, која је инсценирана уз помоћ „бабе“ Фикрета Абдића, официра КОС-а, и мониторинских књижевних афера и политичких процеса, снажно су дестабелизовале БиХ и лако је било у њој сваког ликвидирати са политичке сцене. Хрватска је посебно обрађивана од стране војно-обавештајних служби ЈНА, држана под пристромом и сталним наметањем кривике усташтва, али, ипак, остављена је за крај „операције чишћења република“. Најтврђи орах била је Словенија. Зато је тамо и бачено тежиште удара.

У СЛОВЕНИЈИ ЈНА ГАЂАЛА СВОЈЕ!

И у Словенији су, од стране обавештајних служби ЈНА програмирани случајеви. Поменути треба „Ревизију 57“, став Савеза омладине Словеније поводом Титове штафете, трибину о националном питању у Цанкарјевом дому, више написа о „Младици“, а посебно о ЈНА (највише из пера Јанеза Јанше, за кога се везују многе сумње о сарадњи са КОС-ом), рехабилитација

жртва Дахауског процеса... Али, све те афере нису срушиле словеначко руководство, које није марило за југо-комунистичке пројекције. Зато је београдска „централна“ кренула у директан напад. Прво преко ЦК СК Југославије, а потом и уз „догађање народа“. Ово друго спречила је лако словеначка полиција, хапшењем провокатора, сарадника КОС-а **Јовице Влаховића** из Београда, који је желео да митингом у Љубљани сруши словеначко партијско руководство. Потом је уследила чувена економска блокада, коју је Словенија увео Милошевић, стављајући им до знања да онима, који нису за линију марксизма и лењинизма, под капом Југославије нема места.

Одласком **Штефана Коросеца** и његових сународника са седнице ЦК СК Југославије, и **Рачана** и његових дечкија, распала се југо-партија комуниста. Савезни премијер **Анте Марковић** је погрешно мислио да то за његову владу није од значаја. Партија се распала, није држава, казао је премијер. Али...

Из словеначког случаја, и избора који су били вишестраначки, ЈНА је извукла две поуке, кључне за даљи развој догађаја. Прво, политичким средствима тзв. „антибирокуратском револуцијом“ се више не може освајати власт, и друго, подршку за свој југословенски пројекат имају само у Србији и Црној Гори. У првом случају, ЈНА и КОС су одлучили да „политичка“ средства замене радикалним, укључујући и примену војне силе, а у другом, покренули су снаге српског национализма (које су, иначе, врло шаролике, крећу се од информбироваца и ранковићеваца до крајње профашистичке деснице). Ова нова стратегија заснована на те

две позиције убрзана је у реализацији после 9. марта, када се неочекивано појавила нова опција у Србији, која је претила да узме маха и поруши све оно што је урађено од доласка Милошевића на власт. После неуспелог увођења војне управе и ванредног стања, преостао је још једино рат. Рат у име Југославије, а против њених народа и република, а све зарад једне сулуде пароле „сви Срби у једној држави“. Ту је и био крај Југословенске народне армије. Престала је да буде југословенска, а није ни могла да штити народ, јер је искључиво служила власти једног човека и његове политике, а престала је, на крају, да буде и армија, и претворила се у паравојно сметлиште најцрњих порива њених генерала који су кренули у крвави пир злочина какав није запамћен у савременој историји.

Како је вођен рат у Словенији, посведочио је, ових дана, генерал и командант мариборског корпуса **Мићо Делић**, тврдњом да је ваздухопловство ЈНА у овој републици гађало своје касарне, војне колоне и постројења! Српска режимска штампа и данас, међутим, пише како су Словенци „луцали нашим војницима у леђа“. Све је то чињено да се у јавности створи утисак да се у Словенији не може заштитити СФРЈ, јер је „дежела“ у плановима стратега, већ била, бар привремено, отписана, о чему су тада јавно говорили **Борисав Јовић** и **Бранко Костић**. А то је, у ствари, била увертира, и димна завеса, за рат у Хрватској, који је већ био детаљно разрађен.

ЈНА — ВОЂА РАТА

Војни планови „Бедем“ и „Рам“ почели су да се реализују постављањем балвана у Книну, подизањем барикада и заузимањем полицијских станица и наоружавањем припадника српског народа. Све те акције водили су официри ЈНА. Рачунало се са чињеницом да ће Туђман и његова власт брзо пасти, и да ће се створити простор за „здраве“ снаге у Хрватској, да преузму власт. А радило се, у ствари, о неколицини агената који су седели у Београду, и чекали да „преузму власт у Загребу“.

Милошевић и његова (пара)армија преварили су се у процени, у случају Хрватске. Све акције које су предузимали, само су учвршћивале Туђманов режим. Зато је одлучено да се против Хрватске крене у отворени, тотални рат. Наспрам јединица ЈНА стајали су одбегли генерали и војници из Хрватске. Зацртана линија **Карлобаг-Карловац — Огулин — Бировитица** требало је да буде круна тог похода. Употребљено је све што је имала једна од најјачих и најопремљенијих армија Европе — авијација, касетне бомбе, ракете („дивна“, „волков“, и „сам“), тенкови, артиљерија и хемијска средства. Исход тог похода свима је већ познат.

Признавањем Хрватске од међународне заједнице и потписивањем Венсовог плана, Милошевић није успео у овом науму, али је могао ипак, бити задовољан пленом. Искоришћене генерале је бацао на ђубриште, јер је знао њихове праве вредности. Бадио се на Босну. Планови војни су већ били разрађени. ЈНА је наоружала и муслимане, желећи да добије покриће за употребу оружане силе. КОС је имао припремљене терористичке акције, које је и реализовао, ради изазивања међународног сукоба. Јединице ЈНА-у БиХ су извршиле општу, ратну мобилизацију, а власти тзв. српских аутономних области и општина функционисале су као војне власти у ратним условима. Око градова, нарочито већих, постављене су артиљер-

ријске јединице спремне за дужи напад. Само у пределу око Сарајева инсталирано је око 600 артиљеријских оруђа великог калибра.

Колико је наиван био Генералштаб ЈНА сведочи и чињеница да је Милошевић стално тврдио да „Србија није у рату“, и да, практично, ЈНА врши мобилизацију у својству паравојне организације! Истовремено, цивилни судови строго су кажњавали своје обвезнике који су одбили да се одазову позиву, и буду упућивани у ратне јединице, које су се бориле у БиХ.

Шестоаприлско признавање БиХ од стране међународне заједнице био је повод за отпочињање општег напада. У рату, који је уследио, погинуло је око 200 хиљада људи, страдало је 17.000 деце, разорено је и уништено око 70 одсто привредног потенцијала, 60 одсто стамбеног фонда, објекти инфраструктуре, основано је око 1500 логора, расељено око 3,5 милиона грађана...

Покушај да се трагедија у Босни прикаже као последица грађанског рата, није могао прикрити улогу ЈНА, која је тај рат припремила и водила свим својим потенцијалима, оружаним, техничким, људским, материјалним и логистичким. Генералштаб ЈНА, основно ВЈ, директно је, уз знање Милошевића, руководио свим војним и ратним операцијама у Босни, и после њеног међународног признања, као суверене државе.

Историја ће, а добрим делом већ и Хашки суд, дати одговор и своју оцену улоге ЈНА у овом рату (у Хрватској и Босни), али прави одговор ће Милошевић и његова армада морати да дају српском народу и грађанима Србије и Црне Горе, у чије име су водили рат. Нарочито, када ускоро Милошевић буде признао бивше југословенске републике, као државе. Процена говоре да је рат СР Југославију коштао дневно од 50 до 60 милиона марака! Ко је потрошио толико пара, у име грађана ове земље, и у које циљеве?

ЖАНДАРМЕРИЗАЦИЈА ВОЈСКЕ

ЈУГОСЛАВИЈЕ

Слободан Милошевић постепено, али сигурно, потискује улогу армије (ВЈ), чиме жели да и на тај начин, пред светском заједницом, докаже свој „миротворни“ курс. У самој војсци, уз огромно кадровско десетковање, Милошевић је извршио и кардиналне структуралне промене, чиме је измењена природа армије. Осим ратног ваздухопловства и ПВО-а, сви остали родови су, практично дезинтегрисани и сасвим онеспособљени. Авијација је директно под Милошевићевом командом, а око тог рода окупљене су све службе које врше обавештајну, интендантску, политичку и логистичку делатност. Остали делови и родови војске топовска су храна његовим диктаторско-командујућим амбицијама.

Функцију стајаће војске са њеним уставним задацима већ дуже време обавља министарство унутрашњих послова и полиција. Тако је диктатор консеквентно спровео жандармеријацију војске и одбрамбеног система. Незадовољство у армијским редовима положајем ВЈ, ратним и политичким поразом тиња дуже времена и претило је да угрози Милошевићев режим. Постоје многе индиције, па и нека сведочења, да се припремао и војни пуч. Недавно је Јездимир Васиљевић из свог скровишта проговорио колико је његова улога била у покушају пуча који су припремили генерал Живота Панић и Марко Неговановић.

Да ли је, од пуча, Милошевића спасила руска линија у Војсци Југославије, или неки други разлог, за сада још остаје мистерија. Он је убрзо цео војно-полицијски састав ставио под своју непосредну команду.

Уместо огољене идеологије социјализма, он је војно-полицијском кадру дао идеологију нације, крв и зла. Чином ове „унутрашње“ демилитаризације Милошевић је пред светом симулирао своју „мировњачку“ намеру. У стратегијском, у геополитичком смислу, потпуна демилитаризација и разоружање Србије је, међународној заједници, и посебно НАТО пакту, једина гаранција мира на Балкану. Стратезима Нове Европе је, међутим, јасно да је Милошевић неискрен партнер, и да ће историсити прву прилику да удари у ратне таламбаје, поготово ако се ускоро суочи са унутрашњим проблемима, укључујући и масовне народне побуне. За претпоставити је да ће диктатор предупредити те догађаје или жестоком репресијом (која не може унедоглед давати резултате), или отпочињањем сукоба са спољним окружењем, чиме би, изнова, хомогенизовао српски народ, и тако опет све ставио под своју контролу. Зато је за очекивати да ће светска заједница, поготову НАТО пакт сад условно подржавати његов данашњи „мировни“ курс.

ДЕТЕ СВОГА ОЦА

Војска Југославије данас располаже са око 500 летелица, и представља „оружану силу опасних намера“. Буџетом Југославије, намењено је за издржавање армије скоро двоструко мање средстава од буџета полиције!

Плашећи се армије, јер је као њен припадник (резервни капетан) добро упознат у њене људи, Милошевић намерава да је брутално разори.

Диктаторова свита већ је направила списак генерала и официра Генералштаба, на челу са генералом Перишићем, који ће бити изручени и понуђени за изручење Суду за утврђивање ратних злочина. Етничко и етичко чишћење Војске Југославије приводи се крају. Велики број официра, суочен са малим платама, и нерешеним стамбеним питањима, мораће да потражи улебљење у грађанским институцијама. Радо их примају у полицији.

Копнени родови Војске Југославије једва преживљавају. Одзив регрута је слаб, њихова обука симболична.

Српска служба државне безбедности до детаља је разрадила програме и акције „неутралисања“ официра, за које се претпоставља да нису довољно лојални Милошевићевој политици.

Војска Југославије је у пуном расулу. Празних фондова без могућности набавке нових борбених средстава. Пилоти нису у могућности да вежбају летове, ракете које имамо већ су застареле и без пуњења.

Војска Југославије је Милошевићево чедо: настала је из распада бивше ЈНА, „стасала“ у крвавом рату, као оружана сила подрешена диктаторовим амбицијама. Милошевић је, очигледно, оцеубица свог чеда. Она је савладана, без зрна барута. Убијена је од идеологије у чијој је служби била.

Неки виђенији СПС-овци ових дана потезу питање савезног устава у веома необичним ситуацијама и загонетним поводима. Јесмо навикнути на загонетке, али на устав нисмо.

Пише: Радмилко ЧОБОВИЋ

Невероватно је колико и на какве све начине режим у Србији — када је реч о поштовању и спровођењу устава, српског и југословенског — актуелизује чувену Титову изјаву да се „судије не морају држати закона као пијан плота“. Власт се понаша као да устава или уопште нема или их тако драстично и на очиглед криши да то већ никога не изненађује, без обзира што их је управо она буквално сама донела.

И све то, некаквог утиска ради, ваљда, др Ратко Марковић, потпредседник савезне Владе и председник Уставне комисије Скупштине СРЈ, из чиста мира, 23. октобра ове године, изјављује Радио Крагујевцу да се „не ради на доношењу новог Устава СРЈ“. Да би то звучало уверљивије позива се на ауторитет комисије чији је председник речима да „без ње ниједно питање из области уставности и доношења новог највишег правног акта не би могло да се нађе у процедури“. Није се др Марковић зауставио на томе већ је критике „жабљачког“ Устава назвао непримереним, јер је „тај Устав донет у време кад је требало спасити остатак Југославије од даљег распадања, и он (устав, прим. Р. Ч.) је у томе успео“. Ипак, Марковић је признао да питање односа република чланица „није само уставно, већ, пре свега, политичко питање“.

ПОЛИТИКА И УСТАВ

Пре уласка у аргументе „за“ и „против“ доношења неког новог устава, ваља се мало осврнути на Марковићеве речи. Истине ради, пре свега, а и због оних који нису вични читању између редова излагања овог политички примењеног правника. Прво, и да се „ради на доношењу новог устава, то би слушаоци Радио Крагујевца а и сви ми остали последњи сазнали. Бар је тако до сада било. Јавност је обавештавана када је ствар већ била свршена, вероватно да не би била непотребно узнемиравана. А у јавност се слободно може убројати, ако не он лично оно његова комисија. Јер познато је да о овом и оваквим питањима уопште — иако то нигде није записано и одређено, али се показало на разне начине у нашој досадашњој политичкој и правној пракси — одлучује, односно завршну реч даје председник Републике Србије. Евентуално, ако сам пожели, уз малу помоћ својих пријатеља.

Даље, ако је „жабљачким“ Уставом спашен остатак Југославије, значи да је постојала и реална опасност, или макар могућност да се и Црна Гора одвоји од Србије као што су то већ учиниле Словенија, Хрватска и Македонија. Статус Војводеине и Косова и Метохије регулисан је раније, српским Уставом. Но, о томе касније. Дакле, ако су владајуће партије у Србији и Црној Гори повезале две републике само уста-

ПОЧЕЛО ГАЂАЊЕ УСТАВОМ

УСТАВ, ОСТАВ!

вом и то тако што су се Црногорци претходно о томе изјаснили на референдуму, а Србима је то право ускраћено, а у федеративној су заједници, то довољно говори о карактеру везе и њеној формалној чврстости кроз призму владајућих партијских интереса. Односно о латентној опасности да се она прекине или пак о стрепњи да се то догоди, обостраној или једностраној, свеједно, па тако посредно и о успеху „жабљачког“ Устава. То, уосталом, потврђује и сам **Марковић** констатацијом да је „чврстина савеза пре свега политичко питање“.

ЦРНА ГОРА — „УКЉУЧЕНА“!

Професор **Ратко Марковић** може да мисли и прича шта хоће, али ничим што је изговорио није аргументовао постојање „жабљачког“ Устава какав је „нити је образложио одбацивање могућности доношења новог савезног Устава. А реално „жабљачки“ као и да не постоји, јер га нико, па ни они који су га донели, не поштује. Његов основ је равноправност федералних јединица Србије и Црне Горе. Политички основ, јер, како је рекао **Марковић**, то је пре свега политичко, а не правно питање, иако је Устав највиши правни акт земље. Реч је заправо о равноправности владајућих партија у две републике. Равноправност не подразумева само бројчану сразмеру заступљености у државним органима већ и склад интереса нужан у федерацији, што, на примеру, СРЈ јесте. Највећи од интереса свакако је питање власништва. Е, а за илустрацију међупартијског (не)слагања, ту се СПС, дакле званична Србија, залаже за равноправност свих облика својине, а ДПС Црне Горе предност даје приватној. Како то помирити у заједничкој држави, а да и вук буде сит и овце на броју?

Привид да је са савезним, „жабљачким“ Уставом све у реду, бар кад је реч о равноправ-

ности и складу владајућих партијских интереса, озбиљно угрожавају и сами српски политичари из најужег круга. Тако **Радило Богдановић** каже за Радио Јагодину, а дословно преноси Танјуг 28. априла ове године, поводом двогодишњице доношења Устава СРЈ (узгред, мало ко зна да је нови 29. новембар од пре две године постао 27. април, као Дан Републике)... све се више увиђају предности **УКЉУЧИВАЊА Црне Горе у Југославију“!**

СРПСКИ УСТАВ — НЕУСТАВАН

Богдановићевим примером **УКЉУЧИВАЊА Црне Горе у Југославију**, није се, међутим, повела Савезна скупштина те Југославије, а на основу тако доброг „жабљачког“ Устава, па ускладила с њима бројне законе. Већ више од две године то не чини. Чак 250 закона чека на усклађивање, па тако трећа Југославија нема Закон о граници, путним исправама, унутрашњим пословима... нерешено је питање држављанства, нема СРЈ ни своју таксену марку. Први пут је рок за доношење ових прописа, односно њихово усклађивање са Уставом био до краја 1992. године, други пут — до краја 1993. трећи пут до 30. септембра 1994, а минуле седмице одређен је још један рок — за важније законе до јуна 1995. а за остале до краја следеће године. Из лепезе од 250 закона, Влада је предложила више од стотину, али је до августа 1994. године усклађено са „жабљачким“ Уставом само 24! Имамо државу и по њеној мери, кажу, добар Устав, а све законе из старе, непостојеће земље!

С тим Уставом није у складу чак ни српски Устав. Он, на пример, поред осталог предвиђа да председник Републике Србије руководи оружаним снагама (члан 83) — према томе Република има своје оружане снаге. Ако се, ме-

ђутим, изузме изванредна и опуномоћена, бројна и до зуба наоружана милиција, званично је као оружана снага под оружјем у СРЈ једино Војска Југославије. Њен врховни командант није председник Србије, већ председник СРЈ (члан 135. Устава СРЈ).

У зони сумрака су Војводина и Косово и Метохија, иако уједињени са Србијом Уставом Србије од 28. септембра 1990. године. По српском Уставу (члан 6) у нашој републици постоје аутономне покрајине Војводина и Косово и Метохија, као облици територијалне аутономије. Војводина има своју владу, али која практично ни о чему не одлучује. Космет нема ни то. Али, ако је то унутрашње питање Србије у које се не меша савезни Устав, питање зајамчене слободе кретања и настањивања — није. Регулисано је и Уставом Србије и Уставом СРЈ. На исти начин. Ипак, режим саопштава да ће проблем избеглица у СРЈ решити у етапама од којих последња предвиђа — насељавање Војводине! Зашто баш Војводине? Зашто не Космета, или Шумадије, или Санџака, или београдског атара, на пример? Па нису ли комунисти четрдесетих година, е да би подигли борбени морал, а можда су (не би било чудо) у то и веровали, говорили да ће после рата „сви живети у Београду“! Сада се, пола века касније, најављује други „влак без возног реда“. Као кад се прави рачун без крчмара или живи у земљи без организације, без устава. Или са уставом који не примењује и не поштује први онај ко га је и донео, без икаквих последица. А рецепт против „жабљачког“ и сваког другог устава који би могао да понесе неки сличан придев је исти као и пре: избори за уставотворну скупштину па припрема новог устава земље.

ШКЕЉЗЕН МАЛИЋИ, НЕЗАВИСНИ ИНТЕЛЕКТУАЛАЦ

ВИШЕ МРЗЕ УНИФОРМЕ

Зашто су се „посвађали“ Срби и Албанци и да ли је до тога морало доћи?

— Ја не бих рекао да се ради о свађи. Зна-те, свађа није увек озбиљна. Сетите се само из-реке: „Ко се свађа тај се воли“. И незрели на-роди, можда, могу да се понашају као деца ко-ја осећај симпатије изражавају путем грубости. Али, косовски случај је нешто много озбиљније од свађе. Ради се о конфликту који практично постаје све безизлазнији. Србија је на Косову у паници инсталирала режим тоталне анексије и апартхејда, јер је то био једини начин за спре-чавање демократске промоције изразите ал-

банске већине на Косову. У ранијем систему Косово је имало практично све ингеренције државе са ограниченим суверенитетом, а у Ср-бији, која је била задржала само формални су-веренитет над Косовом, крајем осамдесетих година преовладало је уверење да се оно мо-же силом реинтегрисати у Србију. Међутим, ре-зультат насилне промене статуса Косова је уг-лавном катастрофалан: ниједан проблем није решен а Србија сада има јужну колонију, где је 90% становништва окренуто против ње и пред собом има само један циљ, да се Косово из-двоји из Србије.

У Србији је владало погрешно уверење да су аутономија и државни елементи Косова би-ли „Брозове антисрпске измишљотине“. Међу-тим, проблем Косова постојао би и без Тита. Данас знамо да је он део светског процеса. Од Нагорног Карабаха, преко Чеченије, Босне, Ко-сова и даље до Шпаније и Канаде отворен је историјски процес формирања, доградње и довршења националних држава. У том контек-сту ни српски колонијализам ни албански сепар-атизам нису никакве специјалне појаве. На-против, можда, проблем Косова и није најтежи у низу сличних.

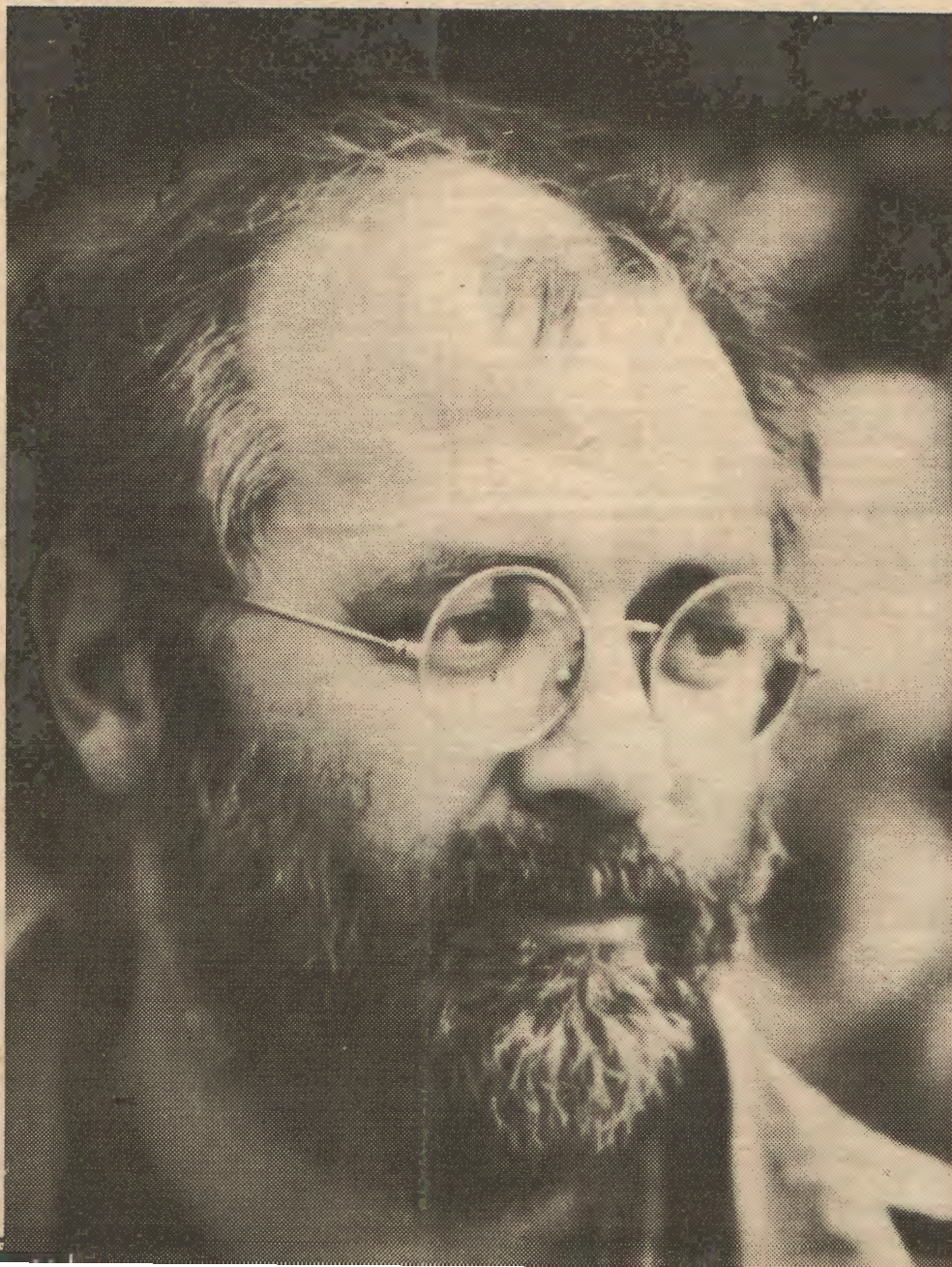
● **Који су „кључни разлози, по Вама, за тако различите и супротне националне и по-литичке програме и циљеве Срба и Албана-ца?**

— Национални и политички програми Срба и Албанаца нису различити. Ради се о истом ти-пу државне идеологије и националних покрета, који се разликују у стратегији и методама дело-вања, не и у циљевима. Али они јесу супротни, пошто се аспирације Срба и Албанаца сударају на Косову. Да нема проблема Косова, Албанци и Срби би можда били и савезници, јер су њи-хови национални програми симетрични. Ја, чак, мислим да ни проблем Косова, у суштини, не нарушава ту симетрију. Косово није у жижи српског питања. Као предоминантно етничко питање, које је произашло из распада Југосла-вије и цепања српског народа, српско питање се фокусира више према западу, у деловима Хрватске и Босне, где је пре рата живела тре-ћина српског народа. Због тога што су прекод-рински Срби били у опасности да остану у ма-њини покренут је рат, чији су циљеви иреден-тистички. На Косову су Срби у обратној ситу-ацији и желе да задрже територију коју су у ет-ничком погледу изгубили.

С друге стране, крајњи албански државни и национални циљеви су, такође, иредентистички. Након распада Југославије Албанци су, такође, остали расцепкани и свуда у понижавајућем и неприхватљивом статусу мањине. Иако Албан-ци имају компактни етнички ареал на Балкан-ском полуострву, и мада на 95% територија на којима живе чине апсолутну већину становниш-тва, скоро половина Албанаца живи у држава-ма суседних народа, које су мање или више не-пријатељски настројене према њима. Другим речима, када би се данас направила албанска држава у коју би ушле само територије са ал-банском већином, у тој држави би било једва око 5% припадника других народа, а, број Ал-банаца који би остали ван те државе био би око 5%.

Али, једно су чињенице и аспирације а дру-го реални однос снага у региону и уплитање ин-тереса европских и светских сила, које не же-ле да прихвате етнички принцип композиције Балкана.

Актуелно је српско-албански конфликт до-

датно компликован зато што светске силе не подржавају иредентистичке аспирације Срба, као ни Албанаца. Србија, који држе ефективну контролу територија које настају (као и одређени вишак за размену у Босни и Хрватској), одговара смушена принципијелност светских

рок од неколико година за плебисцит о статусу Косова. Интереси Србије на Косову могли би бити заштићени специјалним политичким економским и другим споразумима.

Зашто Косово и Метохија (не) може бити република?

НЕГО СРБЕ

фактора. То је најбоље схватио Милошевићев режим, који се привидно одриче српске Босне, да би задржао Косово. Срби су подељени, али су лепо распоредили и начела којих се држе: Босну су поделили позивајући се на оружано национално самоопредељење и право на српску државу, док би Србија желела да се, кобајаги, декларише као грађанска држава, зато да би одрекла право на самоопредељење Албанцима, Муслиманима и Мађарима. Срби би, дакле, полазећи од позиције јачег, хтели да имају и јаре и паре, што, мислим, да дугорочно не може да се одржи. Заснована на сили, таква ће политика трајати колико и та сила. А она се сваког дана круни. Србија је потрошила своје ратне резерве, своје политичке кредите и сада троши своју супстанцу. Србија на Косову може за извесно време тактички успети, али да стратешки неће моћи да задржи Косово. Албанци су тренутно слаби, али више нису као некад. Они ће ићи на исцрпљивање Србије и стално јачање националног покрета.

Има ли начина да се они приближе, ако не могу да се помире? Наведите, према вашем мишљењу, могућности, методе или путеве да до већег зла не дође!

Како данас стоје ствари не видим могућности за неко приближавање. Српско-албански споразум, трајно решење косовског питања не могу постићи садашње политичке елите. Решење може доћи само извана, у облик принуде. Ако се оно уопште и може наметнути, решење би требало бити компромисно, и слично решењима за Крајину и српску Босну. Ако се не пронађу инструменти наметања решења за Косово (продужетак санкција, војна претња и сл), онда ће се балканска криза, без обзира на исход садашњег рата, продужити унедоглед. Наивно је уверење да се до решења за Косово може доћи некаквим билатералним разговорима. Српски режим и највећи део опозиције држе се најтврђег става око Косова и практично, а ни теоријски, немају никакву понуду за Албанце. Они пате или од тоталне хипокризије, или од нечисте савести. У суштини то је политика која иде на све или ништа.

Не бих желео да нагађам да ли је могућа поступна или нагла промена климе у захваћеним српско-албанским односима. Па и када би до тога дошло, када би Срби одједном изашли са детаљним пројектима и понудили, чак, интерно самоопредељење, што заговарају неки умеренији кругови у Србији, мислим да ће, ипак, Албанци у већини бити веома неповерљиви за све пројекте који их остављају у Србији. Разуме се, они ће, вероватно, прихватити таква решења као наметнута и привремена, али ће у свим варијантама тражити путеве да се ослободе сваког српског tutorства.

За обе стране би најбезболније и најбрже решење био споразум о поспондираној самосталности Косова, којим би се одредио разуман

Косово је практички било република и према Уставу из 1974. године. Оно има и статус окупираних републике. Осамдесетих година једини „јак“ аргумент против републике Косово био је да један народ не може имати две државе. Сада када су Срби направили неколико република, и тај аргуменат пада у воду. Заправо, нема нити једног терријског разлога против републике Косово, а који не би био аргумент силе или долазио из шовинистичке кухиње.

НЕОДГОВОРНЕ ЕЛИТЕ

Шта мислите о подели Косова и Метохије? Да ли је то решење?

— То је једна од могућих ратних опција. У неким српским елитним круговима изгледа да су разматране неке варијанте мапа за поделу Косова. У том случају и не би дошло до стварања републике Косово, већ до припајања остатка Косова Албанији. Мислим да је ова опција практично потрошена у оној мери у којој се за Србију показује веома ризичним изазивање новог рата и прављење војне демаркационе линије која би одредила будуће границе. Албанци нису заинтересовани за поделу Косова.

Прокоментаришите идеју о протекторату над Косовом и да ли је она могуће решење?

— Протекторат је најбоље могуће прелазно решење, када би се нашао протектор који је спреман да такво решење наметне Србији. И за читаву бившу Југославију, а нарочито за Србију, најбоље решење за излазак из кризе било је успостављање међународног протектората све док се овде не би створили услови за појаву нормалних политичких елита, уместо националистичких и сасвим неодговорних елита, које су довеле до рата и катастрофе. Али, свет није био спреман а ни заинтересован да уђе у одлучнију политичку и војну интервенцију. Можда с правом, јер се бојало да се сасвим не заглиби на Балкану.

Иначе, идеја ограниченог протектората већ је присутна у пракси решавања балканских проблема. Она се, рецимо, покушава применити у Мостару. И ја сам недавно предложио формирање привремене гувернатуре за Косово, која би била сложеног карактера и где би као један од протектора Косова остала и Србија. Косовом би управљао гувернерски савет од пет чланова који би репрезентовали све заинтересоване субјекте: косовске Албанце, косовске Србе, Албанију, Србију и међународну заједницу. Ова идеја могла би имати и друге модалитете, али основна идеја је да се начини одређена подела власти под међународном контролом док се не стабилизују прилике за трајна решења.

Колико је карактер српског режима узрок опасности по судбину свих на Косову, а колико политички програм ДСК-а, који поти-

Наш саговорник сматра да је најбоље решење за Космет — протекторат. И то међународни. Као данас у Мостару. Тако би, привремено, управу над Косовом поделили косовски Срби и Албанци, Албанија, Србија и међународна заједница.

Разговарао: Милош ЂОРЂЕВИЋ

ре српске државне и националне интересена овом простору?

Разлика између српског режима и ДСК-а је огромна бар по једном питању: Милошевићев режим није бирао средства да би остварио своје циљеве и одржао се на власти, док су Ибрахим Ругова и ДСК већ четири године своју политику базирали на стриктно бираним, политичким и ненасилним средствима. То је као разлика између рата и мира, односно између полицијске државе насиља и државе грађанског самоорганизовања. Косовски Срби требали су већ да схвате прави карактер Милошевићевог режима. Њихов покрет отпора из осамдесетих, ових дана сакупља потписе за петицију и демонстрирају разочарање у Војда, али, на жалост, поново на радикално антиалбанској платформи. Пошто им није дата управа над косовским апартејдом, они сада траже више; вероватно да се сви Албанци побију и протерају. А то опет значи рат, нова етничка чишћења...

ПАРАЛЕЛНИ ЖИВОТ

● Да ли сте сагласни да је тензија међу националне мржње, ипак, спласнула?

Успостављена је привидна акомодација у условима привременог стања. Обе заједнице принуђене су на нужну сарадњу која је у функцији опстанка. Интерес опстанка и интерес профита показали су се, као што и јесу, већим од националног интереса. Албански и српски трговци, на највећу жалост националних идеолога, веома добро сарађују и када је новац у питању немају никаквих предрасуда. Али, треба рећи да мржња овде није била толико укорена колико се то тврдило у српским државним и медијским погонима, који су осамдесетих година били програмирани да је створе. Тај државни погон произвођења мржње и даље ради пуном паром преко полиције и медија, можда и зато што на Косову до сада и није било међуетничких конфликта у директној форми. Српски национализам обучен је у државне униформе и скоро све форме дискриминације Албанаца су државног карактера. Албанци зато више мрзе српске униформе, него ли Србе.

● У једном делу паралелни живот је овдашња стварност. Које то иде у прилог, Србима или Албанцима?

Оно што ви зовете паралелни живот то су, углавном, независни системи који су постојали пре 1990. године, односно њихови остаци. Функционише рецимо комплетан школски систем са пратећим институцијама и згвозима. Шта су требали да ураде Албанци? Да се помире са гушењем средњих школа и универзитета? Али,

у међувремену надограђен је политички систем. Раније је Косово у свему било република сем по имену, а сада је оно по имену република а у свему осталом је изгубило садржаје државности. Једном ће се то двоје, вероватно, спојити. Али, надам се не да би се, сачувала национална доминација једне етничке групе над другом, већ да би се успоставио други тип односа у којем је важнији квалитет државе, какве власничке односе осигурава, какве има порезе, колико је отворена за циркулацију капитала и људи и слично.

САМО СА ОВЛАШЋЕЊИМА

● **Први корак јесте, сагласни су сви, разговор. Како до тога да дође и шта ви предлагате као „поље могућности“ за размишљање?**

Разговор треба да се води између овлашћених представника Срба и Албанаца. Такав разговор, бар за сада, не може се уопште водити, а још мање дати неки конкретан резултат без присуства треће стране. Неки сматрају да би поново требало покушати да се разговори најпре воде око конкретних проблема као што

су школе, здравствени системи, па да онда почну разговори о тешком питању статуса Косова. Ја више не верујем да се нешто може постићи тактиком корак по корак. Горка пилула ће се морати прогутати цела и то, највероватније, обострано. Без успостављања иоле целовитог система односа, макар он био и привременог карактера, не може се уопште прохладити и ићи напред ка коначном решењу.

● **Јесте ли сами спремни да потпишете једну заједничку иницијативу о потреби започињања дијалога?**

Нема много вајде од таквих изјава, ако оне не нуде неку конкретну платформу, пројекат. Ја сам учествовао у више заједничких иницијатива, ишао на разговоре са српским интелектуалцима када је то било опасно, отварао сам штакљиве и табу теме, анализирао, практично, све опције у опцијају. Све се зна и све је проанализирано, сада треба деловати. Ја се лично у последње време трудим да будем што даље од непосредних политичких ангажмана. Сматрам да су умерени интелектуалци свој део посла одрадили и да је сада ред на оне који доносе политичке одлуке да се састају и почну разговоре.

Ви сте, ипак, позвани на разговоре Срба и Албанаца и њихових странака у организацији „Борба“, а у присуство „посматрача“, више амбасада: руске, америчке, италијанске, немачке... Одбили сте учешће. Зашто?

Делимично сам већ на то одговорио. Мислим да је „Борба“ помешала бабе и жабе. Учешће сам одбио јер разговори нису добро припремљени. Ради се о томе да су на српској страни представници партија и власти, а на албанској готово само појединци. Нико од Албанаца неће под таквим условима ићи на разговоре. Дакле, организатор је доживео фијаско. То не значи да неки други разговори, боље организовани, неће успети.

Што се мене тиче, учествоваћу и разговарати са сваким појединцем али не и са представницима власти, ако сам сам без „овлашћења“.

ПОВОДОМ „ПИСМА СРПСКОЈ ЈАВНОСТИ“

НАРОД ВЕЋ ДОГОДИО СВОЈЕ

Догодило се оно што је морало. У ту мисао, пословичног карактера, стаје све што се може и мора рећи поводом нове петиције челника Српског покрета отпора из Косова Поља, настале 13 година након његовог формирања и после прве петиције познате као „Петиција 2.011“.

Догодило се да се Срби, најзад, дигну против политике онега коме су „оседлали коња“ и певали „Слобо, слободо“. Срби и Црногорци из Покрајине тако, некада најтврђе упориште СПС- и Слободана Милошевића, постају људи противници онога коме су безрезервно веровали. Чињеница је и да је петицију потписало, само за неколико недеља, преко 6.000 људи.

Шта пише у петицији, која показује како је Милошевић свео народ на једнократну употребу?

Забринуте Срби и Црногорци захтевају да се „стане на пут калкулацијама са овим делом српске државе и српског народа“. Они су „несрећни што и после осам година од побуне српског народа против албанског сепаратизма(...) под српском влашћу остварују (се) кључни циљеви албанског сепаратизма“. Указује се на то да се „Космет заобилази од стране актуелне српске власти која је добила историјску шансу и имала историјску обавезу за озбиљно решавање једног од најкрупнијих питања српског народа“ и додаје да је „српско питање на Космету учинила идеолошким и партијским питањем, посвађала и поделила народ и довела га у позицију народа за једнократну употребу“.

Инспиратори петиције и народ, који је потписује, прихватају оцене да је „српско питање на Косову и Метохији постало средство за очување и освајање власти“, и да нису „испуњена дата обећања“.

Кључна је можда оцена у петицији ова: „Иако је овдашња сепаратистичка власт на Косову и Метохији разбијена и држава Србија освојила све главне државне и политичке позиције(...) албански сепаратизам је ојачао. Пред очима српске власти формирана је паралелна држава, тзв. република Косово“.

Албанци су пише у „Писму српској јавности“, освојили капитал и све то се одражава на сигурност Срба. Јер, држава, иако је прошло

пет година, није ништа урадила на програму досељавања. За то време исељавање се наставља а рођено је још 250.000 Албанаца. Плашећи се да не доживе судбину Срба из Босне, Косовци зато траже да се Србија изјасни шта ће бити са Косметом и како ће се решити српско питање на овом делу Србије, да се заустави процес албанизације и губљења Космета и отпише могућност одрицања од ове територије, да се разбије паралелна албанска државина, да се у процесу решавања тог питања не заобилазе Срби са Косова и Метохије, да се разреде мере заштите Срба од албанског сепаратизма и мајоризације, да се донесе програм о насељавању Космета и обезбеди новац за то, закон о држављанству и разреши питање емиграције.“

На крају листе од девет захтева тражи се да скупштине у републикама и Југославији „отвори расправу о Косову и Метохији и досадашњем учинку српске политике на Космету“.

Шта су могући закључци из овако интониране петиције? Прво, нема разборитог човека, онко ко није спреман да прекорачи праг националних и државних интереса, а који не може да не стоји иза оваквих оцена и да их не подржи. Друго, обраћање скупштинама као методолошко-маркетиншки потез може да прође, али суштински представља нешто „већ виђено“, односно могућност да постојећа власт може да исправи оно што је упропастила.

Треће, петиција отвара и морално питање неких њених првих потписника. Они су ти, како сами кажу, који су „Милошевићу оседлали коња“ а сада пишу против њега. Признање да их је „преварио“, иако стоји није довољно, јер и тада су неки указивали да ће се догодити што се догодило. Неки од водећих су неки људи с листе петиције то нису прихватили. Но, то у овом часу и не мора да буде битно.

Шта се може догодити као последица петиције?

Извесно је да је медији под Милошевићевом контролом негирају, оспоравају и омаловажавају. Социјалисти Косова Поља, који су, практично, својим закључцима и оценама потврдили разлоге петиције, сад то поричу. То говори о неморалној политичкој пракси, о непоштовању елементарних државних и националних

интереса, који морају бити примарни у политичкој пракси сваке власти.

Друго, осим што власт користе за себе, социјалисти у покрајини немају никакав утицај на креирање политике према Космету. То је жалосно, с обзиром на њихову бројност у скупштини. Они чине петину посланичког клуба социјалиста и у скупштини ништа не раде до гласају за предлоге власти. У њиховој политичкој креативности нема ни говора.

Треће, врло је проблематично питање имају ли Срби са Косова и Метохије људе спремне да артикулишу и остваре циљеве из петиције. Аналитичари и познаваоци прилика мисле, с обзиром да се овдашњи људи лако и чврсто везују за власт, да такве личности у овом тренутку нема.

Било како било, петиција је из прашине заборава, оправдано, покренула поново косовско питање као српско питање, иако при томе не нуди решења. Јер, овде свако зна, да статус кво, који држи Милошевић, не иде у прилог Србима. Напротив. Ради за Албанце, и то је нешто на шта они рачунају.

Ново „догађање народа“, према томе, као нова обмана није могуће. И не треба га очекивати. Социјалисти су, по реаковању њиховог одбора из Косова Поља, петицију дочекали на нож, етикетирајући носиоце као „жедне људе власти“ и „доглавнике Добрице Ђосића, односно заговорнике деобе Косова и Метохије.“

Дотле, она је пробила медијску блокаду и посланик Рада Траковић ју је прочитала у Савезној скупштини. Прекидана Радоманом Божовићем, она је „припретила“ у стилу: Социјалисти, или решавајте или се спремите на суочавање са народом.

Извесно је такође да уз петицију следе и неке нове идеје њених носиоца, каква је стварање Српског покрета отпора Косова и Метохије и захтева да све странке овде замрзну своју активност. Колико је то реално и могуће, остаје да се види.

Међу Албанцима, иако, за сада, нема ширих реаковања, петиција се доживљава као „анти-албанска платформа“, како је промишља Шкељезен Малићи, интелектуалац којем се не може приписати екстремизам.

Милош Ђорђевић

УМ, ТАШТИНА И ПОЛИТИКА

Културни октобар под формалним и траљавим покровитељством државе, али и под њеном амбициозном шапом која држи неку врсту диригентске палице од које се још многим привидно палица којом ће добити по прстима ако не слушају, ако се не додворе, ако сами не погоде жеље и очекивања власти — управо је завршен Сајам књига, номинално међународним, што је ипак остала пушта жеља и пука илузија.

Да не би било забуне где смо, ко смо и за шта смо, на отварању су беседили руски писац Александар Зиновјев и црногорски политичар Момир Булатовић. Слово руског писца о књизи било је пригодно и далеко од духовне дубине зарад које би евентуално вредело запамтити нешто што је рекао, а ни политичке оцене о „слично разбијеним отаџбинама“ и „доприносу оживљавању наших двају народа“ нису ме се дојмиле. Јер ако дозволим да ме се дојме, па се присетим како смо уз братску помоћ „оживели“ пре педесет година, смучиће ми се читав живот а не само официјелни чин отварања једне културне манифестације. Говор господина Зиновјева имају разлога да запамте Добрица Ћосић и Бранимир Шћепановић, који су, зарад недовољног познавања наше књижевности од стране нашег госта, имали част да буду именовани у њене врхунце пре и уместо бољих и значајнијих писаца.

Не знам ко је имао домаћи задатак да се распева пишући говор црногорском председнику, али, ко је да је, озбиљно је схватио своју обавезу и прераспевао се. Када је господин Булатовић упоредио Сајам са „заносном морском сиреном“ кичерозна патетика је кулминирала до алармантних граница и мој слух, заглушен унутарњим смехом, престао је да прима даље информације са свечаног отварања, бранећи се од глупости и неукуса неким урођеним механизмима на којима сам захвална мајци природи.

АЛТЕРНАТИВНЕ ЧЕСТИТКЕ

Изненађења која то заправо нису, уследила су одмах потом, објављивањем резултата рада једног тужног жирија који као да се обрео у педесетим годинама, па пуца од идеолошког здравља и ентузијазма. Неодговорно заобилашавши многе одиста значајне издавачке подухвате и капитална дела српске културе објавље-

Под сајамском куполом, међу књигама, или: да ли баш овде Момир Булатовић среће „заносну морску сирену“. — Ни дана ни ноћи у потрази удворничког жирија за издавачким подухватом године. — Господе, немојте ми више честитати „што је цар го“, јер ја му желим царску одећу а вас узбуђује голотиња. — Блиски сусрет треће врсте, или: књиге и телохранитељи. — Голгота и васкрс издаваштва. — Наградно питање: разуме ли Вук Драшковић Јованку Орлеанку?

Пише: Љиљана ШОП

не ове године, жири покорни именује једним од издавачких подухвата дневник **Мире Марковић**. Антологија удвориштва и бешчашћа тако бива обогаћена још једним бисером: Србија се, можда, сагињати неће, па макар и нестала, али ће се Срби сагињати пред аутором овог слога и његовом супругом до црне земљице, и под њу ако устреба, посвуда па и под сајамском куполом која би требало да симболише ширину и културу нашег издаваштва, његову независност и слободомље.

Кад на крају више нисам знала шта ћу са многобројним честиткама, врло слично формулисаним, које су ми уз саучеснички стисак руке изрицали знани и незнани, поводом критичког текста о најновијем роману **Милорада Павића**, објављеног у НИН-у, почела сам да бележим рецке, као у табланету, не бих ли добила статистички податак о амбивалентном односу јавног мњења према овом феномену. Можда сам неки глас у сајамској гужви затурила, али за пет дана стигао је списак „табли“ до невероватне бројке 96. Уместо ваљда логичног задовољства што нисам ни из далека усамљена у оцени овог бестселера, осетих како у мени нарастају мучнина и отпор према сваком разговору о овој теми и појави. Бивало ми је све неприличније одговарати било шта и водити дијалог са тим чудним, притајеним истомишљеницима мојим, обрадованим „што имам петљу да кажем да је цар го“, на шта се најчешће сводио репертоар њихових комплимената.

Шта то спречава толике наше интелектуалце, културне и јавне делатнике којима је јавна и писана реч посао, обавеза, дужност, хоби, право, уобичајени облик комуникације, да о извесним ауторима/ауторитетима, темама и дилемама, феноменима, премда видљиво испровоцирани — кажу шта мисле? Зашто је лагодна заветрина прећуткивања или, у најбољу руку, исповедања у четири ока, тако масован и популаран облик „мишљења“? И коначно, чему та дихотомија, то комотно пристајање на двојност, тај схизофрени мазохизам? Ако већ неће да се мерејају утицајним и општепризнатим величинама, зашто се онда, ипак, исповедају мени која нисам ни утицајна ни значајна у њиховим животима? Какве то терапијске ефекте доживљавају након што ми дошапну како и они виде „да је цар го“? И зашто, када призор овако учеста, осетим како је мени жао што је, по мом мишљењу, цар го, а њима није жао, напротив, многи изгледају као да у тој голотињи уживају, као да јој се радују, што је бесмислен порив.

Након стотину сусрета са својим истомишљеницима када је у питању **Последња љубав у Цариграду** (колико ли их је књигу прочитало, за разлику од мене која сам је читала три пута да бих одвагала критички текст!), сусрета које је изрежирала сајамска атмосфера, осетила сам нешто сасвим непримерено слави, успеху и угледу господина Павића. Било ми га је малчице

МОМИР БУЛАТОВИЋ: „ЗАНОСНА МОРСКА СИРЕНА“

СЛОБОДАН МИЛОШЕВИЋ: НИЈЕ СИРЕНА АЛ' ПИШЕ ДАНОНОЋНО

НИ ДАНА НИ НОЋИ У ПОТРАЗИ УДВОРИЧКОГ ЖИРИЈА ЗА ИЗДАВАЧКИМ ПОДУХВАТОМ ГОДИНЕ

МИРЈАНА МАРКОВИЋ: НОЋ ЈЕ КАД МИ СЕ ОЧИ ЊЕГОВЕ ВРАТЕ, А ДАН КАД ПОНОВО ОД МЕНЕ ОДУ

жао, па када је већ тако зашто да то и не кажем?

Стара је то прича да уз славу иде и завист, уз љубав и мржња. Али у мени, господо, ничега од свега тога: само уверење да књига **Последња љубав у Цариграду** није ни велика, ни добра, ни значајна, и да би префуткивање таквог уверења (а критичар то увек може) било нечасно и непрофесионално.

Грех или грешка у просуђивању, ако сам их начинила, и онако иду само на моју душу. И у моју књижевну биографију.

КЊИГЕ И ТЕЛОХРАНИТЕЉИ

Да је на промоцију књиге своје супруге, одржану у специјалној сали, са специјалним пропусницама и специјалним гостима; а богами и телохранитељима специјалцима, дошао и председник државе, сазнала сам пуким случајем, пошавши неодложним послом у главну сајамску улицу, уморна и замишљена, обневидела од светала, жамора и уобичајене сајамске вреве. Прво ми је подсвест дошапнула да нешто није у реду, да је најпрометнија улица у хипу постала пуста и тиха, а већ у следећем тренутку сам се сударила са одлучном и уиграном дијагоналном снажним тела. Тек потом сам доконала да то кроз вештачки вакуум ка штанду **BMG**-еа хитају пар **Марковић — Милошевић**. Упитах се да ли је то моја предрасуда, или је то резултат непримерене награде која је само изоштрила једну трагикомичну ситуацију, или политика и уметност напосто органски једно

друго искључују — тек амбијент под куполом није био амбијент сајма књига у тим тренуцима, као што је и штанд **BMG**-еа, опремљен са очигледном ноншалацијом према количинама утрошеног новца, одударо од околине и штрчао међу уобичајеним и препознатљивим штандовима правих издавача. Личио ми је на кавез (ресторан опремљен за специјалне задатке, и оно мало књига на њему није могло да оплемени тај утисак.

Нигде се тако као овде не осећа да новац и сјај квалитетне хартије и боја не утичу суштински, нису пресудни, када је у питању права реч, истинска духовност. Добро их је, наравно, имати, али **уз** уметнички квалитет, а не **уместо** њега.

ГОЛГОТА И ВАСКРС

Било је задовољство видети како је **Просвета** васкрсла из мртвих и како јој, енергично и компетентно, директор **Чедомир Мирковић**, упркос проблемима које кућа сигурно има и гломазности која је сапиње и спутава, враћа стари сјај. По коју цену, то вероватно само господин Мирковић зна.

Лепо је знати да је у **Српској књижевној задрузи** све у реду, да **БИГЗ** не узмиче, да се и после свих недаћа не дају **Рад, Нолит, Народна књига...**

Поштоваоцима традиције и издаваштва уопште овакви су утисци мелем на ране, особито после два последња депресивна сајма која су, у малом, у једном али битном сегменту, најва-

љивала и показивала да смо у средишту свеукупне катастрофе.

Просеви мог оптимизма, међутим, не везују се трајно и поуздано за ренесансу великих, државних, традиционалних издавача јер искуство ми говори не само да су та времена прошла, него да никада и нису била добра. Премало смо националних, капиталних културних послова обављали а одвише политичили и којечега објављивали у тим временима, идеологизованим, цензурисаним, аутоцензурисаним, директорским, самоуправним, стихижним, свакојаким...

Мој оптимизам је од друге врсте и верује у мале, брзе, приватне и администрацијом неоптерећене издавачке куће које воде даровити, образовани, динамични и креативни људи без предрасуда. Мој оптимизам се зове **Време књиге** (**Предраг Марковић**), **Центар за геополитику** (**Владислав Бајац**), **Издавачка књижевница Зорана Стојановића...**

Мада, све у свему, уопште нисам оптимиста. Сајам је у целини био бољи него што нам јесте, сјајнији и од издавача и од стварног живота. Кључао је од осмеха које одавно нисмо сретали на лицима суграђана, од сујета и амбиција, од планова и договора. Хранио се надом за коју у свакодневици нема покрића.

Али, армију заљубљеника у мирис свеже одштапане књиге и није тешко, чак и жедне преко воде, превести једном годишње у ову петодневну оазу, где је храна вера у дух и његову неуништивост.

ВУК ДРАШКОВИЋ ЧИТА ОДЛОМКЕ ИЗ „НОЋИ ЂЕНЕРАЛА“

Српске речи, и пре него што се рекламна машинерија захуктала, типично за велике хитове, праве бестселере, али и књиге које трају, о којима се говори, које се препричавају и поклањају. Волим контроверзне књиге, оне које изазивају полемички жар, недоумице, оне које се не одлажу после првог и јединог читања на дно прашњавих библиотека као неспорно добре или неспорно рђаве.

Да је **Ноћ ђенерала** феномен посведочују ми различита догађања која су, такође, феномени за себе. Иначе, одмерени господин **Димитријевић** рецимо, чувени наш страни издавач, даје интервју у коме на невиђено износи своје априорно уверење да господин Драшковић не може разумети **Дражу Михаиловића**. Зашто? Зато што је Дража — Јованка Орлеанка. А зашто Драшковић не би разумео чак и Јованку Орлеанку, то господин Димитријевић не каже. Тако то бива у епицентрима. Мисли се, подрадумева, верује, не верује, хвали и куди — пре читања. То смо ми. Толико знамо пре читања да нам оно и није неопходно. Могло би још и да нас поколеба у нашем удобном свезнању.

...

Шта ће ваш дар — овде — значајно наглашавајући подвучене речи пита ме једна свезнајућа госпођа, обухватајући презривим и киселим осмехом сајамску територију **Српске речи** док изговара то овде.

— А шта ће „мој дар“ тамо — одмахујем у дугим, неодређеним правцима, шаљиво имитирајући њен презриви израз док изговарам то тамо.

Госпођа одлази видљиво увређена што нисам почаствована њеним комплиментом „моје дару“.

А ја остајем да тратим „мој дар“ овде — онде, уместо да га продам у белом свету који не може да живи без мога мишљења о квалитету српске прозе.

Сваки почетак је тежак, вели народ. И није толико, колико је тешко оно пре почетка, додајем ја.

ДАНИЦА ДРАШКОВИЋ И СЛИКАР ЉУБА ПОПОВИЋ НА ШТАНДУ „СРПСКЕ РЕЧИ“

СТАРТ „СРПСКЕ РЕЧИ“

Сајамски старт **Издавачке куће „Српска реч“**, за коју везујем и своју радну будућност, протицао је, како то на свим почецима бива, између бриге и наде, у одмеравању могућности, расположења посетилаца, потенцијалних сарадника, евентуалних аутора. Претворила сам се у барометар, топломер, мерач пулса, а све с чим сам се, тако наоружана испитивачком осетљивошћу срела, остало је у хоризонту очекиваног и предвиђеног. Радозналост једних, добронамерност других, предрасуде трећих, искључивост четвртих. Добро је, каже ми искуство, равнодушних нема. А поларизације, предрасуда, заблуда, отпора, мање се плашим него равнодушности.

Двадесетогодишње издавачко искуство ми говори да је интересовање читалачке публике за **Ноћ ђенерала**, нови роман **Вука Драшковића** који ће ових дана изаћи из штампе у издању

ПРОМОЦИЈА РОМАНА „НОЋ ЂЕНЕРАЛА“

ПРОМОЦИЈА „ДУПЉАКА“ ДРАГИШЕ КАШИКОВИЋА

КАРИЋ, МИТЕВИЋ И ДАНИЦА

МИЛЕНА ПОПОВИЋ: „ЈУНСКА ДОГАЂАЊА 1993“

АНТИФАШИЗАМ КОЈИ СУ

ХИТЛЕР: ТИТО АЛИ ДРАЖА

Прославе које су поводом педесете годишњице ослобођења Београда прерасле у обележавање педесете годишњице ослобођења од фашизма као таквог поново су покренуле стара питања и понудиле старе одговоре. На разним местима и различитом идеолошком жестином актуелна власт је и даље тврдила да је наследник јединог антифашистичког и антнокупаторског покрета из Другог светског рата, а да је покрет генерала Драже Михаиловића био искључиво квислиншки и искључиво антинародни. Ово је само још једно подсећање на лаж и преваре и то виђене очима људи који су били сведоци и сарадници и партизана и четника. Све остало није за прослављање.

ПОКУШАЛИ САКРИТИ

МОЖЕ

НЕ СМЕ ПРОЋИ

Осамнаестог јула 1946, дан по извршењу смртне казне над ђенералом Дражом Михаиловићем уводник „Њујорк Тајмса“ је донео најсликовитији суд историје:

„Прсти историје прелиставајући странице II светског рата можда ће додати иронични пост скрипtum сцени која се одиграла јуче у зору негде у околини Београда када је ђенерал Михаиловић пао покошен ватром југословенског стрељачког строја.

Историја ће можда одлучити да није Тито — који је тих првих дана рата био у сигурности док се Михаиловић борио по планинама — већ погубљени четнички вођ тај који заслужује да му се подигне споменик на Црвеном тргу у Москви. Али Михаиловић је јуче у Београду пао.“

Уводник „Њујорк Тајмса“ је дошао прекасно, на исти начин на који је текст у „Тајму“ из маја 1942. године дошао прерано да би имао било какву улогу у току суђења. Ипак, није безначајно знати га:

„Грабећи стену згрченим канцама... осматра са својих планинских зидина и погађа грм.

Ове речи писане о орлу данас боље приличе једном, међу свим командантима II светског рата, највише вредном дивљења. То је југословенски Дража Михаиловић. Све до пре годину дана када је Адолф Хитлер надмено објавио да је покорио Југославију, Дража Михаиловић са својих 150.000 герилаца по планинама југозападно од Београда, баца му ту лаж у лице. То је ваљда највећа герилска акција у историји... Прошле јесени седам нацистичких дивизија морале су га гонити по шумадијским планинама.“

Нажалост, између та два текста протекле су читаве четири године, у којима је, уз напоре Титових комуниста и неразумну подршку савезника, истина о Дражи Михаиловићу и његовим четницима до те мере уклоњена да је један Титов предстваник без проблема могао да изјави: „Михаиловић ће после праведног суђења бити погубљен.“

Савезници, који су из до данас непознатих разлога, окренули леђа Дражи Михаиловићу још 1943. године (мисли се пре свега на Британију и Америку), ипак су схватили своју грешку онда када је објављено ђенералово хапшење и најављено суђење. Образован је Комитет за праведно суђење Дражи Михаиловићу са задатком да прикупи целокупну историјску грађу која би сведочила о његовој невиности. Не улазећи у све тачке оптужбе, Комисија је пажљиво бирајући речи донела следећи закључак: „... Никакав доказ није изнет пред Комисију на основу кога би се могло закључити да је било сарадње између ђенерала Драже Михаиловића и сила осовине. Напротив, сви искази сведока указују да такве сарадње није било... Убеђени смо да доказни материјал који је ова Комисија прикупила од тако пресудног значаја по утврђивању кривице или невиности ђенерала Михаиловића за ратне злочине, да би по мерилима правде којих се држе сви цивилизовани народи, одбацивање тог доказног материјала било до те мере штетно да би праведно суђење било онемогућено“.

Мада су сви амерички и европски листови прихватили закључак Комисије и донели га на својим првим страницама он није одиграо никакву улогу у процесу суђења. Преко две стотине аутентичних изјава сведока (од којих су многи били искусни обавештајци, упућени у југословенске проблеме и компетентни да расуђују о догађајима на терену) уклоњено је од очију југословенске јавности и то тако вешто да је њихов прави смисао тек сада почео да се пробија. Ипак, захваљујући баш тим сведоцима и раду те Комисије, данас, пола века касније, ми са сигурношћу можемо да реконструиремо догађаје.

Морална одговорност!

Сам Комитет је био ванпартијски, идеолошки необојен, конституисан од најзнаменитијих грађана Америке. Уз конзервативног сенатора Роберта Тафта ту је био и ватрени прогреси-

вац, сенатор Лафолет, уз филозофа Џон Ђуна, ту је био шеф америчких социјалиста Норман Томас или водећи књижевни критичар Лајонел Трилинг. Уз најпознатије личности дипломатског живота као што је Самнер Велс ту су се налазила најугледнија протестантска, католичка и јеврејска свештена лица, шефови радничких синдиката, новинари, глумци.. Покретач идеје о оснивању комитета био је Девид Мартин, писац књиге „Издати савезник“, која је без цензуре описивала догађаје у вези Тита и Михаиловића. И сам Стејт Департамент је пружао подршку Комитету, што је исказао у својој поруци југословенској влади (2. април 1946) у којој се заложно за праведно суђење, што би подразумевало узимање у обзир исказе сведока свих америчких држављана који су били у тесној сарадњи са ђенералом Михаиловићем. А када је југословенска влада глатко одбила њихову по-

нуду издали су следеће саопштење:

„... И британска и америчка влада имају извесну моралну одговорност да се заузму да се задовољи 'пуна правда' сходно нашем схватању те речи... Ако Велика Британија и САД не буду непопустљиве у настојању да суђење ђенералу Михаиловићу буде јавно и непристрасно, горчина и подозривост која већ постоји и код комуниста и код не—комуниста свуда у свету, огромно ће се појачати. Исто тако, све што те две силе буду у будућности изјавиле, обећале или зајамчиле, биће примљено са највећим подозрењем.

Следствено томе, случај ђенерала Михаиловића представља озбиљну претњу по добре односе и мир у свету. И као такав могао би се слободно изнети пред Савет безбедности.“

Да ли је могуће

Ипак, највећу подршку Комитету пружило је једно друго удружење — Комитет америчких авијатичара за помоћ ђенералу Дражи Михаиловићу и српски народ. Они су за то имали више разлога од осталих — Михаиловићу су дугovali за живот који им је спасао.

Током 1944. године више стотина америчких авијатичара који су учествовали у бомбардовању Румуније, оборено је над Југославијом. Од оних који су били оборени, знатно више од 500, а можда и свих 600 спасао је Михаиловић — често после жестоких сукоба са немачким патролама које су биле у потерама за падобранцима. Четрдесетак тих авијатичара евакуисано је са британском мисијом када је ова повучена из Михаиловићевог ГШ 1944, у мају. Укупно 432 члана америчке посаде и приличан број другог савезничког војног особља, укључујући и 30 Руса, евакуисала је Америчка ваздухопловна мисија за спасавање у временском размаку од 9. августа до 27. децембра. Бар једна стотина америчких авијатичара које су спасили Михаиловићеви људи, спроведена је Титовим партизанима и евакуисана са њихове територије у различито време и са различитих

места када је постало немогуће да се амерички авиони и даље спуштају на Михаиловићеву територију.

Због свега тога многи авијатичари су реаговали сами чим су у новинама прочитали вест о Дражином хапшењу, тако да је цела америчка штампа била преплављена њиховим писмима и чланцима. Двадесет петог марта, чим је објављено да је Михаиловић заробљен, наредник Мајк Мек Кул из Даласа упутио је писмо председнику Труману у коме се између осталог каже:

... 4. Јула 1944, моја посада је била приморана да се спусти у 'Југо'. Четници су спасили мене и моју посаду од Немаца. Када Немци нису могли да покуле ни једног од нас Американца, покупили су међу сељацима тог краја 20 талаца који су сви били уз четнике. Десеторицу од њих су стрељали када нису могли да дознају куд смо побегли. Да ли је могуће да су ти четници и њихове присталице помагале Немце и сарађивали са њима?

... Једном сам прошао варошицу која се зове Горњи Милановац а која је у мирно време бројала 3.000 становника. Али када сам ја кроз њу прошао цела варош, изузев једне цркве, била је згариште — бацањима пламена била је уништена до темеља. Узрок? Близу те варошице четници су из заседе напали и побили једну чету немачких војника...

... Четници су често од Немаца били тучени до ногу баш као и сви остали. А ипак су спасили и старали се о стотинама Американаца сличних мени. Само у мојој групи која је била евакуисана из 'Југо' 9—10. августа 44. било је скоро 200 Американца, понеки Енглез, Француз, Италијан, па чак и Рус... Док су се о нама старали, четници су нам давали све што су имали да нам буде угодно иако су

имали мало шта да понуде. Често су нам давали последњи гутљај ракије (виски од шљива) последњи комад хлеба, последње парче сира. Кад год смо имали среће да одседнемо у некој кући уступали су нам своје постеље, а они спавали на поду.

Могу поуздано рећи да никада нисам наишао ни на ког четника, војника или присталицу, који у срцу није гајио дубоку мржњу према Немцима који су прегазили његову земљу и окупирали је.

Убеђен сам да свој живот дугујем ђенералу Михаиловићу и његовим четницима и желим да учиним све што је у мојој моћи да му приликом суђења помогнем. Сигуран сам да у исти мах изражавам и осећања неколико стотина америчких авијатичара које су четници помогли."

Двадесет седмог марта „Окланд Пост Енквајерер“ доноси интервју са Аленом Карикоом, двадесетпетогодишњим чланом посаде једног бомбардера. Карико је описао како су четници спасили чланове његове посаде и приметио: „Пуцати на Немце ја не бих назвао сарадњом са њима!... Једном сам пошао на 'провод' са четницима и помогао да уништим један немачки теретни воз! Они су били у грађанском рату са партизанима, у реду — али свакако нису 'сарађивали' са Немцима".

„Питсбург Сан-Телеграф“ 7. априла објављује интервју са још једним авијатичаром, Џозефом Т. Хармутом млађим: „Хармут је рекао да је са још неким америчким авијатичарима стајао на падини једног брда и посматрао како су Титови партизани збрисали једно село, побивши сељаке и попаливши домове... Рекао је да је он лично учествовао у ноћним нападима на Немце када су партизан и истовремено удавали и четнике."

Поручник Ричард Фелман из Бруклина рекао је дописнику „Њујорк Џорнал-Американ": Када смо се спустили на земљу сви смо се бојали истога — речено нам је да се чувамо Михаиловићевих четника. Исте опомене од наше обавештајне службе. На жалост, они су црпли своја обавештења од Титових комуниста. Није чудо што смо се плашили. После неколико недеља увидели смо истину. Ђенерал Михаиловић није био издајник већ родољуб — једини који нису мислили тако били су комунисти... Људи око мене су обожавали Михаиловића. О њему су говорили са пуно осећања и толико пута су ми поновили да је он прави ратни вођа Југославије. Оданост са којом су извршавали његове наредбе била је дирљива."

ЈУНАЧКИ ВОЂА

Све те изјаве и интервјуи су били сасвим довољни да авијатичари веома брзо успоставе међусобну везу, тако да је њихов Комитет за помоћ ђенералу Михаиловићу основан већ 10. априла. Сви чланови су понудили да на „било којем месту и у било које време“ сведоче. Условили су и мото: „Он је спасао наше животе — ми ћемо спасити његов". Изнајмили су Си — 47, авион исте врсте као што су били они уз помоћ којих су евакуисани из Југославије, написали на њему: „Мисија за Михаиловића" и скупили све из свих крајева Америке заједно су њиме долетели до Вашингтона. Ипак, њихово залагање није много помогло, као што није помогло ни залагање америчких официра за везу.

Сви ти амерички официри који су у разна времена били придодати Михаиловићевим снагама у исто време су дигли свој глас против „једне од највећих подлости овог века", како је капетан Р. Менсфилд назвао процес који је

УЏБЕНИК ИСТОРИЈЕ КУД СЕ ДЕДОШЕ?

У новом уџбенику историје за осми разред основне школе, који се после много перипетија и кашњења појавио пред ученицима крајем прошле године, донедави „несумњиви" издајници из другог светског рата, четници, добили су дотад незапамћени третман.

Наиме, у самој књизи, непосредно после јединице „НДХ и геноцид..." појављује се јединица „Остали квислиншки режими у Југославији", у којој, каквог ли изненађења(!), нема Драже Михаиловића (помињу се, у вези са Миланом Недићем, само „неке присталице Д. Михаиловића"). Уместо њега, први удар на четнике примили су појединачно војвода Коста Миловановић Пећанац, који је шест страна касније добио олакшавајућу околност, јер је у јужној Србији „штитио српске крајеве од албанског терора", а из Црне Горе сепаратиста Секула Дрљевић, коме у наставку књиге нигде никаква олакшавајућа околност није пронађена. Највећи издајник под горњим насловом је, дакле, генерал Милан Недић, који јесте био за „нацистички поредан", али је и стално „истицао бригу за спас српског националног бића". Даље, „преко Недићевог Комесаријата за избеглице током рата око 400.000 Срба избеглица нашло је уточиште у Србији". Како је по уџбенику било кренуло, генерал Недић је за длаку избегао трансфер у дефинитивне позитивце, можда чак и у НОП.

Прво одређење четничког покрета Драже Михаиловића у односу на НОП је, ни мање ни више, ни издајник ни отпадник него — ривал (!). Мало касније се релативно објективно објашњавају идеолошке и војничке стартне пози-

ције партизана и четника па се закључује нешто невероватно: „Идеолошко-политичка ИСКЉУЧИВОСТ И КОМУНИСТА И ЧЕТНИКА онемогућила је сарадњу између њих", али су, у сваком случају, „у Србији 1941. била присутна ДВА АНТИОКУПАТОРСКА ПОКРЕТА". И таман кад би се дало помислити да је све легло на своје место у истом пасуу следи ударац у плексус — „четнички покрет Драже Михаиловића у току Другог светског рата није предузимао НИ ЈЕДНУ ИОЛЕ ЗНАЧАЈНУ АНТИОКУПАТОРСКУ АКЦИЈУ". „Четнички случај" у уџбенику политички завршава 1943. тврђом аутора да је „руководство НОП-а процењивало да пре доласка савезника треба да уништи СВОГ ГЛАВНОГ НЕПРИЈАТЕЉА У ЗЕМЉИ — четнички покрет", а да би се спречило искрцавање савезника (који су били на страни четника) партизани су марта 1943. у Загребу ковали планове са Немцима (а нису проглашени ни издајницима ни квислинзима). Физички, међутим, завршава 1945. на граници са Аустријом масовним стрељањима свих „квислинга", па и четника, о чему у уџбенику нема ни слова. Зашто ли је такво херојско дело сакривено од деце!

Било је то, дакле пре само годину дана. У уџбеницима које су деца куповала ове године чак и овакве рогобатне, али компромисне формулације углавном су нестале, а четници су углавном поново постали „несумњиви" издајници.

(С. Б.)

У СВЕСТИ МУ СЕ ВРТИЛО

Њижевник Добрица Ћосић је 20. јуна 1946. године писао у илустрованом листу „Дуга“: Пре петнаест и више година — није важно — генералштабни мајор Драгољуб Михаиловић, на летњим официрским баловима са дамом у белој хаљини, у сали играо је валцер. У павиљону љубио прсте дамама. Уморан, ишао у бифе да се освежи. И, можда, ту се елегантни господин поклонио и слаткоречиво, али одлучно, понудио му хрпу банкнота за спас Европе од источног болшевијизма. Други, исти такав, ја се љубазније смешкао и запретио фунтама. Можда. Сала се проламала од плеска: Тргују сам се из размишљања. Суд је заузео своје место. Звучници крче. Земља слуша. За који минут чуће: 'Данас почиње суђење по кривици Михаиловић Драгољуба Драже и осталих, због више дела из Закона о кривичним делима против народа и државе!' Дрхтим. Људи око мене ломе прсте. Шум покрета, нема гласова. Сала — то су два ока, која гледају у њен десни угао одакле треба да се појаве. Наједном, маслинаста блуза, црна брада, наочари. Он! — проломи се уздах срибе! Смрт издајницима — пригушен крик. Растем. Устајем. 'Седи!' — вуче ме неко за капут. Сви вичу 'Седи', а сви се придигли (...) Бандити дају генералије. Шта ме се тичу! Шта у овом тренутку осећају људи око мене? На мирним лицима људи благо се смеши правда. Јавни тужилац чита оптужницу. Звучници гласно, заглашујуће испуњавају салу. Чита, а ја је не чујем. Не могу да је чујем — ја читам своју оптужницу (...) Оптужујем. Сада више не знам шта је важније, шта је страшније. Десет, сто, хиљаду небројених злочина, његових и његових бораца, извиру из сећања преживљених година. Оптужују! А шта тек осећа она жена у црнини? Сељак до ње, што је сагао главу? Официр с ордењем на прсима? Цела сала, Србија, Босна, цела наша земља. Како је дуга оптужница! Нема јој краја. У свести ми се врти. Поглед не може да допре до њега и њих. Не може, дави се у крви коју су они пролили".

(Из књиге „Како сам хватао Дражу Михаиловића“, Слободана Крстића Учо)

водио „уништењу великог вође“.

Капетан Ник Палић, који је наследио Мусулина као шефа ваздухопловне мисије за спасавање и који је уз Михаиловића био скоро пуних пет месеци, редовно је у штампи давао изјаве у којима се залагао за Михаиловића и тврдио да ће било који посао прекинути да би сведочио у његову корист. У „Чикаго Хералд-Американу“ је оштро оспорио тврдњу да је Михаиловић издајник и колаборатер и додао како је својим очима видео како су Британци падобранима спуштали оружје партизанима који су ови касније употребљавали у борбама против четника и Американаца које су ови штитили.

Чак и Артур Џибелијан, једини Американац који је био и код четника и партизана, изјавио да је генерал Михаиловић био „Јуначки вођа који се борио за исте идеале и начела као ми Американци“. Он је такође подвукао чињеницу да је у време када је боравио код партизана имао телохранитеља док му код четника он није требао, јер је имао потпуну слободу кретања.

Steјт департмент је под притиском јавног мњења упутио нову молбу југословенској власти да се америчким официрима и авијатичарима дозволи да сведоче на суду. Када је и то одбијено понудили су да Комитет сам испита сведоке, а да затим та сведочења пошаље на суд. И то је одбијено, а са тим се сложио и сам Дража Михаиловић, који је изјавио: „Укратко, по председнику суда има толико сведока за оптужбу да нема смисла позивати и сведоке за одбрану“. Међутим, Комитет је ипак одлучио да заврши свој посао и сакупи сва документа и сведочанства која би говорила не само о Михаиловићевој невиности већ и о његовој патриотској и антифашистичкој делатности. Сва скупљена грађа није одиграла никакву улогу на самом суђењу, али је помогла да се много касније побију тврдње из на стотине издатих докумената београдске владе која је остала доследна у тврдњама да је између Михаиловића и непријатеља постојала свестрана и систематска сарадња.

СВИ ЗА ДРАЖУ

Читав доказни материјал који се данас налази сакупљен у Хуверовом институту недвосмислено показује да нико, па чак ни осам америчких официра који су били придодати Михаиловићевим снагама у периоду од 1943-1944. није могао да нађе доказ о Михаиловићевој сарадњи са фашистима, али је зато нађено много примера отпора. Само за време септембра месеца 1944. чланови МакДауелове мисије били су сведоци када је 3000 четника

ДРАЖ М. МИХАИЛОВИЋ
П-ПУКОВНИК

Колубарског корпуса заузело Кадину Луку, када је заузет Лазаревац, када је савладан немачки гарнизон у Вреоцима и уништена електрична централа која је била извор једне трећине струје у Београду, када су трупе мајора Кесеровића зазеле Крушевац и предале га Русима са око 1.000 заробљеника, када је уништено 20 километара пруге између Добоја и Тузле на кључном колосеку за повлачење... Не би требало заборавити да сва ова сведочења потичу из времена када су савезници већ напустили Михаиловића и када је он био под сталним ударом партизана који су од англо-америчких савезника добијали неограничену ратну помоћ.

Изузев помоћи (уколико се напор да се дође до истине може тако назвати) коју су Михаиловићу пружили амерички официри и авијатичари, огласили су се и британски официри за везу. Њих петорица: бригадир Армстронг, пуковник Бејли, Џаспар Рутам, Ерик Гринвуд и Кенет Гринлис, поднели су преко Форин офиса заједнички исказ сачињен у циљу одбране Михаиловића:

„С обзиром на предстојеће суђење ђенералу Дражи Михаиловићу у Југославији, ми доле потписани активни и бивши официри британске војске, који смо сви у разво време од децембра 1942. до јуна 1944. били на дужности код снага ђенерала Михаиловића, желимо да се уз судски записник унесу примери који показују на који је начин ђенерал Михаиловић и лично и у својству Главног команданта Краљевске Југословенске војске у Отаџбини, давао значаја и непрекидан допринос савезничкој страни.

Свим операцијама које наводимо, био је сведок бар један од нас потписника, и по захтеву, спремни смо да сваку наведену тачку разрадим у појединостима; исто тако можемо додати и њиховом броју. Познато је да су и у другим крајевима Југославије британски официри били сведоци сличних акција, али у овоме тренутку нисмо могли доћи до њих да њихове исказе дамо нашим.

Све следеће акције извршиле су јединице или одреди снага и трупа ђенерала Михаиловића:

1. 8. јуни 1943. Извршен напад на једну мешовиту немачко-бугарску јединицу код Жагубице у Хомољу, неки од непријатеља погинули, неки заробљени.

2. 13-15. јул 1943. Успешни напад на осовинске трупе у циљу обезбеђења простора око Прањана близу Чачка, одређеног за спуштање пошљаци из авиона; тиме омогућена британској мисији хитно потребна веза и достављање војних потреба.

3. 30-31. јули 1943. Нападнути јаки бугарски одред код Мучња јужно од Ужица, нанети велики губици.

4. август 1943. Током овог месеца, осовинске снаге нападнуте у више махова у простору Ужице — Чачак — Ивањица.

5. 6. септембар 1943. Осовинске и српске трупе ђенерала Неђића нападнуте код Чемернице близу Ивањице, нанети губици и нешто војника заробљено.

6. 11. септембар 1943. Један одред снага ђенерала Михаиловића стављен на расположење британским официрима за помоћ приликом спровођења уговора о примирју са Италијанима, односећи се у овом случају на италијанске снаге у долини Лима, напао је и заузео варош Пријеполје, који је 9. септембра био посео јак одред немачких снага. Немцима су нанети тешки губици, а заплењено је много материјала и моторних возила. Да тај подухват није успео,

британски официри би били у немогућности да изврше наређење.

7. 29. септембар 1943. По личном наређењу ђенерала Михаиловића и уз помоћ трупа његовог ГШ уништена су два важна железничка моста и покидане шине између Мокре Горе и Вишеграда на прузи Сарајево — Ужице. Бугарске трупе које су покушале да се уметају одбијене су уз губитке.

8. 8. октобар 1943. Варош Вишеград нападнута је и освојена од јаког гарнизона Немаца и хрватских усташа којима су нанети велики губици.

9. 11. октобар 1943. Немачки реморкер са шлеповима на Дунаву код Бољетина нападнут и оштећен.

10. 5. јануар — 14. фебруар 1944. Британском и америчком војном особљу додељена је пратња од Ваљева до једног места јужно од Дубровника и њихове укрцавање у брод за Италију

ти у обзир и да ће се њихова вредност оценити по заслуги...“

И многи други Британци су стали на страну Драже Михаиловића, пре свега сам пуковник Бејли, који је огорчен због изречене пресуде изјавио да „жели да на велику брзину напише књигу у корист Михаиловића“. Ипак, најубедљивију и најдирљивију одбрану написао је мајор Кенет Гринлис, који је провео 18 месеци у Југославији и који између осталог каже: „Изгледа невероватно да се човек који је стао на страну Британаца онда када им је најгоре ишло и када је његова сопствена земља била прегажена од непријатеља, сада оптужује за сарадњу са тим истим непријатељем у доба када је овај потучен, спреман за повлачење из његове земље, а савезници ишли ка сигурној победи... Некоме који је посматрао развој Михаиловићевог покрета од самог почетка, који је служио са Михаиловићем 18 месеци,

Неколико спашених ваздухопловаца, предвођени капетаном Лалићем, демонстрирају пред Југословенским конзулатом у Њујорку за време суђења ђенералу Михаиловићу у Београду.

успешно прикривено. Приликом тога било је два оружана сукоба са осовинским трупама.

Осим тих чисто војних операција снаге ђенерала Михаиловића притекле су у помоћ у времену од 1941 — 1944. бар једанаесторици британских и скоро стотини одбеглих савезничких ратних заробљеника и спасле скоро 40 савезничких авијатичара, који су били приморани да се спусте у разне крајеве Југославије. Уз то, ђенерал Михаиловић је маја и јуна 1944. омогућио многим тим официрима и војницима као и целокупној британској војној мисији, која је била придодата његовим снагама, да са узлетишта које су чувале његове трупе буде евакуисани у Италију.

Доле потписани са поверењем очекују да ће на суђењу ђенералу Михаиловићу подаци изнети у овој свечаној декларацији бити уз-

који је из далека и даље пратио његову витешку борбу до последњег даха, очигледна равнодушност према моралним обзирима који су ту у питању, болна је и увредљива“ (Гринлис мисли на врло млако залагање британских власти).

НЕ БИРАЈТЕ СРЕДСТВА!

У покушајима да се да колико-толико ваљани хронолошки преглед свих антифашистичких акција које је водио Михаиловић са својим људима важно је имати на уму и следећу чињеницу — савезнички официри који су придодати партизанским снагама имали су могућност да се држе партизанских билтена, да их примају здраво за готово и да акције које су у њима описане шаљу као „темељно проверене“ из-

вештаје, а официри при **Михаиловићевим** снагама морали су да се држе правила да шаљу извештаје само о оним догађајима којима су лично присуствовали и које су могли да провере на лицу места пошто би испитали сведоке. Ако су понекада и слали **Михаиловићев** извештај онда су то наглашавали и лично се оглађивали од њега. Због свега тога има пуно разлога за веровање да је списак анти-осовинских акција које су извели **Михаиловићев** људи далеко дужи од онога који нам је данас доступан.

Такође нам непотпуне податке пружа и то што документи немачке обавештајне службе никада нису у целини и до краја проучени када је у питању **Михаиловићев** покрет. Неки историчари су те документе протумачили као доказ о сарадњи, али томе су се успротивили извесни учени људи (пре свега **Роберт Х. МекДауел**, који је био на челу последње америчке мисије код **Михаиловића**, доцније један од виших саветника за односе са Совјетима при Пентагону, и **Иван Авакумовић**, професор историје на универзитету Британске Колумбије) који су после темељног проучавања дошли до закључка да су Немци више мрзели **Михаиловића** него Тита и да су се више бојали његовог покрета од партизанског. (Бар до јесени 43. када се партизанска војна снага знатно повећала због војне помоћи савезника). А каков је став био Немачке према **Ђедралу Дражи Михаиловићу** можда се најбоље види из пар докумената које цитирамо:

1. Почетком децембра 1941. немачка Врховна команда у Србији наредила је да се јавно изложе објаве следеће садржине:

„Срби:

Вођа одметника и бунтовника, **Дража Михаиловић**, који носи на својој савести пролиvenu крв хиљада Срба и који је одговоран за бескрајне невоље и патње свог народа, пошто су му банде уништене, побегоа је и упутио се, како изгледа, у Босну. Зато што је одбио да преда оружје, зато што је око себе окупио одметнике, зато што се злочиначки удружио са комунистима и зато што је подигао оружани устанак против немачких окупационих снага, ставио је свој живот на коцку.

Ономе који га ухвати биће предата награда од 200.000 динара.

2. Из Хитлеровог ГШ, Химлер је 17. јула 1942. послао следеће писмо **Хајнриху Милеру**, једном од својих најближих сарадника:

„Ако хоћемо да имамо успеха у Србији као

И ТО СЕ ДОГАЂАЛО

Када се поручник **Елсфорд Кремер**, члан **Мек Дауелове** мисије, августа 1944. придружио **Драгутину Кесеровићу**, **Михаиловићевом** команданту за копаонички крај, овај је био заузет сталним чаркама са партизанима у области јужне Мораве. Партизани и четници су били обузети толико међусобном борбом да су Немци могли слободно да се крећу поред самог бојишта, а да их нико не узнемирава. Када је Кремер послао поруку партизанској команди тражећи да се удруже у борби против заједничког непријатеља његов курир је убијен.

Пошто се у оближњем **Крушевцу** налазио велики немачки гарнизон, а руске снаге су му се примицале, **Кесеровић** се уплашио да ће их Руси побити. Кремер их је разуверавао (мада и сам несигуран) да нема разлога за страх и да ће Руси сигурно прихватити четничку сарадњу. Када су трупе Црвене армије дошле на двадесетак километара од **Крушевца**, **Кесеровић** им је предложио да његове снаге саме нападну и заузму **Крушевац** јер боље познају варош и могу да заузму град са мање цивилних жртава. Руси су прихватили план и **Кесеровић** је после само три часа борбе преузео команду у **Крушевцу**.

Нешто касније у град су ушле и прве руске снаге. Почели су са срдчним поздравима, **Кесеровић** је предао **Крушевац** и 1.500 заробљеника. То је био разлог за славље коме су председавали један руски мајор, **Кесеровић** и поручник **Кремер**. Гомила је викала: „Живела наша руска браћа“, а руски мајор је узвратио: „Живео краљ Петар“. Пола сата касније, поручник **Кремер** је ухапшен, а четничке трупе разоружане.

(Из сведочења поручника **Кремера**)

и у целој југоисточној Европи, прва ствар је да уништимо **Михаиловића**. Уложите све напоре да пронађете **Михаиловића** и његов Главни штаб тако да бисте могли да га уништите. За тај циљ не бирајте средства. Очекујем најтешњу сарадњу свих служби, од тајне полиције и службе за безбедност до свих осталих органа Ес-Ес и полиције. Шеф Ес-Ес и полиције (у окупираној Србији) **Мајснер** је већ примио упутства од мене. Молим вас да ме известите колико смо до сада успели да уђемо у траг **Михаиловићу**.

Молим да ми се недељно шаљу извештаји о току тог подухвата.

3. Генерал **Рајнхард Гелен**, шеф немачке војне обавештајне службе за источну Европу у следећем, најстрожије поверљивом меморандуму немачком генералштабу, 9. фебруара 1943. изразио се овако:

„Међу разним покретима отпора који нам све више задају муке на територији бивше Југословенске државе, покрет **Ђедрала Михаиловића** заузима прво место по вођству, наоружању, организацији и предузимљивости... Следбеници **Д. М.** потичу из свих друштвених слојева и за сада представљају око 80 посто српског народа. У нади да ће се ослободити „туђинског јарма“ и остварити бољи поредак

и бољу економску и друштвену равнотежу, њихов број све више расте“.

Чак и при крају 22. августа 1944. Хитлер је испољио своје велико непријатељство према **Михаиловићу**. Гостима који су га посетили у његовом Главном штабу, **Ђедралу** фелдмаршалу **Максимилијану Вајхсу**, који је у то време био главномандујући за целу југоисточну Европу, и **Херману Нојбахеру**, његовом нарочитом цивилном изасланику, који је био опуномоћен за целу југоисточну Европу, Хитлер је нагласио да „разуме се нема помена о давању оружја четницима“ и да (нагласио је) Немачка мора „одлучно да се одупре сваком плану за стварање велике Србије“. **Ђедрал Алберт Јодл** изнео је **Хитлерове** погледе овако: „Српска војска не сме да постоји. Чак је боље изложити се извесној опасности од комунизма“.

ШТА ЈЕ БИЛО У ЈАЈИЦИМА?

Веома је важно да се напомене и то да су Немци током целог рата одводили у ропство на хиљаде **Михаиловићевих** присталица и то све до априла 1945. када су многи стрељани или побијени у масовним одмаздама. На жалост, то поље још увек није испитано како треба, а подаци су растурени и до сада неозваничени. По њима се број побијених **Михаиловићевих** следбеника пење на неколико десетина хиљада. Ево неколико цитата о таквим случајевима:

1. **Феликс Бенцлер**, немачки опуномоћени посланик у Србији, јавио је 29. октобра 1941: „Прошле недеље извршена је смртна казна над великим бројем Срба, не само у **Краљеву већ** и у **Крагујевцу**, као одмазда за погбију чланова **Вермахта**, у сразмери 100 Срба за једног Немца. У **Краљеву** је стрељано 1.700 мушких лица, а у **Крагујевцу** 2.300 Срба.

2. **Валтер Робертс** доноси два кратка навода из немачког Ратног дневника за 16. децембар 1942. „У **Београду** осам ухапшено, 60 **Михаиловићевих** присталица стрељано“, 27. децембар: „250 **Михаиловићевих** присталица стрељано за одмазду, 11 ухапшено“.

3. Пуковник **Вилиам Бејли**, члан британске мисије код **Михаиловића**, у поруци од 21. јануара 1943. каже: „Видео оригиналне немачке објаве донете из **Београда**, следеће садржи-

ПАРТИЗАНИ

Михаиловић, окружен заробљеним партизанима, дискутовао је са њима, одговарајући на питања која су му из групе постављана. Једна жена међу њима, лепа и црномањаста, студенткиња од својих двадесетак година, звала се **Ружа Главинић**. Њен ујак, генералштабни пуковник **Жарко Поповић**, кога је рат затекао на положају југословенског војног аташеа у Москви, био је одличан **Дражин** пријатељ. После априлске катастрофе. Другарица **Главинић**, тако су је њени саборци међу собом звали, била је из **Београда** и живела у мајчином комшилуку близу **Каленићеве** пијаце. **Дража** је замолио моју мајку да **Ружу** узме под своје и да је поведе кући у **Београд**. Остали партизани пуштени су на слободу исте вечери. Били су видно изненађени оваквим исходом. Са промењеним изразом лица, скоро покајнички, саслушали су речи које им је **Дража** упутио на растанку:

„Идите кућама и учините све да грађански рат остане неиспуњена жеља наших непријатеља. Највеће зло које може задесити један народ је међусобна борба његових синова. Док је окупатор у земљи, боримо се сложено и разумно да га истерамо, а кад се он преко наших граница повуче, суверени народ, овај што данас трпи и чува земљу, казаће своје. Његовој одлуци сви се морамо покорити“.

Овако је говорио **Михаиловић**, и тада и доцније, и ја сам тај говор дословце запамтио, јер сам га у току следећих месеци чуо много пута.

(Звонимир Вучковић: „Сећања из рата“)

не: (1) Као одмазду за уништење Жељезничког моста између Петровца и Пожаревца, 13. децембра 1942. стрељано 50 талаца. (2) Немци приписују су саботажу Михаиловићевој организацији и за све стрељане се каже да су били Михаиловићеве присталице". 28. маја 1943. Бејли је послао поруку: „150 талаца стрељано 25. маја у Краљеви као последица Кесеровићевог напада“.

4. Бивши британски официр за везу **Џеспер Рутам** у својој књизи „Промашај“ описује акцију коју су четници предузели против дунавске флоте 24. октобра 1943. Неколико дана доцније, казује **Рутам**, Немци су објавили да су за одмазду стрељали у Београду 150 Срба.

5. Један **Рутамов** колега, официр **Едгар К. С. Харгривс**, пао је у руке Немцима у источној Србији почетком децембра 1943. и одведен у затвор Гестапоа у Београду, где је остао све до септембра 1944. **Рутам** пише да је **Харгривсов** прозор био „недалеко од места одређеног за стрељање тако да је видео погибију стотина грађана“.

6. Можда се најдраматичнији доказ размера одмазди против **Михаиловићевих** Срба налази у „Туристичкој енциклопедији Југославије“. У одељку посвећеном Београду и околини, стоји да се на друму за Крагујевац, баш у подножју брда Авале, налази заједнички споменик „Погинулима“, дело вајара **Лојзе Долинара**, са плочом на којој су урезане ове речи: „Овде у Јајинцима 80.000 бораца за слободу Југославије пало је од руке немачког фашистичког окупатора“. Југословени који су пали као жртве у Београду и на губилишту код Јајинаца, били су са малим изузетком **Михаиловићеви** Срби — из простор разлога што је Србија била **Михаиловићева** територија. С тим се слажу сви британски и амерички официри придодати **Михаиловићу**. Партизани, од времена када су пред крај 1941. истерани из Србије, па све до септембра — октобра 1944. када су се истовремено са надирањем совјетске армије ка Београду, вратили у Србију, имали су само по које усамљено жариште у унутрашњости Србије.

Из, мада несређене, документације јасно се види да о сарадњи између **Михаиловићевих** снага и Немаца нема говора, међутим, и даље остаје питање да ли су **Михаиловићеви** четници сарађивали са Италијанима.

Тешко да би реч „сарадња“ могла да се употреби, али извесних нагодби је било и то само на самом почетку рата. Нагодбе никада није одобрио сам **Дража Михаиловић** већ су их склапали покрајински четнички команданти под непосредним утиском ужасних покоља српског становништва у Независној држави Хрватској. Док су Немци дали хрватским усташама одређене руке, па их чак и подстицали на убијање српског становништва, дотле су Италијани у својој окупационој зони која се граничила са Хрватском тим Србима пружали уточиште, хранили их и снабдевали оружјем да би могли да се бране. Иза помпезних изјава о истовестности циљева осовинских сила на територији Југославије је постојало велико супарништво између **Немаца** и **Италијана** (незадовољних што Хрватска није постала њихов већ немачки вазал). Ту ситуацију су извесни четнички команданти користили, посебно у тренутку када је избио грађански рат и када су многи српски сељаци на својој кожи осетили терор нове комунистичке владе. Локални команданти су сматрали да су нагодбе са Италијанима (који су их снабдевали храном и оружјем) нормалне у тренутку када је опстанак њиховог народа дошао у питање и када је неопходно да се спречи успостављање комунистичке власти. Те нагод-

Триумфални дочек приређен члановима енглесно-америчке мисије у спаљеној варошици Страгарима у западној Србији. У центру се налазе пуковник Дјуен „Марко“ Хадсон и пуковник Алберт Сајц. Лево од Хадсона је напетан Бора Тодоровић, који данас живи у Њујорку. Десно од Сајца је напетан Никола Калабић, локални четнички командант, и напетан Валтер Мансфилд.

С лева на десно: Рајачић, Михаиловић, Лалић, Мусулин, МанДауел.

бе су биле различите по обиму и подешене по приликама у сваком појединачном месту. **Дража** никада није узео учешће у њима, по многим историјским изворима се види да му је било веома непријатно због њих, али се извесно време прећутно мирио уз услов да се његова војска никада не стави под италијанску команду.

СВЕДОЦИ ПЕТ МЕСЕЦИ

Од необичне важности је коментар на ову мучну ситуацију који се налази у Хитлеровом писму **Мусолинију** (16. фебруар 43):

„Ситуација на Балкану, Дуче, задаје ми много брига. Ма како изгледало корисно подбадати једну страну против других ја смат-

рам да је то веома опасно догод су све те стране... уједињене у осећању бескрајне мржње према Немцима и Италијанима. Ја видим нарочиту опасност, Дуче, у правцу у коме се развија Михаиловићев покрет. Велики број срећених и веродостојних података којим располажем јасно доказује да тај покрет који је добро организован и са одређеним политичким правцем, само чека тренутак да се окрене против нас.... Михаиловић, претварајући се да помаже ваше трупе, хоће само да се дочепа оружја и осталих ратних потреба како би могао остварити своје намере... У интересу наших заједничких циљева сматрам да је пожељно да се ваша Друга армија опходи према Михаиловићу његовом покрету као према непомирљивом непријатељу...“ ка-

НЕМЦИ О ДРАЖИ МИХАИЛОВИЋУ

НИСМО МОГЛИ ДА МРДНЕМО ОД ЧЕТНИКА

Герхард Емскотер био је нацистички ратни обавештајцац и дописник у Југославији током целе немачке окупације. Док су пролећа 1946. комунистичке тортуре **Михаиловића** припремале за суђење, он је америчкој штампи дао следећу изјаву:

„Присутствовао сам многим тајним конференцијама у вези генерала **Михаиловића**, и то за све време рата и окупације, док сам био на Балкану. Из свега тога што сам на тим састанцима дознао о **Михаиловићу**, као и из других наших извора, **Михаиловића** оптужују за сарадњу с нама без икаквог разлога и оправдања.

Србе и **Михаиловића** наши су стручњаци сматрали за заклете непријатеље.

Сви наши покушаји да с **Михаиловићем** дођемо у додир остали су узалудни. Таквих покушаја било је више, али су сви једнако пропали. Према томе, до везе између нас није никада дошло, нити смо ми у овом циљу могли ишта постићи.

Ми смо се надали да ће **Михаиловић**, издат од свих својих савезника, на крају крајева увидети да му је сарадња с нама једини излаз. Али, он сарадњу с нама није хтео, нити икада наше емисаре примио и чуо, што све могу посведочити и амерички и британски официри из његове околине.“

Осмог децембра 1941. на **Михаиловићеву** главу пала је прва немачка уцена, објављена и у новинама и по градским зидинама. Пренета из листа „Ново Време“ од 9. децембра 1941. под потписом врховног немачког команданта у Србији, уцена гласи: „Ко узврати вођу одметника и бунтовника **Дражу Михаиловића**, сада у бекству према Босни... добиће награду од 200.000 динара.“

Иако уцена није скинула **Михаиловићеву** главу, **Хитлеров** закон стигао је и сахранио хиљаде **Михаиловићевих** присталица. Сва јавна места била су искићена именима стотина стрељаних талаца.

На све те тевтонске уцене и пустошења **Михаиловић** 10. фебруара 1943. године из Липова одговара:

„Прошла је година ипо откако сам отпочео борбу на живот и смрт, у циљу истребљења окупатора са подручја Југославије. Наш борбени дух заснован је на нашој традиционалној љубави према слободи и непоколебљивој вери у победу наших савезника... За сваког немачког војника, убијеног или несталог, ви убијате стотину невиних и беспомоћних српских жртава. Већ сада вас упозоравам на дан суда, који није далеко. Опомињем вас да ћу одговорити истом мером према немачким војницима, ако наставите и даље са својим бестијалним одмаздама“.

Нацистички орган „Donau Zeitung“ и колаборатерски лист „Ново Време“, оба од 21. јула 1943. године, објављују уцену на по 100.000 златних марака за живе или мртве **Дражу Михаиловића** и **Јосипа Броза-Тита**. Иако су „исти-нољубиве штампе“, комунистичка, британска и левичарско либерална објавиле само други део о **Титу**, изоставиле први о **Михаиловићу**, ево тачног превода немачког текста испод **Михаиловићеве** слике:

„Овај криминалац сурвао је земљу у најстрашнију беду. Удављен у распуснички начин живота, он уображава да је „богомдани ослободилац“ свог народа, као британски агент, овај на страни самохвалисаваца крчи пут болшевизму. То радећи он ради на разарању свих националних вредности, исувише драгих целом народу, од његових најстаријих дана. Он руши миран живот становника села и градова, разочарајући њихову имовину и сахрањујући хиљаде живота. Његове провокације бациле су земљу у пламен, носећи јој неопisivу трагедију“

Услед оваквих дела, на главу овог опасног бандита ставља се уцена од стотину хиљада златних марака.

Свака особа која докаже да је овог криминалца уклонила са света, или која га преда најближој немачкој управи, не само што ће добити накнаду од сто хиљада немачких марака у злату, већ ће учинити и ретку услугу својој на-

цији. Тим ће свој натод и своју отаџбину ослободити страховитог бича овог бестијалног провокатора“.

Овај текст уцене објавиле су и све веће новине немачког Рајха, од 20. или 21. јула 1943.

Др Фукс, нацистички полицијски пуковник и шеф Гестапоа за Србију, на суђењу, каже:

„Никада Гестапоа, чији сам шеф стално био, није имао никаквих веза с генералом **Михаиловићем**. Штавише, ми смо **Михаиловића** увек сматрали за непријатеља немачког народа број један. Зато су сви припадници **Михаиловићевог** покрета од стране Гестапоа били прогањани без милости.“

„Сви Немци увек су једнако мислили да је национални покрет у Србији под **Михаиловићевом** командом највећа опасност за безбедност немачких трупа на Балкану. И на крају: то је покрет који је Немцима задао највише зала и ко-ји...“

Др. Фукс своју мисао није могао завршити. Председник му је реч одузео, а затим и претрес одложио да свет истину о **Михаиловићу** и Немцима не би слободно чуо, и то из исказа најмеродавнијег сведока, који је **Хитлерове** законе у Србији спроводио, сва стрељања српских талаца лично потписивао.

★ На челу немачке привреде у Југославији, за тим ограничене на Србију, као једини привредни резервоар, налазио се инжењер **Франц Нојхаузен**. На београдском суђењу Немцима за ратне злочине тужилац **Минић**, јавности ради, подвлачи: „Немачки Рајх није могао из Србије извлачити храну, зато што вам то нису дозволиле наше борбене партизанске јединице“. Ту комунистичку бајку **Нојхаузен** мирно расветљава овим речима:

Ми партизане или комунисте у Србији нисмо ни осећали. Ако су наша слагалишта била стално нападана, пљачкана или уништavana, то је била кривица **Михаиловићевих** људи, а не партизана. Они су испред нас затварали све путеве до села и ризнице, те тако онемогућили сваки немачки извоз из Србије“.

(Из књиге **др Р. Вукчевића**
„На страшном суду“)

же се између осталог у писму.

Сви ови парцијално изнети случајеви у многоме расветљавају лик **Драже Михаиловића** и његовог покрета, али ипак остаје да је највећи број доказа о антифашистичкој делатности **Михаиловића** и његових следбеника сакупио **Девид Мартин**, који се није задовољио само исказима сведока већ је истину потражио и у Британском државном архиву. Ту је пронашао Дневник СОЕ (Британске службе за изузетне задатке), у коме је и поред прескока, сажетости и искиданости текста открио зачуђујуће велики број доказа о сукобима, саботажама и одмаздама **Михаиловићевих** снага у односу на силе осовине. На основу њега и извештаја британских официра за везу, као и свих других података до којих је Комитет дошао он је сачинио листу антифашистичких акција **Михаиловићевих** снага и то у периоду од августа до децембра 1943 (период у коме су савезници на-

пустили **Михаиловића**. Збор простора га не преносимо у целини).

30-31. јули. **Михаиловићеве** снаге нападају јаке бугарске одреде код Мучња јужно од Ужица и наносе велике губитке.

Август. Према вестима о герили на Балкану опадање морала код Италијана значи да **Михаиловићевци** задају велике муке осовини у Србији. Успешне акције ових против дунавске флоте тако брину Немце да су одмах појачали своје и до тада нечовечне одмазде. Чује се да су немачки окупатори у Београду стрељали 50 невиних особа укључујући и жене и децу, сви у простору од пола километра са српске стране реке бездушно исељени. Немци посекали сву околну шуму у бесомучном покушају да спрече даље нападе на дунавски саобраћај по њих од пресудне важности. (Порука државног министра, Каиро, Форин офису 4. августа 1943).

5. август. Од Репарти (37 тачка 2): 5. августа **„Калабић** убио 11 Хуна, а разоружао 15 Хуна. За одмазду Немци запалили село Страгаре 27 ки-

лометара од Крагујевца, 420 кућа и побили сва мушка лица која нису побегла. О акцијама **Музикаревића** чим стигнемо.

28. август. Фунгусу:... По захтеву, ево примера о антиосовинским активностима **Михаиловићевих** трупа: 28. августа код Трстеника избацили су из шина два транспортна воза, убили 200, заробили прилично војника... (Ова порука послата је кап. Дикину који је путем телеграма тражио да му се доставе „проверени докази“ о саботажи коју врше **Михаиловићеви** људи.)

ДА НЕ БИ ЧЕТНИКА

Септембар. Током овог месеца осовинске снаге нападнуте су у више махова у простору Ужице — Чачак — Ивањица. (Исказ Би Ел официра).

5. септембар. Сведок видео и учествовао у борби са око 300 Немаца који су у зору на препад покушали напад на ГШ генерала **Михаиловића**. Пошто су Немци успели да се провуку

кроз наше патроле водили смо љуту битку са Немцима преко два сата. Најзад су Немци били потиснути низ планину. Губици отприлике подједнаки са обе стране. Сведок видео када су четници заробили неколико немачких војника и разговарао са једним од њих. (Мансфилдова изјава).

8. септембар. Осовинске и српске трупе ђенерала Неђића нападнуле код Чемернице близу Ивањице, нанети губици, нешто војника заробљено. (Исказ Би Ел официра).

10. септембар. Од Каверн Два. За Хуота (Мајор Луис Хуот, О Ес Ес Каиро) од Спрока (капетан Валтер Мансфилд)... Десетог септембра **Михаиловић** напао железничку станицу Кремна, заробио три Хуна који су били разоружани и пуштени. МВИЋ (Михаиловић) каже да има човека који обрађује ИТАЛС (Италијане) у Беранама да се предају, претећи да ће их спречити да се прикључе свом ДЖХК (Главном штабу) у Подгорици ако се оружје не преда. Такође покушава да успостави контакт са ИТАЛС у Подгорици.

11. септембар. Један одред снага ђенерала **Михаиловића** стављен на расположење британским официрима за помоћ приликом спровођења уговора о примирју са Италијанима односећи се у овом случају на италијанске снаге у долини Лима, напао је и заузео варош Пријеполје, коју је 9. септембра био посео јак одред немачких снага. Немцима су нанети тешки губици а заплењено је много материјала и моторних возила. Да тај подухват није успео британски официри би били у немогућности да изврше наређења.

11. септембар. Британски пук В. Бејли са групом од 1000 четника које му је ђенерал **Михаиловић** ставио на расположење водио је крваву битку против немачког гарнизона у Пријеполју, којом приликом је убијено преко 200 Немаца. Пуковник Бејли је тада наставио за Беране (са четничким снагама) где је примио предају 8.000 Италијана из Главног штаба дивизије „Венеција“. (Мансфилдова изјава).

12. септембар. Сведок, са британским потпуковником Дјуен Хадсоном, по **Михаиловићевом** наређењу, отишао је са 300 четника под командом поручника Новаковића у Прибој, где је, после битке која је трајала целу ноћ, успео да му се преда италијански гарнизон од 1.800 под командом пук. Грацианиа. (ИБИД)

12-13. септембар. Пошто је примио вест о предаји ђенерала Бадолџа (после савезничке инвазије Италије, 3. септембра 1943) ђенерал **Михаиловић** је преко радија наредио свим својим командантима да свуда нападну немачке и италијанске снаге, верујући да инвазија није далеко. Сведок лично прочитао многа од тих наређења пре но што су послата. (ИБИД)

15. септембар. — Од Анђелике: У вези са вашом поруком бр. 75 молим потврдите да ли му је **Михаиловић** дао одрешене руке да ради шта хоће. То не изгледа вероватно с обзиром на строга наређења Ђурићу у супротном смислу... У великој борби са Љотићем, запленено је велику количину оружја. Филд.

ПАРТИЗАНИ КАО ХИЈЕНЕ

Септембар, средина. Од Каверна Два Јудалу... 5. Нарочит саобраћајни циљ на прузи уског колосека Сарајево-Ужице. Врло детаљан инжењерски рад између Шаргана и Мокре Горе. На 17 кило (километара) шина има 18 тунела и 27 гвоздених надвожњака који су сви слабо чувани. НАСТАВАК. 6. МВИЋ лично намерава да нападне овај циљ и покуша да дигне у ваздух све надвожњаке што би стално онеспособило саобраћај исток-запад.

16. септембар. Михаиловићеве снаге 16. септембра напале из заседе 16 Немаца на путу за Беране.

17. септембар. Од Каверн: Партизани прецењени. **Михаиловић** истерао Хуне из Сарко (?) а сад партизани тврде да је варош њихова. **Михаиловић** наваљује да пошаљемо бар 15 америчких официра са сопственом шифром

ББЦ КАО РТС

Главну улогу у напуштању **Михаиловића** одиграла је радио-станица ББЦ која је прва прешла на Титову страну. Теоретски, њена улога није била да даје правац политици већ да одређену политику спроводи, што се у пракси показало као заблуда. Југословенски одсек ове станице су водили млади људи, агресивни идеалисти, који су своју визију пренели не само на Југославију већ и на британску штампу, па и Форин офис. Они су још 1942. почели у својим емисијама да говоре о герилским активностима „патриота“ (знало се да су ту умешани комунисти, али се није знало да је покрет искључиво њихов), а не о Михаиловићевим снагама.

Већ почетком 1943. ББЦ је почела да наглашава активности партизана — које је тада још увек називала патриотама — а да мање говори о Михаиловићевим снагама. Четрнаестог јануара сасвим је укинула пренос Михаиловићевих извештаја из Лике, Кордуна и неких других области под изговором да се у тим крајевима боре само партизани. Двадесет осмог јануара, у једној великој емисији, од девет извештаја о Михаиловићу задржана су само два. Почевши од 5. априла, отишла је тако далеко (иако је британска политика још увек била отворена за Михаиловића) да је избацивала читаве реченице као: „Окупљајте се око ђенерала Драже Михаиловића, народног хероја“.

Пуковник Бејли је 23. априла послао приговор да је ББЦ у емисији претходног дана певала славопојке партизанима и да им је приписала да су заузели четири вароши за које је он поуздано знао да су зазеле Михаиловићеве снаге. Од тада је ББЦ, не обазирјући се на протесте Форин офиса, све више заузимала протитовски и антимиhaиловићевски став.

Мада су новешто бранили свој став тврдећи да није пристрасан ББЦ је показала количину своје „непристрасности“ 22. јула 1943. када су сви листови, укључујући и београдско Ново време, објавили велики оглас у коме је подједнаки простор додељен Михаиловићу и Титу и у коме се нуди 100.000 златних марака појединачно за њихове главе. ББЦ је једноставно испустила део који се односио на Дражу и „надувала“ онај који говори о Титу да би што боље истакла како је партизански покрет тај кога се Немци највише плаше. Било је то читавих четири месеца пре него што су Черчил и Форин офис дошли до одлуке да напусте Михаиловића.

Касније се све чешће дешавало да ова радио станица не само изоставља Дражине успехе већ их приписује партизанима. Тако је било са нападом на Пријеполје 11. септембра 1943, са низом борби у околини Вишеграда вођених крајем септембра и почетка октобра 1943, које су достигле врхунац када је бачен у ваздух вишеградски мост. Исто се поновило и крајем 1944. када су успешне четничке акције у Лазаревцу, Кадиној Луци, Крушевцу и другим немачким утврђеним варошима у Србији приписане партизанима.

одмах, да обиђу разне крајеве и виде број и распоред трупа да би показао снагу овде и на северу. Верује у нашу непристрасност. То би био начин, чини ми се, убедити га ако није у праву.

17. септембар (отприлике) Од Рапир Јудала (76 2 тачка 3): Од моторних возила сада имам 7 камиона, 4 штабна аутомобила и 4 мц. (моторцикла). То из заседе отео Лашић, локални командант на своју руку. Лашић сад мора хтео

ЧАЧАК

Изненађујући успех који смо постигли против свих изгледа и са мало жртава у Горњем Милановцу инспирисао је идеју да немачком команданту Чачка упутимо ултиматум са захтевом да нам без одлагања преда гарнизон. Писмо је било врло кратко и у суштини оно је, колико се ја сећам, отприлике овако гласило: „Десет хиљада наоружаних људи чекају на знак да улете у варош. Ако до тога дође нико неће бити у стању да ни једном једином немачком војнику гарантује живот“...

Под крошњавим буквама, чија су лишћа увелико мењала боју, провео сам добар део дана припремајући војнике за предстојећи напад... Све ручне бомбе које је одред поседовао поређали смо по триви да би их пребројали. Од десетине искуснијих војника формирано је једно бомбашко одељење. Повезујући неколико бомби у гроздове, сматрали смо да смо нашли одговор на питања како зауставити непријатељске тенкове...

После три или четири сата неравноправне борбе. Немци су успели да се провуку кроз наш разбијени обруч и да са мање тешкоћа и бржим темпом продуже својим путем. Оскудица муниције није нам остављала великих могућности да наставимо са препадима, али други разлози сигурно су још више утицали на слабљење наше активности. Било је скоро подне када смо Дероко и ја са Таковским одредом ушли у ослобођени Чачак. Као да из земље ничу, стизале су у град измешане групе и групице четника и партизана. Грађани и школска деца расули су се улицама делећи војницима воће и хлеб и по неку цигарету коју је у то време и за суво злато било тешко набавити.

Кад је раздраганост стигла до врхунца и кад се више није знало ко пије а ко плаћа, три немачке „штуке“ надлетале су варош по последњи пут. Товар бомби и муниције сручили су Немци на грађане и град у коме се никад нису осећали спокојни.

Капетан Јован Дероко и политички комесар Ратко Митровић били су одређени за привремене представнике својих команди у Чачку. У првом часу њихов задатак свео се углавном на поделу плена и одржавање реда у граду. Дероко је имао кудикамо више посла него Митровић, јер је морао да се стара о безбедности великог броја грађана који су се осећали угрожени од партизана, па су од нас тражили заштиту. Не верујем да је друга страна имала главобоље са сличним проблемима.

(Звонимир Вучковић: „Сећања из рата“)

30. септембра, раставио шине код Тесића два-десет миља северно од Ниша. Четрдесет Хуна мртво. Бесни Хуни заузели варош Вди (?) Изгледа Ним тврди исто. Мит.

30. септембар. Од Фјуг (9): Разнео један кило источне пруге ноћ тридесет (30. септембра). Посао обавио са 25 људи група за саботажу под енглеском командом и без српског официра или наредбе од Ђурића. Линија неупотребљива десет дана. Том линијом пролазило 50 возова дневно, трупе, борна кола, оружје за Грчку, углавном оружје. Наст. Мајк. (IBID)

Крај септембра. Напад на колосек близу Гурделица (Грделица) око 15 километара јужно од Лесковца на главној прузи. 700 метара дигнуто у ваздух на обе шине са око 70 фунти експлозива везаног фитиљем за барут. Извршено крајем септембра (Додатак општем извештају мисије Фјуг).

Крајем септембра. Од Родиума. Блокада БРУСА је дигнута после два дана по узајамном договору. Тако су пуштени таоци и варош спасена од спаљивања. (IBID)

РАКИЈА И ШВАБЕ

1. октобар. Лондону (1957): Следеће извод Михаиловићевог извештаја 1. окт. Приликом напада на пругу Ужице — Сарајево, види ранији извештај Вика 161; Михаиловић тврди заплена три ПМ, 5 ТПм, 140 пушака, 1 бацач, мун. за све... (IBID)

1. октобар. Од Енамела (84): 1. октобра четници извршили успешан препад на Немце између Планинца(?) и Лесиков(?) отпр. 15 километара ј-з од Зајечара. Доцније Немци добили бугарско појачање из Зајечара, а четници се повукли; немачки губици 20, један бугарски поручник доцније умро у болници. Верујем да је тачно, испитао учеснике. (IBID)

1. октобар. Од Анђелике (95): Следеће припремио шеф станице Митровица 04,30 сах. првог окт. Вучитрн. Судар између воза 5874 преносећи угља за Салунар(?), и воза 4851 превозећи заробљенике за Београд. Обе локомотиве, седам вагона потпуно уништено, линија прекинута за 14 сати. Филд. (IBID)

3. октобар. Од Рапира (Тачка 2): Близу Ужица Михаиловић уништава четири локомотиве и 70 теретних вагона експлозивом. Хуни купили 200 талаца у Ужицу... (IBID)

4. октобар. Од Рапира (окт. 5. Хјут): Михаиловићев саопштење окт. 4 јавља 29 Михаиловић напао два хунска воза и железничку станицу Јелендо (Јелен До) на линији Чачак-Позево (Пожега)... (IBID)

5. октобар. Лондону, 1992: Следеће су понављања порука од: Србониан 191 од 4. Од Вика. Из Остојићевог штаба покрет за ноћни напад на Вишеград у 03,00 сах. 3. окт. све строго поверљиво. Ако заузмемо варош, попићу чашу ракије ако Остојић прекоље швапског команданта. Не волим ракију, али Швабе волим још мање. После на запад да нападнемо и унишимо мост — Цил ће ту да помогне. (IBID)

5. октобар 2.500 четничких герилаца окупило се по наређењу ђен. Михаиловића јужно од Вишеграда, напали немачки гарнизон од 800 људи у тој вароши. После 4 и по сата борбе, четници заузели варош, побивши око 200 Немаца, остале нагнали у бекство на северу. Неколико савезничких официра присуствовало борби, међу њима бригадир Армстронг (Британац), пук. Алберт Сајц, С.А.Д. и мајор Џек (Британац) који су узели удела у потпуном уништењу чувеног челичног вишеградског моста на реци Дрини, експлозивом који су савезници падохраном бацили Михаиловићу и тако је пресечена ж. линија Београд — Сарајево за девет месеци. (Мансфилдова изјава).

5. октобар. Лондону, 1992: Србониан 191 од 4. Пруга код Добруна седам килом. источно од Вишеграда уништена на много места. Моје мишљење Швабе за сада дигли руке од сваке помисли употребе линије између Ужица и Сарајева на многим местима. Михаиловићеве снаге

МИЛАНОВАЦ

„После два сата марширања застали смо код Таковског споменика да предахнемо. Тек што смо посадали поред пута, стиге нас група грађана из Горњег Милановца. Усплахирили и уплашени, дојурили су да их заштитим од пљачкашких банди које по вароши обијају радње и дућане, отимајући све што им се свиђа.

Предао сам одред и заробљене Немце нареднику Крсти Кљајићу и наредио му да их води на Равну Гору, док сам ја са неколико пратиоца пожурио натраг у Горњи Милановац.

Наоружане групе партизана, међу којима су били измешани и десетак мојих војника, лунале су сокацима разбијајући прозоре и врата милановачких дућана. Из обијених радњи извлачили су сагун, шећер, зејтин, со и друге намирнице у којима је наше село одувек оскудевало. Трпали су их у своје торбе и зембиље.

„Доста су нас газде пљачкали“, одговорио ми је дрско један полупијани партизан, кад сам покушао да њега и неколико његових другова протерам из града. Срећа је била што се и Ракић задржао у Милановцу, па смо тако успели да удруженим снагама успоставимо какав таква ред, формирајући неколико полицијских патрола од људи који су нам се учинили мање распасани.

Сутрадан у зору стигао је са Равне горе капетан Миленко Рељић, кога је пуковник Михаиловић одредио за привременог команданта места. У исто време партизани су основали своју команду, па је тако мала варош добила два господара. Међусобни односи, који већ од првог часа нису били пријатељски, из дана у дан су се погоршавали.

Немачки заробљеници упућени су са Равне Горе у привремени логор у село Планиницу и више од месец дана помагали су сељацима у пољским радовима и старању око стоке. Доцније сам чуо да су партизани у току гужве у Горњем Милановцу, на мени необјашњив начин, успели да ухвате два немачка жандара који су без саслушања и суда стрељани у неком потоку.

У књизи „Чачански крај у народноослободилачкој борби — 1941. до 1944“ (Чачак; Историјска архива — 1968), овако је описан део борбе за Горњи Милановац:

„Партизанска команда инсистирала је да се опкољени Немци предају. Међутим, прве две делегације које су ишле на преговоре нису постигле сагласност. Изјутра, 28. септембра када су четници видели да ће партизани заузети град, код партизанског војног руководства јавио се Звонимир — Звонко Вучковић, командант Таковског четничког одреда и понудио се да 'заједнички садејствује' у ослобођењу града. Он је изјавио да се Дража Михаиловић не слаже са овим акцијама али ће он на своју руку узети учешће. Вучковић је предложио да он лично иде код опкољених Немаца и преговара. Немци су после доласка ове треће делегације, пристали да се предају, јер су партизани били припремили бомбе да минирају школу. (странице 98-100)

Међутим, у књизи Дојчила Митровића „Западна Србија 1941“ (издање Полит, Београд, 1975), исти догађај овако је описан:

„Према одлуци штаба одреда, припреме за напад на Горњи Милановац организовали су команданти и политички руководиоци Таковског и Љубићког партизанског батаљона, уз консултовање представника четника Драже Михаиловића. Ова два партизанска батаљона тада су имала око 800 бораца, а од оружја, поред пушака, имали су два тешка митраљеза и осам пушкомираљеза. Планирани напад на Горњи Милановац обухватио је и 50 наоружаних четника.

„Немци су у току борбе пружили јак отпор. Нападнути са свих страна, повукли су се у зграду основне школе, у којој су се утврдили. У току борбе партизани су се привукли до зграде, у којој су се налазили опседнути Немци, авионске бомбе. Они су их уклавали у темеље зграде у намери да изазваном експлозијом бомби дигну у ваздух и зграду и све њене немачке барице. Видећи ту опасност, Немци су понудили преговоре о својој предаји. Изјавили су жељу да се цела њихова јединица са оружјем преда четницима. Војно руководство партизанско-четничког напада на Горњи Милановац пристало је на тај услов. Око 70 Немаца предало је оружје, које су четници, углавном, задржали за себе. Само су један мањи део наоружања предали партизанима“. (странице 211-213).

Чини ми се да је наведеним цитатима непотребан ма какав коментар. Верујем, на пример, да ће се и површнији читалац запитати у неверици: како је могуће да су 800 наоружаних партизана дозволили да 50 четника приграбе за себе већи део оружја заплена од немачке посаде Горњег Милановца?

Можда изгледа невероватно, али по ономе што смо моји пријатељи и ја успели докучити, ово је био први случај од почетка рата да је једна немачка јединица положила оружје пред непријатељем.

(Звонимир Вучковић: „Сећања из рата“)

многе делове пруге имају потпуно у својим рукама. (IBID)

5. октобар. Од Нерониана (21. од 10. окт.): 5 окт. код Јеласниц(?) и Аркњазевац(?) Немци (били)нападнути да би се добило оружје. Убијено 14, рањено 20. Један рањеник враћен, 40 пушака, 3 ПМ, један Максим митраљез, 2 пиштоља, један доглед, добар број мун. за заплена оружје и опрема са мртвих. Што нема помоћи из Каира? Три авионске пошљике како сам тражио биле би велика помоћ. Први мраз

данас. Нема одеће, нема пара, нема хране. Помоћ.

5. октобар. Од Рапира (174): Снаге под кмд. Ђури уништиле в. (воз) пун трп. (група) и експлозива у тунелу 20 килом. источно од Пећи источна Босна. (IBID)

5. октобар. Од Нерониана: Ту сам са обе стране важне железничке мреже код Ниша, колосеци за Софију, Скопље, Београд и аеродром за штуке у Нишу. Напади на варош и возила у пуном јеку. Пошаљите ми моје авионе са

оружјем и експлозив јер је пресудно да их добијем сада. Имам три корпуса спремна за борбу. П/Т апарат и техничара првим авионом, хитно. Берд.

6. октобар. Од Каверн 2 (97): Пруга (разнета у ваздух) између Лесковца и Врања и 2.500 метара пруге код станице Усеполумир. Снага од 7.000 близу Горњег Милановца изненада напала 50, покупила 200 талаца и бомбардовала село Троцинамбајић-онсухо(?). Окт. 3.500 непријатеља бие се са **Михаиловићем** код Косје-рића. (IBID)

7. октобар. Од Рапира (187) Извод **Михаиловићевог** извештаја. **Михаиловићеве** снаге ишчупале шине на дужини од три миље између Вишеграда и Рогатице. Уништен мали мост такође. Д(друм) Вишеград-Рогатица под контролом **Михаиловића**. Тврди такође доцније освојио хунско стовариште у Руду, пуно експлозива. Хуни покушали да се повуку из Љубовије, **Михаиловићеве** снаге напале и вратиле их. **Михаиловић** запленио један бацач, три камиона и један Ејч Ем Джи. **Михаиловић** држи Чајетину.

8. октобар. Од Каверн (нема броја) **Михаиловићев** извештај. При заузећу Вишеграда 18 погинуло а 65 рањено. Непријатељ 354 мртвих, мноштво рањених. **Михаиловић заробио 22, узео 2 топа, 3 бацача, 7 тешких и 2 лака пушкотрапеза, 200 пушака, коње и аутомобиле. Заузео такође бункере и жељезнички мост преко Лима и воз муниције.** (WO 202/140)

8. октобар. Од Анђелике (96) Изв. воз избачен из шина на прузи Приштина — Пећ, 400 тежака радило 15 дана пре него је могла опет да се употреби. Хуни нису објавили број погинулих и рањених. Филд.

9. октобар. Од Рапира: Близу Ужица **Михаиловић** уништава 4 локомотиве и 70 теретних вагона експлозивом. Хуни покупили 200 талаца у Ужицу... Херцеговина: **Михаиловић** победио велику групу партизана. (WO)

10. октобар. Од Неронијана: Последњи сукоби следећи: између Калне и Оирет(?) напали бугарске снаге и потисли их 15 км преко бугарске границе. Утврдили фронт и настала оштра битка са Бугарима којима дошла помоћ из Беле Паланке и Пирота. Убијено 40 Бугара. Доцније Бугари запалили Калну и убили 15 мештана. (WO)

10. октобар. Од Нероина: Са Шентоном и Фасфулом, 6 Грка, 9 Срба, напали пругу северно од Лесковца. Није успело али 3 Бугарина убијена, три рањена. Један Грк рањен у ногу ручном гранатом. Потребне нам антитенковске пушке, Солотурн рововски бацачи, 47 ММАТ пушака са колико год можете оружја да нам дотурите. У Ђурићевом крају најпотреније. (WO)

10. октобар. Од Нероина: Резултат саботаже кроз који дан. Циљ онеспособити превоз и уништити робу. Последњих неколико дана од Немаца отето 30 Ел-Ем-Ци, 8 шмајсера и 600 пушака са доста униформи и опреме. То иако без послатог оружја. Помозите да ми се пошаље 10.000 људи у овом крају. Берд преко Нерониана.

10. октобар. Сведок присутан када ђен. **Михаиловића** ГШ поново напале немачке снаге на планини Равенју близу Руда и немачки ловци засули митраљеском паљбом. Приморани да се повучемо горе у планину код Вишеграда два дана и једну ноћ. (Мансфилдова изјава).

11. октобар. Од Фјуг: Пруга коју смо дигли у ваздух биће сутра оправљена, једанаест дана пошто смо је оштетили. По изв. из Лесковца зауставили пола милиона тона материјала. У року од 3 дана спустите тражено код Беснице. Предлажем мени послати нешто од бурићу намењеног. (WO)

11. октобар. Немачки реморкер са шлеповима на Дунаву код Бољетине нападнут и оштећен. (Искази Би Ел официра).

14-15. октобар. Четничке снаге су надирале преко Рогатице ка Сарајеву гонећи Немце у бекство, када су их с десног бока напали партизани и приморали да се повуку. (Мансфилдова изјава). У Рогатици четници напали јак усташки гарнизон побивши неколико стотина. (Извештај пуковника Алберта Сајца).

КОМАНДАНТ ЖИВА ВАТРА

7. новембар. — Од Нерониана: Следеће попаљено казна за поход на Калну, Габровица, Татрашница, Црни Врх, Кустица, Равно Бучје, Јања, Чугрин, Милковица, Товарница, Крова, Храњанци, Даговик, Орљиња, Мирановац, Ћестигава, Горња, Каменица. И још девет. Сељаци без обзира на године и пол стрељани по свим тим местима. (WO)

7. новембар. Од Нерониана. Преживели сељаци траже оружје. Виктор хоће експедицију целокупних снага осамнаестог. Чиним све да одложим док не стигне оружје. Пружите нам сву помоћ сада. Овде команд. жива ватра. Зашто га не искористити? Пошаљите ми шта сам тражио одмах сада. Ово крају треба више него просто присуство британског особља да види да Британци озбиљно мисле (IBID)

19. новембар. Од Каверн Два: Армнстрог јавља „**Михаиловићеве** снаге обориле два хунска авиона близу Фоче“. (IBID)

Новембар. 1.000 метара пруге дигнуто у ваздух истим начином ка раније Грабоница (Грделице?) јужно од Лесковца — новембар (IBID)

Новембар. Срби на своју руку дигли у ваздух отприлике пет километара северно од Лесковца. Људе послао кап. Милц. Андреовић (?) — новембар (IBID)

Новембар. Капетан Стефановић са око 160 људи из заседе напао једну бугарску чету преко бугарске границе. Потпуно их збрисао, побегло можда око десет. Запленио њихову оп-

рему. То се десило у новембру. Са својим људима нападао је мале групе Бугара које су прелазиле границу да пљачкају села. Ја сам пратио капетана Стефановића приликом једне од тих операција. Изгледа ми способан командант. (Извештај мајора Мајкла Лиза).

Децембар-крај. Од Ексцерпта. Ерс Пеј (Би Ел) каже да је један велики шлеп потопљен подводном мином код Видина. Понављам Видин. Једна локо(мотива) уништена код Звижда. Понављам Звижд. (Од) четири седам три (473) локос које се крећу кроз Србију, један четири један (141) су под оправком. Познати сви детаљи о жељни (езничком) саобраћају Ниш — Скопље, Ниш — Софија од двадесетог нов(ембра) до другог дец(ембра). Не могу да понављам не могу да шаљем интел(инцес) извештаје у колико не будем снабдевен петролејом (за функционисање генератора). (IBID)

(Преглед извештаја из британскоамеричких извора у вези са саботажом и анти-осовинским акцијама **Михаиловићевих** снага као и одмазда над **Михаиловићевим** Србима).

Пресликано из режимских новина: **Михаиловић** са Вучковићем и британским представником, пуковником W. S. Bailey-ем, у Такову пролећа 1943. године.

ДОЈЧИЛО ЋОСИЋ, ПОРУЧНИК, ПИЛОТ-ЛОВАЦ ЈУГОСЛОВЕНСКЕ КРАЉЕВСКЕ АВИЈАЦИЈЕ

ЧАЧАК СУ ОСЛОБОДИЛИ РАВНОГОРЦИ!

Верзија по којој су комунисти ослободили Чачак 1. октобра 1941. експлоатисана је 50 година. Шта Ви као припадник Равногорског покрета и учесник у збивањима можете да кажете?

Увече, 30. септембра 1941. на падинама Јелице, нашли смо се поручник Јован Бојовић, командант Јеличког равногоorskог одреда, Богдан Капелан, командант Драгачевског партизанског одреда, Ратко Митровић, високи партијски функционер Чачанског партизанског одреда „Др Драгиша Мишовић“ и ја. Ја сам био командант Паковраћског равногоorskог одреда. Разговарали смо о свему и свачему. Растали смо се пред поноћ.

У поноћ добијам заповест потписану од стране капетана Узелца да тачно у 5 часова ујутру 1. октобра запоседнем западни део града и извршим напад на Чачак. Десно, према Ивањичком сокаку, да успоставим везу са одредом поручника Бојовића, а левокрилне патроле требало је да успоставе везу са Убићким равногоorskим одредом поручника Предрага Раковића који је требало да пређе Мораву код игралишта из правца Љубића

ПАРТИЗАНИ САМО УМАРШИРАЛИ

На какав сте отпор наишли?

Код јездинске раскрснице пута Чачак — Ужице — Јездина, — Тијане распоредили смо се у стрелце. Очекивали смо већи отпор, а нарочито из бункера код кафане „Босна“. На наше изненађење и срећу, није било тако. У центру града смо, уз повремено отварање ватре, ушли већ око 6 часова. Већ је било свануло. Чула се жестока ватра са Мораве. Пред поштом која је била смештена у Драгомировићевој кући, поставио сам дупле страже. Да ли је до поручника Бојовића на време стигла заповест о истовременом нападу или не, није ми познато, али је његова јединица из правца ивањичког сектора у центар града стигла после 6 часова. На левом крилу поручник Раковић је наишао на већи отпор, јер су са тог дела града и са торња чачанске цркве дејствовала митраљеска гнезда.

На данашњем тргу у центру града налазио се огроман немачки гано са знаком викторије, на коме су Немци приказивали своје победе. Запалили смо пламен, неколико метара висок. Баш када је горео гано, надлетео је један немачки авион, направио неколико кругова, митраљирао нас и бацио, колико се сећам, две бомбе. Једна је пала код поште, на мекану подлогу, а друга стотинак метара даље, код Расине и Шумске управе. Једно парче бомбе пого-

Дана 1. октобра 1941, партизанске трупе само су умарширале у ослобођени Чачак. Град су ослободили равногоорци. Већ приликом ослобађања Краљева, партизани су се повукли са положаја напуштајућих равногоорске одреде, јер им је важније било да се врате у Чачак и преузму апсолутну власт. Узорак битан и у каснијим ратовима.

Разговарао:
Радојле МАРКИЋЕВИЋ

дило ме је у колено. Одмах ту сам и превијен код доктора Максимовића. Команду над мојом јединицом преузео је мој заменик. Тек око 9 часова у Чачак је ушао Убићки партизански одред. (То је онај одред који је на Морави у Љубићу мучки убио капетана Дерока). Негде између 15 и 16 часова, из правца Јездине, у колони двојних редова, марширао је према центру града Драгачевски партизански одред Богдана Капелана, учитеља из Гуче. На улазу у град, код пиљарске радње Радомира Стојановића — Радомирица и столарске радње Рајка Перишића, овај одред је пресрела тројка наредника Милутина Јанковића и упутила га Јездинским пролазом према Чачанском пољу, како би у град ушао са јужне стране.

Власт у Чачку је формирана по принципу 1 према 1. Део моје јединице са мојим замеником остао је у Чачку као обезбеђење, а ја сам настао према Краљеву.

Према томе, Чачак су 1941. од Немаца ослободили четници. Партизани су само ушетали. Како се ко понашао у биткама?

Партизани су се заклањали, што се најбоље видело код Краљева, где је прешло у отворену издају. Те су ноћи, крајем октобра, напустили положај и повукли се према Чачку, са намером да поставе комунистичку власт и разоружају припаднике равногоорске војске. На положају код Краљева остали су само равногоорци, бо-

Поручник Дојчило Ћосић био је командант Паковраћског равногоorskог одреда, командант аеродрома у Прељини, командант Бачког батаљона.... Због свега тога Војни суд га осуђује на смрт. Пресуда је преиначена на 20 година строгог затвора. У КПД у Сремској Митровици провео је 15 година.

рећи се против добро утврђеног непријатеља. Том приликом је погинуо јуначки поручник Јован Бојовић. Покошен је код зграде суда у Краљеву, крећући се испред своје јединице, како су то иначе чинили српски официри у ранијим ратовима. Приликом ослобођења Краљева погинуло је много наших људи, између осталих и капетан Узелац. Поручник Бојовић је од тада постао драгачевска легенда.

ДЕПЕША ВРЕДНА ЖИВОТА

Која Вам је година рата била најтежа?

Не рачунајући комунистичке злочине 1944-45, па и до почетка педесетих, најтежа је била 1943. Те године су Бугари, Немци и Љотићевци вршили страховит прогон и нису давали ни тренутка предаха. Добро се сећам да сам тога лета 1943. пет пута проводио генерала Армстронга преко Драгачева према Голији и на траг, како бисмо избегли убиство или заробљавање. Међутим, Армстронг се у извештавању Савезника показао врло некоректним према нашем покрету.

Да ли знате разлог?

Велики Дражин пријатељ, пуковник Бејли, предатни директор „Трепче“, повучен је од стране Савезника а на његово место је дошао генерал Армстронг. Дража је вероватно имао неке компромитујуће информације о овом човеку и одлагао је да се сретне са њим. Преко посредника га је упућивао на команданте Првог и Другог равногоorskог корпуса. Можда је то била Дражина грешка. На крају су се ипак њих двојица сусрели. Армстронг је осетио да је код Драже изазвао одбојност и тражио је прилику да му се освети. И осветио му се. Слао је у Лондон лажи о Равногоorskом покрету.

Кад су вођене жестоке борбе код Тобрука, сер Александер је послао Дражи депешу у којој је захтевао да се сруши мост код Краљева познат као мост на Камициору. Сер Александер је дао велики значај овом мосту за снабдевање немачких трупа у Грчкој и Северној Африци. Међутим, Дража је, знајући да ће због ове диверзије неколико околних села бити сравњено са земљом а становништво поубијано или отерано у концентрационе логоре, узвраћајући му депешу одговорио да је много безболније да сер Александер пошаље једну или две ескадриле и сруши мост из ваздуха. Мост би био срушен народ поштећен.

Ова депеша је Амстронгу била документ којим је желео да покаже да Дражине јединице неће да се боре против Немаца. Доспела је и у руке Винстона Черчила који, као да

Дража Михаиловић с групом америчких авијатичара који чекају 30. маја 1944. на свакуацију. Седи, трећи с лева у бради - Златимир Вучковић.

Је само ту депешу чекао, да би потврдио свој негативан став према Дражи и његовом покрету, формиран на основу ранијих Армстронгових извештаја. Черчил је, махнувши депешом у енглеском парламенту, узвикнуо: „Па овај неће ни да ратује!“

Убрзо после тога престаје дотурање оружја, муниције и других потреба Југословенској војсци у Отаџбини и почиње њена агонија.

Како је дошло до Вашег хапшења и суђења?

На Голији сам се, након што се расформирао мој Бачки батаљон, крио цео 1945. до октобра 1946. Потере су биле свакодневне. Милка, бивша супруга Љубодрага Ђурића, касније жена Петра Стамболића, која је била шеф ОЗНЕ у Ивањици, покренула је све снаге у потеру за мном. Она је знала да се на Голији крије неко али није знала ко. Покушао сам да дођем до своје куће и на Јелици ме ухватише. Одмах је дошао шеф ОЗНЕ из Чачка, Тороман, иначе мој школски друг из гимназије и предао ме Војном суду у Краљеву.

Суђење је било својеврсна фарса. Сведоци измишљени, дела измишљена: Један сведок је тврдио да сам у Тузли убио неколико партизана, а ја Дрину нисам прешао од 6. маја 1941. Иако ништа није могло да се докаже, суд ме осуђује на смрт јер је „стекао уверење“ да је оно што говоре сведоци истина. Виши суд потврђује смртну казну, а Президијум Народне скупштине ову одлуку преиначује на 20 година строгог затвора са тешким принудним радом. Одмах сам спроведен у Сремску Митровицу на издржавање казне.

ТАЈНА АРХИВА У ТАЈНОЈ РУПИ

Како су са Вама поступали у затвору?

Затвор је био право мучилиште. У славаоници смо тек 1952. добили сламарице. Дотле, како се ко снашао. Већина је спавала на голем бетону. Пошто смо били осуђени на строг затвор, радили смо врло тешке посло-

ве, од 7 јутру до 8 увече. Најтежи рад био је у циглани и на рушењу међуспратне конструкције казамата. Гурали смо колица са земљом 300 метара под углом од 14 степени. Ко за 13 часова не испуни норму, ради док је не испуни. Можете ли замислити човека који добија 200 грама хлеба дневно и чорбу од празилука или љуски од краставца, како ради овај посао? Једног јутра затекли смо 14 мртвачких сандука са телима наших затворских другова. Иначе, дневно је умирало по 5-6 затвореника.

Ништа боље није било ни са међуспратном конструкцијом. Прво, огромне борове греде, затим слој од пола метра земље, онда опет греде. Кроз ову конструкцију пролазила је цев за централно грејање које је радило онда када су они који су нас затворили и сами били затвореници. Ову конструкцију смо морали да срушимо како би се поставила бетонска. Радило се у облаку прашине. Када смо скинули горње греде, поред цеви за централно грејање појавила се велика рупа. У тој рупи је била тајна архива некадашњих затвореника, комуниста и усташа. Ту сам, поред осталог, пронашао споразум или договор о сарадњи на рушењу српског хегемонизма као највећег противника продора комунистичке идеологије и стварања усташке државе. У име комуниста потписник је био Моша Пијаде, а у име усташа Миле Будак. Имао сам тај документ у рукама, својим га очима гледао. Не знам каква је судбина те архиве.

У затвору су посебна понижавања доживљавали интелектуалци, нарочито др Буро Буровић, демократа, др Стеван Мојовић, радикалнији десничар, др Драгољуб Јовановић, вођа Земљорадничке странке, др Лазица Марковић и др. Ови врсни интелектуалци су добијали колица и једну велику кашкицу на дршци, помоћу којих су из шахта изваљали фекалије и колицима возили на одредиште.

Нешто бољи третман доживели смо ми који смо знали неки страни језик и то у време када је у КПД досељен Тајуг. Било је то после Ре-

золуције Информбироа. Иначе, досељењем ове установе, у затвору је формирана група затвореника која је прикупљала и обрађивала светске вести. Првилегија је била нешто боља храна, али кратко.

Када су Вас затворили у самицу и зашто?

У кругу затвора, још за време Аустроугарске, била је изграђена црква. Једнога дана запалили су иконостас и бацили у ватру крст. Истерали су затворенике да гледају овај приказ и вичу: „Живео друг Тито!“ Претворили су цркву у позоришну салу, са сликама својих вођа. За прославу 1. маја све су нас стрпали у ту салу. Један од осуђеника са ревидираним ставом читао је неки реферат и кад год би споменуо Брозово име морали смо да устанемо и аплаудирамо. Ја сам седео. Одмах сам отеран у самицу где сам провео три године. Ту сам почео да губим вид. Око ми је због иридоциклитиса (дијагнозу ми је поставио такође затвореник, др Раденко Станковић, бивши краљевски намесник) сузило толико да ми је лежао био скроз мокар. Др Станковић ми је рекао да уколико одмах не започнем лечење, за 20 година ћу ослепети. Тако се и догодило.

Како сте доживљавали посете државних функционера?

Приликом једне посете, видећи да је у славаоници нас 30 затвореника, Чолаковић се обратио Моши: „Види, у овој просторији спавали смо нас шесторица. Имали смо кревете и сто, а сада их тридесет спава на голем бетону“. Моша му је одговорио: „Нећеш ваљда да уопређујеш нас и њих! Нека се угуше. Нећу ваљда да им дам хотелску собу“. Крцун се, када су му указали на лоше здравствено и физичко стање др Марковић Лазице, обратио овом чувеном универзитетском професору речима: „Да нећеш можда да проспеш ручак и да ти управник Миленовић донесе ручак из хотела као што су Моши морали да доносе пре рата?! Једном приликом Пенезић је сасуо бујицу увреда једном домаћину са Златиборца. Овај му је жестоко узвратио. Бесан, Крцун је узвикнуо: „Овога да сте сместили у самицу и да га нико није пустио док ја не дођем!“ Пенезић је дошао пет година касније, у исти дан и тек су тада ослободили Златиборца.

И мој презимењак, полетни комуниста из велике Дренове, књижевник Добрица Ћосић, је једном приликом посетио затвор. Сећам се, било је лето, август. Позвали су ме у управничку канцеларију, али тамо није било управника. За његовим столом седео је Ћосић. Препознао сам га по фотографији из новина, али сам о њему доста знао још од октобра 1941. Био је страх и трепет за Подјастребарски округ. Претурајући досијеа затвореника запазио је досије са мојим презименом. Не нудећи ме да седнем, иако је столица била поглед мене, почео је да ме вређа.

Говорио ми је да сам укаљао презиме, да сам издајник, злочинац и непријатељ народа. „Да си био са нама, био би генерал а не овде“, рекао је књижевник. „Ти хоћеш велику Србију са Дражом“, поновио ми је два пута.

Одговорио сам му: „Ја сам официр Краљевине Југославије, а не некаке Велике Србије. Уосталом, Декларација башког конгреса је заснована на Уставу Краљевине Југославије, а не Велике Србије“. Када је осетио да ме је довољно извређао, одржао ми је читаво предавање о Брозу. „Он је највећи командант и председник данашњице, најгенијалнији светски политичар и визионар данашњице“, рекао је Добрица.

Затвор је 1949. посетио и први генерални секретар ОУН Пол Андрн Спак. Тада је пред 180 самица било 180 кључара. Један „преваспитани“ затвореник из самице је овом светском угледнику рекао: „Овде су одлични услови. Боље живим него код куће“. Спак је само сумњичаво завртео главом.

По изласку из затвора поручник Дојчило Ћосић успео је да се запосли као магационер у грађевинском предузећу „Пролетер“.

И ПАРТИЗАНУ КАО ВЛАДАРУ

Колико година сте били на робији?

Ако бих све сабрао, био сам непуних девет година.

Шта сте све сабирали?

Нисам ја сабрао, други су то за мене чинили.

Први пут издржао сам пет година, а други пут непуних четири.

Првих пет година добио сам зато што сам, чим сам чуо да је горе, отишао сам код Драже на Равну Гору.

Био сам млад човек и није ми никако ишла у памет, била ми је незамислива она брза пропаст и капитулација Југославије. Зато сам одмах пришао команданту Дражи.

Каква су Ваша сећања на први сусрет са Бенералом Дражом?

На Равну Гору дошао сам крајем маја, евентуално почетком јуна 1941. јер сам чуо да је то место стециште непредате, некапитулантске, Југословенске војске. Када сам, заједно са Милуном Савићем, стигао горе, Дража је био одсутан. Био је код Аце Мишића у Струга-

нику. Примео нас је мајор Парошевић који нам је дао детаљна упутства како да чувамо народ и како да се организујемо.

„Кад буде потребно, даћемо вам сигнал и онда ћемо сви поћи“, рекао нам је мајор. Не само он, већ је то стално понављано и преко Радио Лондона, који нас је 41. дизао у небо. Да, дизали су нас тако високо да би нам пад био што тежи!

Сада, када о томе размишљам, питам се да ли је и коме требало да верујем?!

Врло брзо смо се организовали. Мени је поверено 16 села среза Љубићког и командовање Другом Љубићком бригадом. На заклетви у Жичи, моја бригада је имала 3000 оперативно способних и наоружаних људи.

ИМЕ НИЈЕ БИТНО

Ви сте са робијом добро прошли, с обзиром да сте командовали и једном таквом формацијом?

Ја сам, током целог рата, без обзира на околности, био војник. И захваљујући баш том војничком васпитању знао сам шта је право, а шта није, и нисам скретао са тог пута. Сем тога, имао сам срећу да ми суди онај који је то знао да цени, који је такође био војник.

Како се он звао?

Имена не желим да помињем, она су небитна...

Свеједно, остао сам жив. У прво време, за мене је то била велика казна. Мислио сам: да, оставили су ме да народу бодем очи, да покажу како нису побили све, да будем маска за њихове злочине. Тек касније сам сазнао да је казна била тако „блага“ зато што је до партизана дошло да сам након борби, поздрављив два партизанска леша. А то није било ништа необично, јер сам ја био командант југословенске војске и понашао сам се по њеном правилу да се сваки меит мора војнички поздравити, као год што се поздравља владар.

— Где су Вас ухватили?

Овде, у Брђанима. Од домаћина који ме скривао ухватио сам везу са командиром чачанске милиције, човеком кога сам спасао са стрељања и за кога сам веровао да ће ми помоћи.

Био је оптужен, заједно са својом женом, даје сарадник Немаца. Судили су му Раковић, Чековић и Миле Васић и осудили су их на смрт.

Обећао је да ће доћи и заиста је дошао, али наоружан и у пратњи још 30-так милицајаца — војника. Опколили су кућу.

Са мном је био и жандармеријски поднаредник Павле Ракић, родом Личанин, и ми се договорисмо да се предајемо. Нисмо имали избора, јер је домаћин који нас је чувао имао троје деце и жену и било какав отпор да смо дружили — сви они би изгубили. Павла су, Бог душу да му прости, стрељали на Бедему крај Чачка само зато што је и пре рата био жандарм.

Ко је поменути командир милиције?

Није битно, то нећемо још. Његово име није вредно да га поменем. То нека остане за друга покољења.

Као казна?

Не, него као прича о карактерима који не би смели постојати. Ми не смемо да будемо реваншисти. Поменути није нека личност да би то указивање утицало на његов морал. Било би то губљење времена. Он је сада оронула особа и о њему не треба више дискутовати.

Међутим, када су ме саслушавали, питали су ме зашто сам поменутог командира милиције осудио на смрт, а као доказ, иследник ми је показао неку цедуљу са мојим потписом. Када сам видео цедуљу — почео сам да се смејем.

Рођен 1916. у Брђанима код Горњег Милановца. Пре рата завршио ваздухопловну подофицирску школу. Борио се где је требало и где је било најжешће. Одбио да испоштује краљеву одлуку — наредбу да се стави под контролу Титове војске. Одлежао девет година робије. Највећи противник — Немци.

Разговарала: Благница СТОЈАНОВИЋ

„Човече, шта ти је смешно? Зар не видиш да ти је живот у питању? питао је иследник.

„Смејем се и љигавом људском карактеру. Ова цедуља, пажљиво је прочитајте, није осуда на смрт, него помиловање и његов спас!“, рекох, и овај нареди да ме изведу. На вратима се сусретох са оним на кога се односила цедуља. Ја затвореник, а он са машингевером преко рамена, бомбама и пиштољима око паса, иде, клима и ћопа...

„А теби треба да оде глава“, каже он.

„Изволи, узми је. Ионако не треба да живим у злу са оваквим народом“, и заиста сам тако мислио. То ми је сачувало и живце и живот.

Свако вече, око 11 сати, одшкринула би се врата ћелије, а батеријска лампа је падала на наша лица. Чуло би се њихово наређење: „Ти, ти, ти... излазите!“. Један виче: „Јој мајко“, други: „Живео краљ!“, трећи пева, а после 20-так минута са Бедема би се зачуо рафал... Готово.

Судија знао

Памтите ли неке детаље са свог суђења?

Када су мене заробили, мој Бенерал је још увек био слободан, у Босни, а потере за њим су биле увелико организоване.

Већ на првом суђењу, у чачанском затвору, питали су ме да ли је Он издајник, а ја сам им рекао да би, када бих ја о томе судио Бенерал Михаиловић био херој и спасилац српског народа.

Иследник који ми је то питање поставио скочио је и обраћајући се свом партизанском другу, по чину већем од себе, панично рекао: „Друже, овај тврди да Дража није издајник!“, а овај му кратко одговори: „Није он ни први ни последњи који ће то рећи“.

Осуђен сам на казну од пет година робије, што је у том моменту била најтежа изречена казна робије. До тада су изричане казне на лаки принудни рад, тешки принудни рад, лишавање слобода, а мене осудише на робију! Нисмо имали право ни на какве сведоке. Нисмо имали право ни оптужницу да добијемо, ни право жалбе, а пресуда која се изриче аутоматски постаје правоснажна. Добро је да су мени судили одмах, јер су казне у првом таласу биле много блаже. Касније су додељивали и по 20 година строге робије за много мање ствари...

Какав третман су имали затвореници пре саслушања?

Ја могу да кажем да сам имао много среће...

Кад сам питао мог штабног пратиоца како је прошао под истрагом, он ми је рекао: „Лоше убио ме је Бељегиш!“. Био је то човек који је на образу имао неки бељег и који је био специјализован да бије, а који се према мени коректно односио, доносио ми новине, понекад доручак. Оне данас мирно живи у Трпчи...

„А шта каже, што те бије?“, питам ја.

„Каже, за оно што си га ти казнио са 25 батина на Ливадицама“.

Казнио сам га, сетих се ја и сетио сам се зашто сам га казнио.

„Са мном, који сам наредио да га бију — он лепо поступа, а према теби који си извршио казну тако. Зар је могуће?“

„Бељегиш мени каже — не љутим се на Секулу, био сам крив, али ти си могао мање да ме бијеш“... То је једна анегдота ишчупана из тог гротла зла и злочина.

Људи су преко ноћи одвођени из тамнице, без саслушања стрељани, свако вече. Запрепастио сам се кад су довели једног човека из Коњовића, за кога бих смео главу да положим да у свом животу није ни мртва згазио, и када су га исте ноћи стрељали.

Робија! Имао сам шашаве појмове о тој робији. Замишљао сам ланце који се вуку око мојих ногу и руку и отворених очију гледао како умирем у тим ланцима.

Где су Вас упутили на издржавање казне?

Нас двадесетак упутили су у Пожаревац. Мене су потом пребацили у Ниш, а одатле на изградњу пруге Шамац — Сарајево, у Добој.

Накћон издржавања казне, одредили су ми као место становања село Брђане. Не смем се удаљавати нигде, а сваки трећи дан морао сам да се јављам милицији. То је трајало годину и по дана. Залепили су ми етикету „издајник“ и стално ми понављали, да се не заборави: „издајник, издајник, издајник“. Од те речи, око мене се направила љуштура. У једном тренутку почео сам да верујем у ту реч. Колико пута сам се запитао: да ли сам ја стварно издајник? А онда сам анализирао кога сам ја то до сада издао и увек долазио до закључка, да ја, ипак, јесам издајник. Јесам, издао сам! Нисам послушао Краљево наређење да се придружим Титу. Али, да ли је то издајство? Ја то нисам могао да извршим. Нисам могао онда и никада то не бих ни учинио!

ЗНА СЕ КО ЈЕ ИЗДАЈНИК

Шта су Вас питали приликом тих јављања?

Ништа, то је оно најгоре. Само су водили у једну дебелу, масну, свеску: „виђен“. Ништа сем тога, а онда иди кући. А упоредо с тим, стижу ми позиви из УДБЕ за саслушање. Где си био, шта си радио, кад си се родио, зашто си се родио. Одговоре на та питања поновио сам милион пута.

Зашто су Вас осудили на још четири године?

Био сам јатак Петру Младеновићу, одметнику. Он ме чувао у чачанском затвору, међутим кад је видео шта се ради побегоа је из партизанке војске и прикључио се остацима четничких одреда. Криво се свуда, на крају у Брђанима. Открили су га, убили, а пошто им је „јављено“ да сам га помогао, послали су ме поново у затвор.

Ко су били и ваши највећи непријатељи у току рата?

Као војска, имали смо највише непријатеља. Против нас су били и Немци и партизани и љотићевци.

Када сте се тукли са Немцима?

Највише 1941. године. Септембра месеца 41. године отпочели смо блокаду Чачка. Операцијом смо руководили ја и Милун Савић. Добио смо задатак да запоседнемо леву обалу Мораве до моста. Кад смо испод моста покушали да пређемо Мораву, један немачки тенк је отворио ватру и ми смо морали да се повучемо једно 500 м до места званог Ђавоља Воденица. Ту смо прегазили Мораву, а онда смо избили на Ајвадиницу. Немце смо натерали на повлачење. Кад смо освојили артиљеријску касарну, њих више нигде није било.

Памтите ли први сукоб с партизанима?

Било је то приликом заједничке четничко-партизанске опсаде Краљева. Заједничка команда донесе одлуку да се у напад крене када се огласи топ са Камнице. Међутим, ми прилазимо са десне стране Ибра до пола моста, а партизана нема, не одговарају. Шта смо друго могли него да се повучемо. Они су касније сву кривицу пребацили на нас, иако је било јасно ко је кренуо у издају.

Али, без обзира на све, за нас су Немци, током целог ратовања, били највећи непријатељ.

Шта сте радили након завршетка друге робије?

СТОПЕ

Добио сам наређење да радим у задрузи, али убрзо сам успео тога да се ослободим. За рекао сам се да са тим светом више нећу имати ништа. Свакодневно сам ишао у своју њиву и ту поред потока Скоковац, сатима седео и размисљао где се дешавају они људи који су листом били за оно за шта сам ја остао до краја. Шта би са онима који су ми били саборци, зар је могуће да су у целим Брђанима остала само два-три човека који се усуђују са мном да причају. Људи су бегали од мене, а приклањали се победници. Они који су примани у партизанске редове морали су да се доказују и мене поткажују. Разлудели су нам омладину својим подмуклим начином: „Твој отац је био четник, је л' тако?“. А деца су се очева одрицала, мрзела их, а рођене мајке и браћу издавала за бедне партизанске похвале. На жалост, те „вредности“ су и данас на цени.

Време је пролазило, а ја сам све више и више био сам и свој. Изгубио сам веру у људе и вредност живота, а онда ми је неко кришом дотурио књигу која је имала рогобатно име, име које нисам волео, „Нож“. Први пут, од краја рата, имао сам утисак да сам срео искреног човека, човека који је све то описао, као да је проживео. Вук ми је вратио веру у људе. Читајући „Нож“ видео сам да има људи који, не само мисле, него и цене прошлост и догађаје баш онако како сам их ја преживео и проживео. Вук је то тако реално... Онај ко то није преживео, не може то да схвати. Ја сам књигу осетио и повратио се у живот. А онда, изненада, кад је обилазио милановачки крај, Вук је дошао и код мене, да ме посети. Верујте, имао сам намеру да учртам његову стопу овде, да обележим место на којем је он стајао у мом дворишту. Ето, Вука Драшковића доживео сам као истинског следбеника покрета којем сам свој живот поверио.

Како гледате на политичко ангажовање Вука Драшковића?

Као што је сјајан писац, исто толико велики је и као политичар. А то што људи не воле истину, што слушају вести које им сужавају животне видике, то није проблем Вука Драшковића. Уосталом, зар није очигледно да је и сулуду политику СПС-а голим рукама, без иједног метка, укротио сам, самцијат, баш Вук Драшковић.

РАДЕ ПЕТРОВИЋ — КЕНТ

МИ С ЈЕДНЕ, НЕМЦИ И ПАРТИЗАНИ С ДРУГЕ СТРАНЕ

Раде Петровић — Кент рођен је 1917. године у Алексинцу. Војну академију завршио је непосредно пред почетак рата, а већ 17. априла 1941. Немци су га заробили. Само два дана му је требало да побегне и тако избегне депортовање у немачке логоре. Одметнуо се на Озрен, планину изнад Соко Бање. Преживео је рат и опстао у избеглишту. Осам година био је ађутант Њ. К. В. Петра II. Од 1955. године успешно се бави издаваштвом, а све ове године он је акредитовани новинар агенције „Авала“ при УН. Чак је и званични тумач за српскохрватски језик за женевски кантон.

Све што сам у почетку рата радио било је самоиницијативно, а сељаци су мислили да много знам, да сам повезан са неком јаком организацијом која је баш мене послала да их организујем. Зато је све лако ишло. Прво сам организовао сеоске чете, а потом и покретне одреде у правцима Озрен — Маљеник — Дели Јован — Столац. Када сам од пуковника Павловића сазнао за покрет отпора пуковника Драгољуба — Драже Михаиловића, са одредом из Хомоља, који је предводио Бошко Тодоровић, залутио сам се горе, са намером да идемо у Босну да се бијемо са усташама. У последњем моменту Чича мени каже: „Не, ти не идеш у Босну, него ћеш са капетаном Рељићем, др Шијачкићем и Гандијем (старим четником из турских ратова, који је ратовао готово слеп, а увек пролазио где је хтео) у Нишки срез, а потом на Дели Јован у Тимочки корпус. Командант Бољевачке бригаде постао сам 1942. године. Непрестано смо водили борбу против окупатора, али паметну борбу, да бисмо избегли одмазду 100 Срба за једног Немца.

Та година била је неиздржива за наш покрет. Главни цинкарош и сарадник Гестапоа био је Бољевчанин, иначе трговац, Туртић и многи су стрељани због његових извештаја. Ратни суд који је био при корпусу осудио га је на стрељање, што је и извршено.

Оно чега се и данас радо сетим јесте наш упад у зајечарски затвор Гестапо-а, 18. децембра 1942. Немци су похапсили наше најјаче људе у граду: команданта Соко Бање — Мићу Хаџи Павловића, супругу и децу команданта Тимочког корпуса — пуковника Љубе Јовановића Патка. Сви затвореници нашли су уточиште у околним шумама. Сутрадан увече ушли смо у Соко Бању да извучемо фамилију Миће Хаџи Павловића, али, на жалост, Немци су били бржи: одвели су му обе ћерке. Да би их спасао, Мића се предао. После дугог мрцварења Немци су га стрељали на Бањици.

Све време рата, наши највећи непријатељи били су Немци и Бугари.

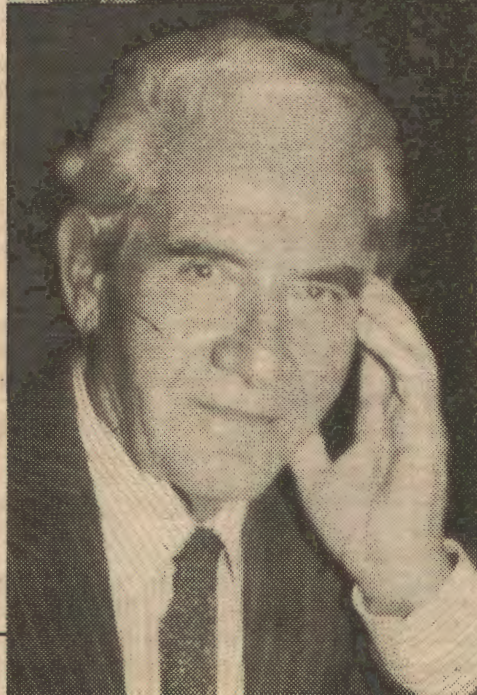
У борбама против Бугара и Немаца многе смо заробили. Углавном смо им скидали одећу и тако пуштали. Почетком 43. године на правцу Бор — Злот заробили смо групу Немаца коју је предводио злогласни Руди. После пресуде Ратног суда — сви су стрељани у Хомољу. Пре стрељања они су написали писмо рајскоманди

у Зајечару да су добровољно приступили четничком покрету отпора.

На Духове 43. у близини Малог Извора здружено су нас напали Немци и Бугари. Бугари су имали велике губитке, а онда су за одмазду сравнили са земљом село Валакоње и ухапсили 200 сељака-талаца.

У току 43. извели смо успешно неколико диверзантских акција, углавном на железничким правцима Београд — Скопље, Ниш — Зајечар, Београд — Софија.

С пролећа 44. моја бригада је учествовала у спасавању америчких пилота. Враћали су се из Румуније, где су бомбардовали Плоешти, а онда су Немци, изнад рудника Бор, оборили две „тврђаве“. Видели смо шта се десило и кренули смо им у помоћ. Успели смо да спасемо осам пилота, од којих је један касније постао генерал. Сместили смо их у близини села Јабланице у колибама поред Радованске, данас Америчке реке. Немци су нас опседали, митраљирали из ваздуха, један авион смо им оборили, али успели смо све да их извучемо живе. Преко наших поузданих канала, 30. маја 1944. спровели смо их до Прањана, одакле су пребачени у Италију.

Партизани су у Источну Србију стигли из Босне тек 1944. године и тек онда су почели жестоки обрачуни са њима. Ми са једне, а Бугари, Немци и партизани са друге стране.

У борби против комуниста код Бољевца рањен сам. Бригаду сам предао свом заменику, доктору Дуњићу званом Кукурек. Они су отишли у Босну, а ја у нашу болницу у Михајловац. Немци су ту упали и све нас отерали у заробљеништво. Сместили су нас у логор Гетендорф, у околини Беча. Успео сам да побегнем преко Италије у Швајцарску.

И људи из моје бригаде успели су да се извуку, јер су сви до једног били прекаљени борци. После свега што су доживели у Босни, пребацили су се у Аустрију. Само захваљујући чињеници да нису веровали ни савезницима ни непријатељима нису се предали партизанима, остали су живи и данас су многи од њих успешни људи у Америци, Енглеској...

Швајцарци су ме лепо примили. Сместили су ме у Лозани, у хотел за савезничке официре, заједно са два енглеска и два британска официра. Одмах сам се уписао на Економски факултет у Женеви, али пошто нисам имао довољно пара за школовање почео сам да радим у Уједињеним нацијама.

Почетком 1946. године Титова власт издаје листу ратних злочинаца на којој се налазило и моје име и тражило се изручење. Сазнавши да радим при УН, Влада Југославије је званично протестовала и отпуштен сам из УН са искреним жаљењем оних који су то морали да учине.

Тадашњи министар унутрашњих послова Женева, г. Дибулд, одбио је да ме изручи са образложењем да сам учествовао у грађанском рату између комуниста и националиста и да сам осуђен само зато што су моји изгубили. „Да су националисти победили, он би био национални херој“, писао је у образложењу министра Дибулда упућеног УН властима.

У то време ухватио сам везе са покојним краљем Петром II и постао сам његов ађутант. То сам био све до 1955. године. Становали смо у једном замку код Маркид Галифе, који је из љубави према Србији уступио Његовом височанству пола замка.

Године 1955. поново сам се вратио у Женеву где сам отворио издавачку кућу. То сам радио наредних 30 година, постао име у издаваштву, и за то време стекао сам велики број угледних пријатеља. Овде ми је лепо, стекао сам све што се пожелети може. Није лако у избегличком животу. Треба много среће да би се опстало, а ја сам је, заиста имао на претек. Нисам морао да идем у фабрику да радим, за разлику од многих доктора, правника, економиста, који су тако почињали избегличке дане.

УДБУ сам вешто избегавао, зато што се нисам много кретао у југословенским круговима. Наравно, све сам пратио шта се тамо дешаваало, а и сада пратим.

Политички, тренутно ми је најближи Српски покрет обнове, јер сматрам да имају исте циљеве као и равногорски покрет: српска правна држава, српска војска, демократија за све, монархија.

Надам се да ће настављачи наше идеје имати више успеха од нас и да ћу за живота поново отићи у своју Србију.

Раде Петровић — Кент, некад и сад

СВЕТСКА ПРИЗНАЊА РОДОЉУБУ

ШТА СУ О ГЕНЕРАЛУ МИХАИЛОВИЋУ РЕКЛИ СВЕТСКИ ДРЖАВНИЦИ

ИМЕ ЖИГОСАНО, АЛИ ИСТОРИЈА ПАМТИ

Овог октобра, на просторима Југославије, или, боље речено, на ономе што је сада остало од некадашње Краљевине Југославије — створене првог децембра 1918, низом манифестација слави се педесет година од победе над фашизмом. Данас кад комунисти и партизани желе да још једном сву славу приграбе за себе, без жеље да се полемише о тој теми (јер „победници и ослободници“ који су фашистичку, заменили бољшевичком окупацијом ове несрећне земље, написали су, за домаћу употребу, историју по својој мери и укусу и њоме пола века „испирани“ мозгове долазећим генерацијама), у овом тексту се наводи само неколико чињеница и факата из страних извора као прилози за нове уџбенике историје за неко будуће демократско друштво.

РИЧАРД НИКСОН:
„Генерал Драгољуб Михаиловић био је родољуб, одважен војник и неустрашив савезник Сједињених Држава и сваке нације која је ступила у рат. Рат, почетком четрдесетих година, да сломи тираније које су тежиле за тим да поробе наш свет.“

Стотине америчких пилота дугују своје животе генералу Михаиловићу и његовим трупама. Амерички народ неће никад заборавити тај дуг. Докле год у нацијама буде родољуба, име генерала Михаиловића биће спомињано са пијететом.“

БРИТАНСКИ КОМАНДАНТИ НА СРЕДЊЕМ ИСТОКУ:

(Телеграм генералу Михаиловићу)
„Са дивљењем пратимо од вас вођене операције (у Моравско-Вардарској долини), које су од неочењиве вредности за нашу савезничку ствар.“

Учинићемо све да вам се оружје достави што пре.“

Август, 1942.

**С. Ј. ОКИНЛЕК.
Х. ХАРВУД
А. В. ТЕДЕР**

НАЧЕЛНИК БРИТАНСКОГ ГЕНЕРАЛШТАБА:

(Телеграм генералу Михаиловићу)
„У име Краљевског генералштаба немогу да пропусти двадесет четврту годишњицу од Уједињења Срба, Хрвата и Словенаца, а да не изразим честитање за дивне подухвате Југословенске војске. Не мислим само на снаге које су се придружиле редовима наше војске на Средњем Истоку у овом победоносном часу (кад је Ромелова војска потучена), него и на ваше непобедиве Четнике, под Вашом командом, који се боре дан и ноћ под најтежим ратним околностима. Уверен сам, господине генерале, да ће ускоро доћи дан када ће све ваше снаге моћи да буду уједињене у једној слободној и победничкој Југославији; дан када ће непријатељ, против кога се заједнички боримо,

раме уз раме, бити страствен заувек.“

4. децембра 1942.

**АЛАН БРУК
КОМАНДАНТ АНГЛО-АМЕРИЧКЕ ВОЈСКЕ У
СЕВЕРНОЈ АФРИЦИ (Телеграм генералу Ми-**

хаиловићу):
„Америчке оружане снаге у Европи и Африци поздрављају своју браћу по оружју, одличне и храбре војне јединице под вашом одлучном командом. Ти јуначки људи који су приступили вашим редовима, у свом завичају, да би непријатеља истерали из своје земље, боре се с пуном оданашћу и сампрегором за заједничку ствар Сједињених Држава и савезника, да би нам та борба донела потпуни успех.“

13. јануар 1943.

**Двајт Д. Ајзенхауер
БРИТАНСКИ МИНИСТАР ИНОСТРАНИХ
ПОСЛОВА:**

„Мислим да ће ми сваки мој сународник казати данас, да је Југославија већ осветлила образ у овом рату. Није наш посао покушавати да будемо историчари и да пишемо историју овог рата... Али извесни датуми, мислим, већ увелико се издвајају као обележене тачке у развоју и овога великог светског судара. Један од тих датума био је и 27. март прошле године (1941), датум преврата у Југославији...“

Добро уређене војске — Југословенске војске воде борбу против непријатеља на сопственом тлу, под необично храбрим вођством генерала Михаиловића...“

24. септембар 1942.

**Ентони Идн
ПРЕДСЕДНИК САД ХАРИ ТРУМАН:
(Похвална наредба уз орден Legion of Merit).**

„Генерал Драгољуб Михаиловић изванредно се истакао као главни заповедник Југословенских оружаних снага и доцније као војни министар, организујући и водећи крупне снаге отпора против непријатеља који је окупирао Југославију, од децембра 1941. до децембра 1944. године. Захваљујући неустрасливим напорима његових трупа, многи амерички авијатичари били су спасени и безбедно враћани на савезничку страну. Генерал Михаиловић и њего-

ве снаге, упркос недовољном снабдевању и борећи се под изузетним тешкоћама, материјално су допринели савезничкој ствари и били судионици у извојевању коначне савезничке победе.“ 29. март 1948.

ШАРЛ ДЕ ГОЛ:

Француски генерал Де Гол одликовао је генерала Михаиловића Ратним крстом, 2. фебруара 1943. са следећом похвалном одредбом:

„Легендарни јунак, симбол најчистијег родољубља и највиших југословенских војничких врлина, тај генерал није престао водити борбу на окупираном југословенском тлу. Уз помоћ родољуба, без одустајања не да мира окупаторској војсци, тако припремајући онај кончки јуриш који ће довести до ослобођења његове земље и целог света, раме уз раме са онима који никад нису сматрали да се једна велика земља може да покори суровом завојевачу.“

2. фебруар 1943.

АМЕРИЧКО МИНИСТАРСТВО ИНОСТРАНИХ ПОСЛОВА:

„Влада САД има потпуно поверење у патриотизам, генерала Михаиловића и велико дивљење за вештину, истрајност и храброст са којом он и југословенски патриоти окупљени око њега настављају борбу за ослобођење своје земље. Ми сматрамо да војна акција на коју се позивате (ово је одговор Југословенској влади на питање: како влада САД гледа на покрет Драже Михаиловића) представља чињеницу у оријентисању вођства рата уједињених савезника против сила Осовине.“

4. јануар 1943.

**Самнер Велс
ЕНГЛЕСКИ ИСТОРИЧАР ТРЕВОР —
РОПЕР:**

„Поштујем успомену на генерала Драгољуба Михаиловића као првог вође народног отпора нацистима у окупираној Европи. Својом храброшћу дао је пример који је допринео крајњем поразу Немачке, а да га је у најмрачнијим и најмучнијим временима. Његово погубљење после рата било је крупна и срамна неправда. Као што је Сер Винстон Черчил написао: „Његови супарници могу да жигосу његово име, али историја га неће избрисати са списка српских родољуба.“

Мени је мило што се то име, које је значило тако много у најгорим годинама рата, ево помиње, и одаје му се почаст и данас у слободном демократском свету.“

Оксфорд, 17. априла 1966.

ВУК ДРАШКОВИЋ

НОЋ ЋЕНЕРАЛА

(Одломак из поглавља: Завршну реч даће неко други)

— Оптужени Миахиловићу, изволите дати вашу завршну реч — повика судија Ђорђевић.

— Завршну реч нећу дати ја — одговори он. — Завршну реч даће неко други, онда када ни мене ни вас не буде било.

— Као то да разумем? — збуни се судија.

— Неко ће ове моје речи разумети као одбрану, а неко као оптужницу — пречу судијину упадицу, нагло тргнут из дотадашње безвољности. — Ја, међутим, не желим да браним себе нити да оптужујем оне који ми суде. Казиваћу истину и ништа више. Додуше, нећу моћи да, са свом прецизношћу, наводим датуме и документе, а нећу бити у стању ни да се сетим многих имена и догађаја.

— Тражите, значи, унапред изговор — ускочи војни тужилац. — Ви, заправо, већ на почетку, признајете да вам се не сме веровати, јер доказе немате.

— Имам их и они су у вашим рукама. Ви сте заробили моју ратну архиву и сви докази су тамо. Дозволите ми приступ тој архиви и ја ћу вас убити доказима! — подвикну Минићу и зачуди се што из дворане не допреше псовке и звиждуци.

— Никога ви више неће убити — одбруси тужилац.

— Што су људи мањи, то све више настоје да се покажу већим — загледа се Ђенерал у свој подсетник. — На том труду, да се мањина представи као већина, последњи као први, а злочинац као праведник, утемељена је цела оптужница. Њени носећи стубови почивају на конструкцији да су партизани покренули устанак против окупатора, да је норад одушевљено ишао за њима и да су моји људи, као „мањина“ одбачена од народа, једино тукли ту партизанску „већину“, чинећи при том ужасне злочине и сарађујући са окупатором и усташама. А како је било? Кренућу редом.

Мене је капитулација затекла на ратним положајима код Добоја и ја сам одбио да положим оружје. Нисам прихватио капитулацију и продужио сам да се борим, онолико колико су тадашње прилике и неприлике дозвољавале. Људи око мене били су законита војска наше државе. Остали смо под истом заставом, истом командом и заклетвом. Захваљујући томе, нестанка легалне војске није ни било. По нашим окупираним покрајинама народ је дизао поглед из блата и срамоте. Неки моји потчињени команданти сматрали су да морамо обновити Српску војску, која се по планинама и окупљала. Убедио сам их у величину Југославије као идеје и државне заједнице, без обзира на тешке и неслушене ратне издаје и злочине дру-

гих. Да се не појави комунистичка секта, која је присуство окупатора злоупотребила а у њене партијске циљеве, да ти идеолошки фанатици и себичњаци не покренуше крваво коло грађанског рата, мој циљ био би остварен у целини. Рат би трајао краће и поднели бисмо много мање жртава. На несрећу нашу, српским и југословенским комунистима Отаџбина је била далеко одавде, у Совјетском Савезу, и они су, од првога тренутка, делали као терористичка формација стране државе. Партизани су били страни плаћеници, а да тога...

— Не дозвољавам да гнусним лажима бацате љагу на народноослободилачку војску! — скочи тужилац.

— Псовкама и дреком не можете оспорити чињеницу да сте ви, тужиче, као и све судије у овој судници, обучени у стране униформе. Ви сте и данас оружана трупа Црвене Армије. Можда неки тога нису ни свесни, као што ни

многи партизани нису знали да су били страни, совјетски плаћеници.

А ви бисте — рече Минић — хтели да носите браде и кокарде?!

— Оне су наше, а не туђинске. Моји људи и ја смо у својим униформама, у својим опанцима, под својим капама и знамењима бранили своју Отаџбину. Једину коју смо имали. А комунисти? Изашли су у шуму тек кад је Хитлер ударио на Совјетски Савез. Онда, међутим, кад је Хитлер ударио на Србију и Југославију они су држали страну Хитлеру, јер је њихова совјетска Русија тада била у пакту са немачким Рајхом. Где су били партизани кад је, јуна четрдесет и прве, планула Источна Херцеговина? Масовну побуну предводе моји људи: Самарџић у Невесињу, Куреш у Билећи, гардијски капетан Милорад Поповић у Гацку. Моје снаге су тада заробљавале тенкове и обарале авионе.

Прву оружану акцију комунисти су извели 7. јула, у Белој Цркви, и једну сличну акцију у Црној Гори. У Белој Цркви убили су двојицу жандарма, двојицу Срба, а неки Челевић је, на Цетињу, на стари дворца Краља Николе подигао Мусолинијеву заставу, уз почасну паљбу италијанске војске. Имена тога Челевића не могу да се сетим, али знам да је у партизанима догурао до генералског чина и да је, такорећи сутрадан након што је тај комуниста плуноу на образ Цетиња и Црногораца, сва Црна Гора устала на оружје. Прва велика битка збила се у селу Кошћеле и трајала је цео дан.

Мусолинијев батаљон „Дука од Оасте“, предао се мојим људима, заједно са командантом и славним батаљонским трофејима из Абисиније. Нападом је руководио капетан Кусовац, не знам да ли је још жив. Он ме је писмено тада известио да партизански одред, под командом Дапчевића, такође будућег Титовог генерала, није хтео да притекне у помоћ капетану Кусовцу, него се повукао далеко од попришта. Истога дана, моје снаге удариле су на Вирпазар, Сутоморе и Петровац. Њима командује капетан Јакша... Јакша, мислим да се презивао Новаковић. Међу палима били су и моји поручници Буковић и Племенац. Партизана не беше нигде. Ни ту, уз наше море, ни у нападима на Даниловград, Никшић и Подгорицу. Истини за вољу, морам рећи да се ститинак партизана било придружило нападу на Подгорицу, који је водио луковник Бајо Станишић, али су побегли већ наредног јутра. Са безбедне раздаљине пратили су и битке мојих трупа на Биочу, Лијевој Ријеци, Матешеву, Беранима и Колашину. Италијани су, ако се тачно сећам, имали више од хиљаду погинулих и пет пута толико рањених

и заробљених. Тих јулских дана, партизански метак није се ни чуо у Црној Гори. А и откуд би, кад је њихов партијски штаб још био у Београду, недалеко од зграде немачке команде и кад је њихов генерални секретар и врховни командант тек половином септембра отишао у шуму, а и тада у организацији и у заштити мојих људи. У самој Србији...

— Ви митингујете! — плану тужилац.

— Оптужени, држите се строго оптужнице и говорите краке — опомену га судија Ђорђевић.

— Ја, господе, браним нешто много скупле од ичијег живота. Допустите ми увид у...

— Доста више са том вашом ратном архивом — изгуби Милић присебност. — Никада је нећете ни видети. Уосталом, тамо нема... Нисам желео ни да претурам по тим фалсификатима.

— Откуда онда знате да су фалсификати? — умеша се бранилац Јоксимовић.

— Оптужени, наставите — рече судија.

— У самој Србији, снажан поход на окупатора почео је мојим нападом на Хитлерове гарнизоне у Лозници и Ковиљачи, према да мање акције и разне саботаже нису ни престајале од мог доласка на Равну Гору. Чини ми се да сам Лозницу напао крајем августа. Лично сам водио трупе. Крупањ сам узео неколико дана касније, али у сваком случају пре него што је вођа партизана напустио вилу Рибникарових у Београду. Немачки губици били су значајни, што је навело Хитлера да потпише онај тевтонски декрет о стотину убијених Срба за сваког убијеног Немца — мало се искоси и прелете погледом по једном делу дворане. — Никако не стоји да је први ослобођени град у Србији био Крупањ и да су га ослободили партизани. Они су тада били посве безначајни и углавном су пљачкали по планинским селима и палили општинске архиве у варошима које сам ја преотимао од Немаца. Групица њих је, заиста, узела учешће у мом нападу на Крупањ. Први пут од априлског слома, комунисти су тада опалили на окупатора. Пре тога, нису нигде. Ни у Србији, ни у Црној Гори, ни у Босни, ни у Хрватској, ни у Херцеговини. Но, ако партизанима никако не може припасти првенство у нападу на окупатора, свакако им припада јадно првенство у покретању грађанског рата...

Усред мојих најжешћих борби са Швабама, Италијанима, усташама и балистима, комунисти су започели покоље официра, свештеника, судија, угледних домаћина. Тако су убили капетана Дерока, учитеља Машића, проту Лазара... ето, побеже ми презиме. Па трговца Чеду Милића, судије Лазаревића и Бакића, а генерала Иличковића и жену му, иначе Рускињу, убија његов рођени сестрић. Наравно, по налогу комунистичке партије. Капетана Ковачевића убили су његови синови — комунисти, од којих је један касније постао и партизански генерал. Сад се сетих и учитеља Анђелића. Он је био комуниста, али разуман човек. Убили су га његови партијски другови због тога што се успротивио братоубијању и претварању националног отпора у наш међусобан покољ. У мојој архиви је листа од стотину и нешто дубоких јама, урвина, бунара и других масовних гробница комунистичког терора почињеног само у јесен и зиму четрдесет и прве и с почетка четрдесет и друге године. На том списку је...

— Безочно лажете! — нанишани тужилац прстом у њега. — Тако нешто не постоји.

— На том списку је, војни тужиоце, и такозвано „Пасје гробље“ код Колашина. Ваши јунаци су свима побијеним извадили срца и стрпали их жртвама у руке. Затим сте...

— Да ли се то ви мени обраћате? — устаде Милић. — Да ли то ви мене, лично, оптужујете?

— Не вас, лично, него вашу партију, ваше покоље и вашу лажну оптужницу. Њих ја оптужујем... И не прекидајте ме. Заборавих о чему сам говорио.

— О „Пасјем гробљу“ — рече бранилац Јоксимовић.

— Да, тако је. Хвала вам. Убили су, после свега, и нечијег пса, разапели га на крст и написали: „Пасје гробље“! Мало им је било што су своје рођаке и суседе назвали псима, него су, распињањем пса на крст, напочито нагласили своје безбожнштво и отпадничтво од Христа. Пре комуниста, такве мржње и таквих лудих људи није никада било у нашем народу. Овим, свакако, и не помишљам да амнестирам иједно злодело будала који су чинили злочине у моје име. Ја сам их прогањао и кажњавао, наравно оне којих сам успевао да се домогнем. Према њима само био без милости. Партизанима сам опраштао, али њима нисам никада... — Ви сте ме, јавни тужиоце, пре неки дан упитали: „Шта је мислио Секула Дрљевић?“ Откуда ја могу знати интимне мисли тога изрода, кад га никад у животу нисам ни видео. Одговор на ваше питање могли бисте потражити од првих људи Комунистичке партије, јер су они пре рата друговали и пактирали и са Дрљевићем и са Павелићем и са Артуковићем. Прошле године, на Лијевче Пољу, Секула Дрљевић и његове усташе напали су заједно са партизанима моје снаге под Ђуришићевом командом. Није то био ни први ни последњи пут да Павелићеви и Титови људи у овом рату раде заједно. Ко је партизански генерал Фрањо Пирц? То је онај ваздухопловни официр који је у априлском рату издао своју Отаџбину и заставу, пришао Немцима и бомбардовао Москву. Од Хитлеровог и Павелићевог пилота па до Титовог генерала. А ко је Титов генерал Маретић? Лично га познајем. Побегло је и тај поручник из априлског рата и произведен је у немачког капетана, а потом у Павелићевог пуковника. Исти је пут и...

— Држите се навода оптужнице! — дрекну судија Ђорђевић. — У противном... — не довраши, јер му неки мајор додаде цедуљцу.

Он се, убрзо, насмеши и тај папирнић проследи тужиоцу. На цедуљи је писало: „Нека говори шта год хоће, радио-пренос биће искључен. Крцун.“

— Будите љубазни, оптужени, па ми одговорите на једно питање — смирено ће судија. — Због чега злоупотребљавате нашу демократију? Зашто клеветате часне људе, који овде нису ни присутни, а избегаваате да говорите о вашим злочинима?

— Нећу да говорим о нечему чега нема нити да ћутим о издаји и злочинима којих има. Није Сулејман Филиповић, командант усташког покоља над Србима у Фочи и Горажду данас мој генерал, него ваш. Нисам ја, него Тито, унапредило усташког пуковника Месића у генерала и још му поверио четрдесет и четврте да командује оним ужасним масакрима над сељацима Поморавља. А Рукавина? И он је сад партизански генерал. Као и онај Велебит. Син-код Тита, отац код Павелића, а оба скупа против мене. И нисам ја, четрнаесте, са аустријском војском вешао по Мачви, него је то чинио данашњи вођа партизана. Овим не изражавам било каква антихрватска осећања, јер их никада није било у мени. Само подсећам на колаборацију усташа и комуниста, тим пре што је мени приписана и сарадња са Павелићем. Ја сам током целог рата у својој војсци имао и Хрвата, али никада ниједног усташе. Мени су приступили људи и официри који нису у април-

ском рату издали Југославију, као поручник Вучковић у генерал Матија Парц. Мени су прилазили и католици и муслимани који су се побунили против усташке каме, а и против комунистичког терора. Четири најкрвољачније усташке дивизије — Вражју, Тигар, Ханџар и Плаву — формирали су Немци. Није ми познато да су се партизани икада тукли са њима, али ми јесте познато да су те трупе садејствовале често и са партизанима и са Немцима у борбама против мене. Сви детаљи о тим заједничким офанзивама на моју територију познати су тужиоцу. Све је то у мојој ратној архиви.

— Измишљате — одмахну руком тужилац. — Прозиран маневар да прикријете своју сарадњу са окупатором.

— Још у марту четрдесет и треће, готово цео партизански врх, осим Тита, нашао се у Загребу и склопио са Немцима и усташама пакт о међусобном ненападању и заједничком нападу на моје снаге. Тај споразум су крваво платили и мој народ и моја војска. Ипак, никада нисам ни помислио да се домогнем немачке помоћи у обрачуна са партизанима, иако ми је често нуђена. Знао сам да је циљ, окупатор био да уништи обе гериле, а пре свега ову коју сам ја водио, јер је била бројнија и по Немце много опаснија. Васпитан сам и у своме дому и у своме позиву да Немцима не верујем, чак ни онда када би нам доносили поклоне а не бомбе. Осећање према њима из Првог рата пренео сам и у Други, и то с једнаком одлучношћу радило се о Кајзеровим или Хитлеровим генералима. Ако су неки локални команданти, који су се китили мојим именом, покушавали да Немце или Италијане придобију за савезнике против партизана, немилосрдно сам реаговао и кажњавао. По том питању, разумевања или гледања кроз прсте никада није било. Избегавао сам непотребне сударе са окупатором, унапред осуђене на неуспех и страшне одмазде над цивилима, и спремао стратегију општег и муњевитог удара по свим непријатељским гарнизонима и сили. Сукоба са Немцима било је, наравно, непрестано и наносили смо им више губитака неко ико у окупираној Европи. Они партизани нису ни осећали. За време битке код Елелемејна, у северној Африци, моје су снаге месецима чврсто држале пругу Београд — Ниш — Скопље — Солун и спречиле десетине хиљада Хитлероваца да притекну у помоћ Ромелу. То је Србију у црно завилло. Што на бојном пољу што при немачким репресалијама, живот је изгубило више од стотину и педесет хиљада Срба. Само су логори на Бањици и у Јајиницама однели десетине хиљада глава. Савезничка команда је упућивала прогласе патриотима Европе да се не залећу, да чувају животе и чекају одсудни позив за одсудни бој. Истовремено, од мене је захтевано да се не уздражавам и да не штедим српске животе. Штедео сам децу и домаћине Србије колико год сам могао, унапред знајући да ће ми то и Енглези и Американци и Руси узети за зло. Никада се нећу покајати због тога што нисам голоруче терао на бункере и тенкове, него сам ударао кад је то имало смисла и циља. Да не беше партизана, а после и Черчиллове и Стаљинове завере против Срба, ја бих са Немцима завршио још четрдесет и четврте, а са Павелићем сигурно и много раније. У једноме дану, који сам спремао, затресао би се Балкан под мојом војском и сва Хитлерова сила од Солуна до Љубљане била оборена на плећа...

РАСПОЛУЂЕНА ДИЈАСПОРА

„ДРУЖЕ ДРАЖО, МИ ТИ СЕ КУНЕМО“

Велики број Срба који живе у Канбери — главном граду Аустралије, на Велику Госпојину, 28. августа, поред референдума на коме су се тамошњи Срби пореклом из БиХ изјашњавали о плану Контакт-групе за Босну, одржали су и демонстрације пред југословенском амбасадом под паролом „Уједињење или смрт“. Том приликом демонстранти су, у знак протеста због затварања границе на Дрини, спалили фотографије Слободана Милошевића, Јосипа Броза, као и југословенску заставу. Како пише у прогласу Српског националног савеза Аустралије — одбор за Канберу, демонстрације су сазване ради давања подршке босанским Србима, затим да осуде политику СРЈ према руководству и народу Републике Српске, а са овог скупа упућен је и захтев за хитно и безусловно уједињење у једну државу свих Срба са простора бивше СФРЈ.

Ово је, до сада, најоштрија реакција Срба у емиграцији поводом промене курса у политици Србије и Црне Горе, у односу на босанско-херцеговачки рат. Поред аустралијских, протествовали су и канадски Срби, односно, Српска народна одбрана (основана 1916.), упутивши преко страница дневника „Борба“ отворено писмо Слободану Милошевићу у коме тражи да председник Србије опозове своју одлуку о увођењу санкција према босанским Србима (која је по речима из писма „постала шамар свим генерацијама од Косова до данашњих дана и њено значење није ништа друго до једна од најсрамнијих издаја српства“.

ДВОГОДИШЊЕ „ИСПИРАЊЕ МОЗГА“

Поред канадских Срба, против блокаде границе на Дрини, на страницама „Борбе“, кроз отворено писмо упућено председнику Србије, протествовали су и Срби из Немачке. А Централна управа Покрета српских четника, Равне Горе са седиштем у Чикагу, на челу са војводом Момчилом Ђујућем, непосредно пред референдум у Републици Српској, огласила се отвореним писмом у коме апелује на све „родољубиве Србе и Српкиње у отаџбини и изван граница наших српских земаља да у овим пресудним данима сви као један стану уз мудро и далековидо вођство Републике Српске, од чијих одлука зависи судбина и будућност васколиког Српства“. Поред овога, у писму се још каже да „Брозови следбеници и комунистички властодржци у несрећној Србији и Црној Гори ударише нож у леђа Србима западно од Дрине у данима када им је помоћ Ка-

Српска дијаспора, након деценијама и сама изнутра потресана дубоким свабама, расколима и поделама на „добре и лоше момке“, у овом рату ставила се — уз малобројне изузетке — на страну босанскохерцеговачких и крајинских Срба, дајући им безрезервну подршку и материјалну помоћ мерену милионима долара

рађорђево Србије и Његошеве Црне Горе најпотребнија“.

Према виђењу српских четника са америчког континента, план Контакт-групе је злонамеран и Србима у РС би одузео право на државу. „Према том плану“, истиче се у писму, „Срби не би сачували свој део Сарајева нити целовитост своје територије, јер би Муслиманима и Хрватима морали предати двадесетак српских градова, а преко четристо хиљада Срба оставили би на милост и немилост Алијиним балијама и Туђмановима усташама. Морали би свој коридор, главну везу између матице Српске, Републике Српске и Републике Српске Крајине ставити под контролу некакве међународне комисије, која би била под снажним утицајем Берлина, Ватикана и исламских земаља“. По мишљењу Равногораца из Чикага, прихватање плана Контакт-групе значило би самоубиство за сав српски народ западно од Дрине, „а онда би големо зло дошли и на врата Србије и Црне Горе, од којих би се присилом тражило да се одрекну Санџака, Војводине и Косова. То Милошевић и милошевићевци не виде, јер стало им је само да владају, па макар и у неугледном Београдском пашалуку...“, наглашава се у писму. Српски четници из САД, такође, поздрављају одлуку скупштине Републике Српске Крајине која је заједно са скупштином са Пала упутила захтев свим српским земаљама да се што пре уједине.

Овакав став српске емиграције ни мало не изненађује. У време постојања србијанске сателитске ТВ, која су поклопило са почетком

кризе на овим просторима, њима је, правилним дозирањем, „испиран“ мозак најмање две године. У то време, један наш стари политички емигрант, познати писац из САД, сам је рекао, после неколико одгледаних сателитских емисија из отаџбине, да ће, ако настави редовно да гледа београдски сателитски ТВ програм, доћи у ситуацију да лично поднесе молбу за пријем у СПС. Такође, тада су се, у време најжешће националне еуфорије, на српским протестним окупљањима и демонстрацијама по Европи, једна за другом могле чути и „нове“ песме: „Иде Слоба преко Романије да потуче босанске балије“ и „Друже Дражо, ми ти се кунемо да са твога пута не скренемо“, које су се ориле из грла наших кршних гастарбајтера средњих година. За многе од наших исељеника, председник Србије је, до скоро, био Србин који „има храбрости Карађорђа, мудрост Обреновића, памет Пашића и лукавство Стојадиновића“ — како га је сликовито описао један наш исељеник из Аустралије. Већина му је давала безрезервну подршку, а на упадице да је Милошевић био комуниста, који је само пресвукао кошуљу, и најлући четници из овог рата су се жестили: „Он јесте комуниста, али не може бити одговоран за комунистички терор у Другом светском рату, јер је тада био дете. Он је ујединио Србији и рекао да Србе више нико неће да бије“.

Додуше, многи од њих су се бранили речима да они подржавају председника Милошевића зато што је први Србин, у новијој историји, који ради за национални интерес и води ка слободи и уједињењу васколиког српства. „А кад се тај циљ постигне, она ће“, по речима неких наших емиграната „председник који поштује народну вољу и присталица је референдума, дозволити народу да, на демократски начин, одлучи да ли је за монархију или републику“.

(Већ виђено, са почетка Другог светског рата, када је из сличних разлога и генерал Дража пристао на сарадњу и заједничко ратовање са Титовим комунистима који су му дошли главе).

КАРАЏИЋ — СРПСКИ ПИЈЕМОЊ

Да ли ће ускоро председник Милошевић у редовима наше емиграције постати и највећи Бранковић, остаје да покаже време. Јер, иако му пишу отворена — протестна писма и пале фотографије, у добром делу исељеништва ради и црв сумње да је све ово (блокада на Дрини, страни посматрачи и одрицање од Мартића и

Караџића), можда само трик за међународну заједницу, па не би да се пре времена залећу у оценама.

„Сателитској“ националној еуфорији, најмање су, изгледа, подлегли политички емигранти из редова ЈНП Збор. Како се стиче утисак, иако будно прате сва збивања у Отаџбини, шаљу помоћ и подижу свој глас против међународне сатанизације целог српског народа, убијања санкцијама и бомбама, у њиховим редовима, до сада, није било еуфоричних иступа на националној основи, нити експлицитног стављања на страну било које политичке опције у Југославији.

Српска дијаспора, иако деценијама и сама изнутра потресана дубоким свађама, раскоlima и поделама на „добре и лоше момке“, у овом рату ставила се, уз малобројне изузетке, на страну босанско-херцеговачких и крајишких Срба, дајући им безрезервну подршку и велику моралну и материјалну помоћ мерену милионима долара. Такође, помажу болнице, избеглице и сиротињу и у Југославији.

Како многи кажу, за њих је Радован Караџић Пијемонт окупљања Српства, а генерал Младић, највећи српски војсковођа у новијој историји, у чије ће борбене редове, чим изађе из затвора у САД, доћи и први командос српске дијаспоре Никола Каваја.

Стара политичка емиграција је своје старе расколе потиснула у други план јер, како каже прота Матеја Матејић (у интервјуу „Борби“) из Колумбуса у САД: „Ова ваша несрећа, која је и наша, ујединила нас је као нико и ништа до сада...“ Наиме, већ педесет година расејани из европских савезничких логора, по целој земљиној кугли, наши национални борци из Другог светског рата, њих преко 50.000 (1945) још увек се међусобно деле, условно речено, на сараднике фашиста и сараднике комуниста. Припадницима Српског добровољачког корпуса и члановима предратног Југословенског Народнег покрета Збор, као и четницима Павла Ђуришића, кроз биографију се провлачи „хипотека“ да су Љотићевци, а Дражиним четницима и осталим Равногорцима, као Дамоклов мач, над главом стално висе, већ поменута, сарадња са комунистима. Тако да се ранијих година, с почетка раскола у СПЦ (1963), на америчком континенту, могло чути, приликом жешћих вербалних обрачуна међу нашим националним

борцима у емиграцији, и ово: „Четници, мајку вам комунистичку“, али и: „Љотићевци мајку вам фашистичку“...

(Два рођена брата један другом нису долазила, у две цркве долазила, у два гроба — на два гробља се сахрањивала, један другом свећу нису палила).

Како онда да дође до националног помирења у отаџбини, кад осим потписаног декларативног помирења између националних војски, с краја Другог светског рата, наши Срби у емиграцији се још нису стварно измирили?! На том плану изгледа да није превише помогло ни духовно помирење, о Срећењу 1992. у СПЦ, између Мајке цркве и Нове Грачанице, јер ветрови који отуда дувају доносе и речи: „Ми се јесмо помирили, али се нисмо ујединили“, мада веома уважавају Његову Светлост патријарха српског господина Павла, а многи од њих кажу да је патријарх наш живи светац.

РАСПАД ИХ ЈЕ ОСВЕСТИО

Што се опозиције у Отаџбини тиче, ту је наша стара емиграција прилично резервисана. Како сами тврде „дима су се надимили“ и добро опекали на „ватри“ српске неслоге. То је можда најбоље илустровао један наш угледни

исељеник из Аргентине речима: „Опет данас, као и онда, два Србина — три партије. Као да она четири С не значе Само слога Србина спасава, већ Србин Србина секиром сече“. По питању српског националног измирења у отаџбини, тај исти исељеник је веома категоричан кад каже: „Иако ми није познато да су четници или други национални борци из овога рата тражили било какво помирење са комунистима, мишљења сам да то мора да се заврши. Зар комунисти хоће да се и наредних сто година нове генерације Срба хватају за гуше?! То што смо се ми старци тукли међу собом нека остане заувек наша несрећна прошлост. Наши потомци и потомци наших потомака морају бити браћа...“

(Каква би српска историја била да се ђенерал Недић и војвода Ђуришић, у одсудном часу нису завадили са ђенералом Михаиловићем и повели сваки своју војску на своју страну — Бог зна).

У редовима економске емиграције, која је почела да одлази у свет шездесетих година, и која је неговала „братство и јединство“ дружећи се и оснивајући југословенске клубове, распадом СФРЈ, нагло почиње да расте све већи број освешћених Срба, који су највише и подлегли жестокој националној еуфорији. Масовно оснивају нове националне клубове према локалитету свог географског порекла, па тако, уназад неколико година, ничу разни одбори и удружења крајишких, босанско-херцеговачких, личких, кордунашко-банијских и осталих Срба, највише ради успешнијег прикупљања хуманитарне помоћи.

Иначе, данас, према подацима Министарства иностраних послова СР Југославије, у српској дијаспори постоји око 690 удружења, организација и клубова, а највише их је у Немачкој (154) и у Аустралији (106). Затим, следе Шведска, Француска, Аустрија, САД, Канада, Швајцарска, Холандија, Данска, Италија, Белгија, Норвешка, Латинска Америка итд. А како је у више наврата изјавио генерални секретар Светске заједнице Срба, господин Миша Милошевић, у ових 690 организација у српској дијаспори, активно ради око 300.000 Срба или 10 одсто од укупног броја наших исељеника у светском расејању.

Р. Л. К.

РАДИСАВ ЦЕЛИЋ АДВОКАТ — КРАЉЕВО

ЗБИРКА ОБРАЗАЦА

(ЦЕЛОКУПНО ЈУГОСЛОВЕНСКО ПРАВО У ОБРАСЦИМА)

Четврто издање

Приватне тужбе, кривичне пријаве, оптужни предлози, оптужнице, молбе за помиловање, молбе за услови отпуст, предлог за понављање кривичног поступка, предлог за допуну доказа, кривична жалба, захтев за заштиту законитости, захтев за ванредно ублажавање казне, све врсте грађанских тужби, ванпарнични предлози, поднесци у извршном поступку, поднесци код управног спора, поднесци у прекршајном поступку, предлози за исправљање заоставштине, жалба у парничном поступку, све врсте уговора, тестаменти, пуномоћја (генерално и специјално), као и све врсте припремних поднесака у грађанском и кривичном поступку.

Поруџбине слати на адресу:

РАДИСАВ ЦЕЛИЋ, ХАЈДУК ВЕЉКА 6, 36000 КРАЉЕВО
ТЕЛ. 036/21926

ТАЧКУ

официра, који још увек нису организовани као четничка организација: „Кад је капитулирала Југославија почео је масован терор над српским живљем у долини Лима од стране албанског, али и муслиманског живља. Људи су напуштали огњишта и долазили Павлу да га моле да их заштити. Мислим да је за новембар припреман напад. Кренуло је нас око две стотине. Кад смо стигли до Брзаве пред нас је стао Вучета Недовић. Понављао је да комунисти неће да иду, да неће да пале села. Сећам се, Павле се одвојио на једну ливаду и рекао: „Ко је официр нека крене за мном“. Кренуло је њих педесетак да би затим, преко Лима и Сјенице отишли у Србију код Драже Михаиловића. Тамо је остао два мјесеца“.

ОКО ЗА ОКО

Средином октобра 1941. Дража Михаиловић именовано је генералштабног мајора Ђорђија Лашића за команданта свих четничких снага у Црној Гори, а Павла Ђуришића за команданта срезова: беранског, андријевачког, колашинског, бјелополског, те општина барске и буђевске. У наредби која је том приликом достављена Павлу, Дража је био изричит: „Сви официри, подофицири, каплари, редови, оперативне и резервне војске, који су му потребни за рад ставиће се одмах на располагање.“ Све власти позване су, сходно ратним законима Краљевине Југославије, да му као представнику редовне Југословенске војске пруже сарадњу коју буде тражио.

Двадесетог децембра Дража Михаиловић је потврдио ова именовања, али и доделио Ђуришићу титулу четничког војводе. Овластио их је да на својој територији постављају командно особље, да при четничким штабовима форми-

Хроничари су прилике у Црној Гори, у периоду 1941-1945, описивали овако: „Два брата, један овејани левичар, други тврди десничар, јуре се око родне куће, један другог да убије, а за њима трчи једна неписмена мајка, чупа косе и покушава да раздвоји завађене синове“. Чињеница је да су црногорски четници, али и партизани, били тврди идеолошко-војнички потенцијал. Своју мисију обављали су вернички, неспремни за дијалог и толеранцију. Они који се данас сећају тог доба кажу само кратко: „Била су то тешка времена“.

Приредили: **Лидија СОЛДО**
Бранко ГЛОГОВАЦ

рају, политичке одборе који ће помагали четничку акцију...

У међувремену, почела су по Васојевићима убиства невиних људи, од стране политички већ организованих комуниста. Наши саговорници тврде да су жртве биле монархистички оријентисани људи и комунистички неистомисљеници. Тиме је и почео крвави црногорски братски обрачун.

Прва жртва био је Лука Миковић, учесник I светског рата, добровољац али и један од устаника. Код куће се лечио од задобијених рана. Његов син др Миковић данас говори:

— Гледао сам кад су га убили. Извели су га из куће и мало даље пуцали у њега. Био је 11. октобар 1941. Сећам се, имао је на себи бели сукнени џемпер. Пуцали су на њега са четрдесетак центиметара. Зашто? Није им био наклоњен и то није крио. Био је угледан и један од богатих људи у селу...

Ко је издавао налоге? То др Миковић није знао.

Каже само: „Ми смо знали за Мошу и Биласа. Убиства су настављена. Међу Васојевићанима влада страх. Ноћу се склоне у неку кућу, стражаре и тако дочекују зору. Седам дана касније убијен је Томица Чукић, босански већник, па ускоро и Мићевић из Бара Краљевских Четници као организована снага још не постоје. Наш саговорник тврди да је у једној од „Побједа“, која је излазила у то доба, описана погибија тридестак људи, али да се најављује и наставак убијања.

У јануару 1941. Павле Ђуришић је поново на просторима Црне Горе. У Заостру смешта главни штаб и приступа формирању Лимско-четничког одреда. У Дражиној номенклатури овај Ђуришићев штаб добио је назив Горски. Већ 5. јануара поставио је командно особље четничких јединица у беранском срезу. На расплагању је имао 32 официра и већи број припадника Југословенске војске. Онима који нису желели да му се придруже речено је да донесу оружје и седе кући. Убијања се настављају. Цуцу Пешића убили су комунисти одмах након што је именован за команданта Горњих села...

Негде у јануару 1942. колашински комунисти, али и Морачани и Мојковчани, припремали су напад на Заостро.

Међу њима је био и брат Вељка Влаховића као комесар. Ухваћено је тад њих четрдесет двоје. Љубо Минић, без Павловог одобрења, све их је стрељао. Мића Божовић тврди да је Павле у то време био у кући неког Обрадовића, а да је Љубо све заробљене одвео у један луг и пострљао.

— Шта уради, Љубо?, питао га је Павле тада.

— Ти знаш да сам ја од колашинских комуниста и њиховог терора побегао из своје куће. Тамо ми је остала нејач, а недавно ми јављају да су ми двојицу синова о Божић на бадњак распали. Шта би ти, војводе, урадио?, питао га је Љубо.

Павле, према Божовићевом сведочењу, није ништа одговорио.

„Сутрадан је око четири стотине четника преспаљало у нашем селу. Уставили су се пред нашом кућом и позвали мог оца. Јакове, ево ти ово оружје да га раздијелиш по Горњим селима, да се браните од комуниста, рекао је Павле мом оцу“, сећа се Божовић. „Не треба ми, одговорио је овај. Направили сте ми касапницу испред куће и сад ће нас партизани све побијати“.

СТИЖУ ИЗ БОСНЕ

Стизала је зима. Италијани су напустили Колашин и Мојковац, а власт у ова два места преузели су комунисти. О томе шта се дешавало у Колашину, о терору и убиствима причали су људи који су успевали да побегну. Међу њима у Беране је дошао и учитељ Љубо Минић са групом од педесетак људи, потврђујући страшне приче о комунистичком терору.

— Вала, нико није помишљао да нападамо комунисте, све до јануара када су они заузели Горња села, сећа се Радован Дубак, данас осамдрсетогодишњак, човек који је све ратне године био Павлов барјактар. — Био је то повог да једног јутра Павле упуту курире у Буче у Реженицу и да подели задатке и крене у напад. Мени је рекао да предводим Будимску чету и да кренем да заузмем Црни врх, сећа се Дубак. На црни врх Радослав Јоксимовић избио

Колашин 1943. године

је и донио извештај да ће италијански војници да бомбардују Лубнице, где је Павле требало да са јединицама иде у напад. Како сам знао кудије ће Павле да напада добио сам задатак да му носим извештај да не улази у Лубнице. Отишао сам и пронашао га и задржали смо даље напредовање. Заиста су надлетала два-три авиона, али није било бомбардовања ни неке борбе. Ту су се комунисти из Лубница масовно предавали или бјежали. Заробљене су по Павловом наређењу спровели у Заострог.

Четничке снаге настављају пут Брзаве и на Осрељу успевају да партизанске снаге потпуно слома и потисну преко Равне реке. Потом настављају за Шавањик и Колашин. Двадесет трећег јануара четничке снаге под командом Павла Ђуришића успели су да разбију партизански фронт на Матешеву и да освоје Колашин. Партизанске снаге присиљене су да дефинитивно напусте берански и андријевачки срез.

— Били смо у кући неког Минића, баш изнад Колашина, три дана након што смо га освојили, прича Миковић. Неко је дошао и каже: откопавају лешеве. Упутио сам се доле. Видео сам то својим очима. Страшно. Смучило ми се. Колико је било лешева, двеста или више не сећам се. Смрскане лобање жена, деце, полних органа у устима... прича др Миковић.

Сведоци кажу да су биле пободене две греде од јове и на њима табла „Пасје гробље“. Најмрачније сведочанство црногорског братоубилачког рата и црвеног терора. Колико их је побијено то нико прецизно не зна. Зна се само да нико није метком убијен. Сви су заклани или мучени до смрти. Сведоци наводе као егзекуторе ових злочина Саву Брковића, генерала, али и Пају Пижурицу, човека задуженог за клање. Овај је након што су га четници заробили признао да нико није стрељан...

Четници на челу са Павлом преузимају контролу над већим делом Црне Горе. Партизани су протерани из Колашина, а четничка акција бива настављена. Крајем маја 1942. четнички командант Петар Баховић известио је Дражу Михаиловића о снагама Павла Ђуришића: „Капетан Павле Ђуришић располаже са 2000 сталних четника и два пута толико резервних трупа. Његови стални четници добро су наоружани и добро снабдевени. Поред великог броја аутоматског оружја имају већи број бацача и четири брдска топа...“

Партизанске снаге напуштају Црну Гору.

— Били смо тада на Сињајевини. Стигао је војвода и овако рекао мом оцу, прича Божовић:

— Јакове склањај се, наша је ствар пропала. —

— Како пропала, па ми смо освојили цијелу Црну Гору.

— Не, спасуј главу ако нијеси никог убио. Ја моју спасит не могу, ја ћу морат ћерат до краја. Наша ствар је пропала Јакове. Нас су издали савезници, Енглези, дају помоћ партизанима.

— Је л' могуће да овако Павле говори, чудио се мој отац.

Била је општа мобилизација по Црној Гори. Партизани су протерани преко Дрине, прича даље Божовић, Павле им ништа није радио, само је тражио да се повуку. Масовно су се предавали. Негдје у прољеће стигла је Радојка, жена Радета Обрадовића са поруком у њедрима. Мог оца звала је ујаче. „Ево видиш шта пишу партизани. Да ће у прољеће стићи из Босне са великом војском и оружјем и да ће напасти Црну Гору и доћи до среза беранског. „Тако је и било.“

Наставиће се

НАРУЏБЕНИЦА

НАРУЧУЈЕМ КЊИГУ „СРПСКА ЕМИГРАЦИЈА“

АУТОР: РАДОВАН КАЛАБИЋ,
300 стр., пластификовани колор повоз.

ЦЕНА: 25 ДИНАРА

ИМЕ _____

АДРЕСА _____

ТЕЛЕФОН _____

Књигу можете наручити поштом на адресу:

„СРПСКА РЕЧ“, БРАНКОВА 13-15, 11000 БЕОГРАД
ИЛИ НА ТЕЛ. 011/625-937,

- По први пут код нас у једној књизи историја српске политичке емиграције.
  - Који су били методи обрачуна комунистичке тачке полиције са емиграцијом.
  - Драгиша Кашиковић, најоштрији противник Брозевог режима у САД.
  - Убиство Кашиковића, историски чин за који се верује да је дело ФБИ и Удбе.
- ИСТОРИЈА „СРПСКЕ ЕМИГРАЦИЈЕ“ ЈЕ КЊИГА КОЈА ГОВОРИ О БУДУЊНОСТИ.
Књига се може купити и у редакцији „Српске речи“

НАРУЏБЕНИЦА

Наручујем _____ примерака књиге „Дупљаци“ и „Партија те тужи партија ти суди“ по цени од 10 н. дин.

Име и презиме _____

Адреса _____

Телефон _____

Овај исечак заједно са петим примерком уплатнице послати на редакцију „Српске речи“, Бранкова 13-15, Београд. Уплату извршити на жиро-рачун 40801-603-27562, СПП Стари град, корисник „Српска реч“, са назнаком „уплата за књигу Драгише Кашиковића“. Књигу можете наручити и телефоном 011/625-937 од 10 до 16 ч.

Књига Драгише Кашиковића „Дупљаци“ и „Партија те тужи, Партија ти суди“ може се купити у киоску опозиционе штампе у Сремској улици (преко пута Трговинског центра).

ЦЕНОВНИК ОГЛАСНОГ ПРОСТОРА

А. ОГЛАС У КОЛОРУ

ЗАДЊА СТРАНИЦА КОРИЦА, ФОРМАТ 1/1	900 НД
ОСТАЛЕ КОЛОР СТРАНЕ, ФОРМАТ 1/1	600 НД
ВИЊЕТА НА НАСЛОВНОЈ СТРАНИ (5x5 цм)	300 НД

Б. ОГЛАС ЦРНО-БЕЛИ (УНУТРАШЊЕ СТРАНЕ)

ФОРМАТ 1/1	450 НД
ФОРМАТ 2/3	300 НД
ФОРМАТ 1/2	225 НД
ФОРМАТ 1/3	150 НД
ФОРМАТ 1/4	120 НД
ФОРМАТ 1/8	75 НД

ПОПУСТИ: ЗА 2 – 5 ОГЛАШАВАЊА 10%, ЗА 6 И ВИШЕ 20%

СТАРИ ГРАД И ЊЕГОВ ПОСЛОВНИ ПРОСТОР

ЛОПОВИ НА ДИСКЕТАМА

Контрола пословања Јавног предузећа „Пословни простор општине Стари град“ улази у завршницу. Тачније, свој посао, после скоро два месеца боравка у згради централне београдске општине, окончала је Финансијска полиција, док Служба за платни промет још прикупља чињенице из своје надлежности. Пошто извештаји са налазима обе службе буду комплетирани, у поступак ће се укључити и Министарство унутрашњих послова. Овакав редослед је већ сасвим изванредан, с обзиром на број преступа, квалификованих од прекршаја до озбиљних кривичних дела, које је контрола државних органа морала да региструје.

О резултатима инспекцијског надзора Финансијска полиција је информисала Извршни одбор Скупштине града Београда. Како смо неважнично успели да сазнамо, извештај обухвата неколико десетина куцаних страна текста, где су таксативно побројани сви пропусти и повреде постојећих законских прописа.

У поступку контроле констатовано је да се између предочене евиденције о расположивом пословном простору и фактичког стања појављује „вишак“ од око 2400 м², распоређених на 12 локација у центру Београда. За утврђену разлику, није приложена документација о евентуалном плаћању закупнине.

„Јавно предузеће општине Стари град“ издало је у закуп 20 пословних објеката од којих не наплаћује закупнину. Осим у три случаја („Спона“, Коло српских сестара и Удружење универзитетских професора и научника Србије), за које постоји одлука Управног одбора предузећа, о свему осталом одлучивао је директор **Миленко Никић**. Плаћање закупнине закупци су ослобођени на одређено време, сразмерно средствима које су уложили у адаптацију објеката. Али, ни о томе не постоји документација, него само усмене изјаве радника Јавног предузећа, које су дали службеницима финансијске полиције.

Током контроле пријављен је празан пословни простор у 22 објекта, површине око 3500 м². Међутим, провером је утврђено да неки локали нису празни, али се закупнина не фактурише.

Најинтригантнији податак до кога је финансијска полиција дошла свакако је сазнање да Јавно предузеће за поједине објекте наплаћује **двоструки** па чак и **четвороструки** износ од оног утврђеног ценовником — без претходне јавне лиценце. Није тешко претпоставити смисао овакве пословне политике: досадашњи закупци који нису по вољи општинским моћницима, тј. на чије су локале „бацили око“ Никићеви „пословни партнери“, доводе се у немогућ положај и временом приморавају да откажу закуп. Никићу је овакво овлашћење пренео Управни одбор предузећа, па је постало сасвим уобичајено да се овај опште не обазире на постојеће критеријуме о највишем износу закупнине (у предузећу које газдује пословним простором града Београда тај распон иде, у зависности од делатности и намене локала, између шест пара и шест динара по квадратном метру).

Контролом је утврђено да је Јавно предузеће дало позајмицу „Инвест-експорту“ из Смедеревске Паланке, у износу од 300.000 динара. Јавна је тајна, такође, да је уговор о позајмици

Извештај Финансијске полиције, иако непотпун, поставља два питања: улогу Демократске странке у збивањима на Старом граду и разлог због којег градоначелник Човић још од јуна одлаже акцију државних органа, када је од стране СПО обавештен о злоупотребама на овој општини

Пише: **Александар ЦВЕТКОВИЋ**

антидатиран, јер су средства са рачуна пребачена још почетком августа, а уговор је закључен трећег септембра, односно оног дана када је финансијска полиција ушла у СО Стари град. Финансијска полиција је само могла да констатује да Јавно предузеће није регистровано за обављање банкарских и финансијских послова, те да је због тога прекршен Закон о банкама и Закон о предузећима.

Јавно предузеће је у јулу и августу исплаћивало нето зараде запосленима у износу већем од 500 динара (у „Пословном простору“ је запослено око 60 људи), а уплаћивало знатно мање пореза и доприносе.

САСТАВ

Извршни одбор Старог града, у коме главну реч воде чланови **ДС Савко Дуканац** и **Зоран Новаковић** (уједно председник Управног одбора „Пословног простора“) и искључени чланови **СПО Миленко Никић** и **Срђан Јовичић**, усвојио је закључак о набавци алармног система, намењеног обезбеђивању улаза у зграду општинске управе. **Миленко Никић** је преузео обавезу да такву одлуку спроведе у дело и закључио је уговор са фирмом „Секјури-ти“. Вредност уговорене опреме износи 58.000 динара. Иако је прошло два месеца откад је роба плаћена, до данас није испоручена.

Због тога су прошле недеље шеф рачуноводства, главни књиговођа и директор **Никић** морали да се јаве у **ГСУП Београда**, на „информативни разговор“. Са нескривеном злурадешћу службеници „Пословног простора“ (њих аргументи директор када се изнервира зна да осповљава са „магарче“) препричавају ту згоду: до полицијске зграде у 29. новембра **Никића** је, чувајући му страх, пратила делегација у „најјачем саставу“ — **Драгослав Милчић**, **Владимир Гајић** и **Михајло Марковић**.

На основу горе наведеног дошло се до неизмирене пореске обавезе од преко 250.000 динара.

Јавно предузеће „Пословни простор Стари град“ основано је пре четири године. Основачким актом предвиђено је да о свом пословању подноси извештај Извршном одбору и Скупштини општине. Последњих месеци, међутим, све је обавијено велом тајне. Због нарушених међустраначких односа унутар коалиције СПО-ДС и издвајање групе одборника, отпадника из Српског покрета обнове, председник општине нема готово никакав увид у рад ЈП „Пословни простор“. Дословно све кључне положаје у СО Стари град држе чланови Демократске странке и **Никићево** дружина. Унутар тог круга људи до сада су доношене све одлуке. Подаци везани за рад „Пословног простора“ уношени су у компјутер у **Никићевој** канцеларији на дискете — које је он сваког дана стављао у џеп и носио са собом?! Од контроле финансијске полиције, ипак, није могло да се сакрије како је изиграна скупштинска одлука да се од прихода из закупа пословног простора у буџет усмерава 59%, а за инвестиције, одржавање и режиске трошкове предузећа (плате и др.) распоређује се остатак. За првих девет месеци остварен је приход од око 4,5 милиона динара, али је према установљеним пропорцијама општински буџет остао прикрађен за око 440.000 динара.

Служба за платни промет, која није завршила контролу, за сада је као најкрупнију неправилност (најблаже речено) регистровала већи број исплата из благодјине предузећа „на руке“ директора **Миленка Никића**, и то без потврде о подизању готовине. Да подсетимо. **Никић** је на функцију постављен као волонтер, или, народски речено, ради за цабе.

Дефинитиван расплет, који неминовно врло брзо следи, даће и одговор на барем два врло важна политичка питања. Једно се тиче улоге Демократске странке у збивањима на општини Стари град. Друго питање гласи: којим се мотивима руководила градска влада и њен први човек, **Небојша Човић**, када су, иако још у јуну обавештени од стране Српског покрета обнове, толико одлагали акцију државних органа? Бићемо слободни да дамо један од могућих одговора на ово последње: с једне стране, све веће тровање односа између опозиционих странака представља непроцењив политички капитал за владајућу. С друге стране, нема боље оправдања (од указивања на криминал у „опозиционим“ београдским општинама) за планирано увођење централизације (добрим делом већ реализоване) одлучивања у Београду.

И ту је **Небојша Човић** свакако у праву: криминалац је криминалац, био он у опозиционој или владајућој странци. То је, на жалост, она главна отежавајућа околност — социјалистима су криминалци увек били последња брига.

ЗАШТО ЈЕ ПРЕДСЕДНИК ОПШТИНЕ ЋУПРИЈА ТУКАО ПРЕДСЕДНИКА ОПШТИНСКОГ СПО

ЋУПРИЈА НА СУВОМ

Ко би још могао да помисли да је неизбежни и досадни посао вађења потврда, уверења, дозвола и сл. (а чему је сваки грађанин повремено изложен) скопчан са извесним, не малим, ризицима? То је на сопственој кожи најбоље осетио Драгиша Илић, ликовни уметник из Ћуприје. Илић је, међутим, председник ОО СПО Ћуприја, па га је тог четрнаестог октобра председник СО Ћуприја, Будимир Марић, зауставио на ходнику у згради општинске управе и позвао на „међустранични“ разговор. С врата канцеларије у коју су ушли Марић је прешао на ствар: „За ових двадесет дана док сам ја председник, и ти и онај Душан Трифуновић (потпредседник ОО СПО Ћуприја, прим. а.) запамтите ме. Платите ми главом, уништите вам породице!“

После овакве „добродошлице“, Марић је насрнуо на Илића и погодио га са неколико крошеа. „Нисам пружао отпор, јер пред присутним сведоцима још је могло да испадне да сам ја заподенуо кавгу“ — каже Драгиша Илић. Догађај се, наиме, одиграо у канцеларији председника Извршног одбора, Слободана Павловића, а присутни су били још и секретар месних заједница и јавни правобранилац. Када је већ постало јасно да нападнути не намерава да узврати, умешали су се и раздвојили их, тј. одвукли разјареног Марића. На Илићево инсистирање дошла је патрола СУП-а и о немилостиво догађају сачинила записник. Илић је истог дана прибавио лекарско уверење, из кога се види да су му нанете лакше телесне повреде, а што је послужило као основ за кривичну пријаву против председника општине Будимира Марића.

У ГРЧКУ — СА ТРУБАЧИМА

Разлог описане, непримерено бурне реакције првог човека СО Ћуприја проналази се у плакату којим је почетком октобра био излепљен центар овог града. Садржај нимало није пријао актуелном општинском руководству — изнете су оптужбе да је локални СПС потрошио 100.000 марака за пут у Грчку, да је из Фонда солидарности руководиоцима из ове странке у виду стамбених кредита подељено 270.000 ДЕМ, и да су незаконито продати локали у центру Ћуприје за 500.000 ДЕМ. На обелодањене компромитујуће податке СПС Ћуприје и СО Ћуприја одговорили су саопштењем у којем све наводе енергично побијају.

Међутим, општински одбор Српског покрета обнове у Ћуприји није свој прглас саставио напамет, већ на основу званичних одлука општинске Владе и Скупштине. Могу ли локални социјалисти у Ћуприји демантовати суштину онога што је оверено државним печатом и налази се у службеној документацији СО Ћуприја?

• Прва озбиљна злоупотреба на коју се указу-

Бесан због откривања компромитујућих података о социјалистичким општинарима Будимир Марић, иначе одскора богат човек, запретио је и породицама локалног СПО

Пише: Александар ЦВЕТКОВИЋ

је односи се на посету побратименом грчком граду Јаница. Социјалисти тврде да је овај пут општинску касу стајао свега 3000 динара, колико је коштало визирање пасоша чланова делегације. Извори СПО веле другачије. На пут је ишло око 80 људи: 11 трубача из Гуче, 33 члана КУД из Ћуприје, 7 радника угоститељског предузећа „Слога“ из Ћуприје, 5 фоторепотера и новинара „Вечерњих новости“, начелник Поморавског округа и 20 одборника СО Ћуприја, сви из редова СПС. Изнајмљена су два аутобуса, а председник је ишао службеним путничким возилом општине. У Ћуприји се чак говорало да су по повратку челници СПС добијену хуманитарну помоћ продали!

Друга ставка тиче се расподеле станова и стамбених кредита.

БУНАР УМЕСТО ВОДОВОДА

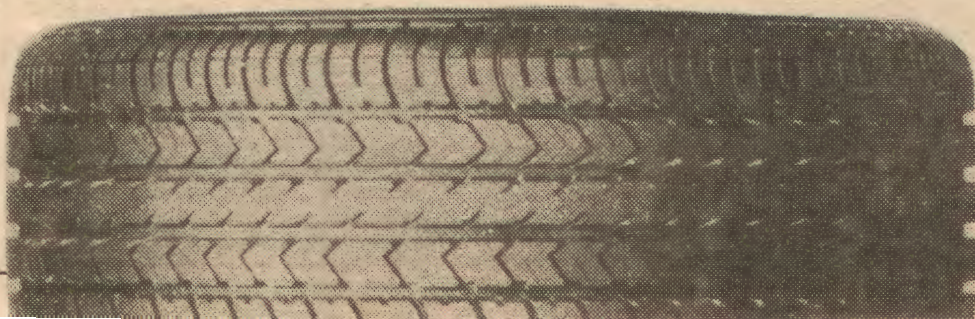
Стамбене кредите добили су водећи функционери општинске управе: Будимир Марић, председник општине (80.500 динара); Слободан Павловић, председник Извршног одбора (80.500) и Тимотијевић Снежана, начелник правне службе (52.766 динара). Стан грађен средствима из Фонда солидарности добио је и потпредседник општине Живота Димитријевић. Сви, осим Снежане Тимотијевић, имали су већ решено стамбено питање, јер живе у својим породичним кућама. (У саопштењу, они су у своју одбрану навели да решења, додуше, постоје али да ни једно још није реализовано?!).

И, напослетку, продаја локала у центру Ћуприје. На седници СО Ћуприја одржаној 10.6.1994. године (у „расправи“ која је трајала

око два минута) донета је одлука да се локали продају на јавној лицитацији. Требало би поминути да је састав највишег органа власти у Ћуприји (што је формално скупштина општине) готово једностраначки — опозиционе странке скупа имају 5 одборника (3 СПО, 1 СРС и 1 ДС) плус један одборник групе грађана. Ипак, после њиховог енергичног залагања првобитно планирани број од 40 локала намењених продаји сведен је на 25, а касније је смањен за још десет. Испоставило се да је општинска власт у понуду укључила и национализоване објекте (иако се о њиховој судбини посланици у републичкој Скупштини још нису изјаснили). Лицитација је обављена првог јула, под условом који је саопштен усмено (писмене одлуке СО Ћуприја нема нити је могло бити, јер је тако нешто мимо закона): локали се продају у „пакету“. После 17-минутног „надметања“ локале је купио водећи ыупријски бизнисмен Драган Николић, власник предузећа „Универзал — промет“ председник новооснованог Удружења предузетника општине Ћуприја и човек са респектом и везама код социјалиста. Тада је Николић стекао својину над 761,80 м² за 510.000 динара. Бар је тако изгледало, док читав ствар није проваљена, јер после извесних консултација на републичком нивоу (у вези са овом афером рекао је посланик СПО др Веселин Павићевић) из Београда је са „високог места“ стигла наредба да се обављена продаја поништава. Купац Николић је већи део средстава у међувремену већ уплатио и сада је неизвесно како и када ће то да поврати.

Афера је за СПС у Ћуприји утолико непријатнија што све већи број грађана Ћуприје гласно „подсећа“ своје изабранике на предизборна обећања о коначном решавању проблема водоснабдевања у њиховом граду. Веровали или не, на крају 20. века, у сред Србије, пацијенти болнице у Ћуприји водом се служе тако што је захвате из кофе са оближњег бунара!

Међу члановима Социјалистичке партије у Ћуприји већ дуже време владају нарушени односи. О томе изгледа говори и она Марићева изјава о „20 дана док сам ја још председник“, јер су његове страничке колеге схватиле да он није најсрећније кадровско решење. У сваком случају, господину Марићу и његовим сарадницима предстоје дуги и конструктивни разговори са надлежним државним органима. Што по приватној тужби, што по „службеној дужности“.

ДЕМОКРАТСКА
СТРАНКА

11000 БЕОГРАД, ТЕРАЗИЈЕ 31V
ТЕЛ: (011) 324 8317, 324 8523, 322 3947
ФАКС: (011) 324 8649

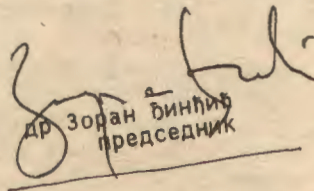
Господин
Паулић Чедомир
19 210 Брестовац

Поштовани г-дине Паулићу,

Разговор који смо водили током мог боравка у Брестовцу за мене је био врло садржајан и занимљив. Надам се да ћете се учланити у Демократску странку јер она окупља управо људе као што сте Ви, спремне да мењају много тога у нашој земљи али који воде рачуна о интересу државе.

Желим Вам пуно успеха у животу и раду.

С поштовањем,

Др Зоран Бинђић
председник

Београд, 24. мај 1994. године
Дел. број: 678/011

Приликом своје посете Бору и околним селима Зоран Бинђић, председник Демократске странке, силом прилика, а у недостатку, ваљда, свог чланства, сусрео се и разговарао углавном са представницима Српског покрета обнове.

Разговарао је и са Чедомиром Паулићем из села Брестовац, после чега је на Паулићеву адресу стигло писмо потписано лично од стране г. Бинђића, у коме га он љубазно позива да се учлани у његову странку, јер она окупља управо људе као што је Паулић.

Председник странке која се залаже за поштење том приликом је највећи део својих испула посветио Вуку Драшковићу, највећем разбјачу српске опозиције, човеку с којим он Бинђић, ни-када неће моћи да сарађује.

Поштено врбовање нема шта, тамаи онако како Бинђић доживљава ову људску особину.

В. Р.

ОСОБЕНОСТ

ТРИ РАТНА ДРУГА

Двадесет трећег октобра у Новом Саду су се окупили посланици СПО и председници општинских одбора СПО са подручја Војводине и, између осталог, разговарали о политичком маркетингу. Тамо су се нашли и ратни другови Михајло Марковић, Драгослав Миличић и Владимир Гајић. Остало је непознато да ли због тога што о политичком маркетингу знају све или због тога што не знају ништа... тек...

На слици: Ухваћени у полубудној фази између две туре спавања

СЛАВА „СПОНЕ“

Хуманитарна организација „Спона“ прославила је своју славу, Свету Петку, Старешина Саборне цркве у Београду, отац Петар Лукић, уз присуство бројних званица, пожелели су „Спони“ да настави и истраје на свом хуманитарном задатку.

ЧЕСМА

— У Бањи Ковиљачи, једној од некада најпознатијих српских бања, а на иницијативу Месног одбора СПО, откопана је „Ракина чесма“, која је подигнута 1924. године, а од стране локалне комунистичке власти затрпана почетком седамдесетих година. Новокомпонована легенда каже да се у оближњој вили лозничке „Вискозе“ често одмарао Драгослав Дража Марковић. Како са терасе виле поглед пада на чесму која је подигнута уз помоћ краљевске породице Карађорђевића, једног дана Дража је наредио да се чесма, кад следећи пут ту дође, више не види. Нарешено, учињено. Чесма је затрпана са десетак кубика земље и то је тако било двадесет и више година.

— Помолили смо се Богу да чесма није за двадесетак година изгубила воду, јер би нам комунисти у Бањи Ковиљачи рекли — па ми смо је закопали из разлога што није било воде. На сву срећу вода је ту — каже Михајло Ненадовић грађевински предузимач који је руководио радовима на откопавању „Ракине чесме“.

У откопавање је уложено око шест хиљада динара, а завршетак свих радова на реконструкцији ове чесме и амбијента око ње очекује се за Ускрс наредне године.

В. Ристић

СПОМЕНИК

У селу Јошеви надомак Лознице Месни одбор СПО открио је споменик добровољцу Милутину Ђурчићу који је 1991. године изгубио живот у борбама око Вуковара.

Локални свештеници освештали су спомен обележје које је отворио народни посланик Александар Чотрић. У селу Јошеви формиран је и одбор за изградњу споменика четничком команданту мајору Драгославу Рачићу. Председник одбора је Пантелија Петровић, председник Месног одбора СПО Јошеве.

**ПОВОДОМ ТУЖБЕ РТБ БОР ПРОТИВ САНДРЕ ЈАНКОВИЋ,
ПОСЛАНИКА СПО У СКУПШТИНИ СРБИЈЕ**

ОД НАС ЈЕ ЧУЛА

„Тужба поднета против Сандре Јанковић због изречених оцена о степену загађености животне средине и малверзације са бакром у Бору, у емисији „Лицем у лице“ на Трећем каналу РТС, приватна је тужба једног „приватног предузећа“ и ту ништа није спорно. Ми немамо намеру да је бранимо, умеће она и сама да се одбрани. Неће јој бити лако јер тужбу је поднело највеће „приватно предузеће“ у Србији. С друге стране неће јој бити ни много тешко, јер кад говорите о РТБ Бор не разликујете ништа: што год кажете — истина је. Сандра Јанковић је била наш гост непосредно пред гостовање у емисији „Лицем у лице“. Све што је рекла од нас је чула. Ми, чланови СПО из Бора, потврђујемо сваку њену изговорену реч у емисији „Лицем у лице“. Намера је очигледна — да се заплаше и ућуткају сви који су спремни да јавно проговоре о стању у РТБ Бору и овом граду уопште. Ако Вам је, господе из руководства РТБ Бор, то била намера, а изгледа да јесте, одабрали сте погрешну странку. Код СПО-а то вам неће проћи“ — каже се у саопштењу ОО СПО из Бора које је потписао његов председник Витомир Милојковић.

МАЛИ НИЈЕ ПОРАСО

Пише: **Донка МИХАИЛОВИЋ**

Пре неколико дана, ноћ сигурно није била, градоначелник Човић, пред ТВ камерама поразговарао је са фолк звездом Џејом Рамадановским о текућим проблемима око подрума у Кнез Михаиловој улици. Препотентно, као што приличи једном магистру из СПС, Човић је Џеју замерио ословљавање са „брате“, поздрављање са „ћао“ и летњи долазак бившег шибицара у градски храм у кратким панталонама. Ни слутно Човић није да ће само један дан после у Скупштини града умрети човек због неажурности (извињавам се ради ове благе речи) Хитне помоћи, о којој градоначелник очигледно није водио рачуна, као о модним детаљима. Иако Вучелићев „Дневник“ није објавио ову трагичну вест, одмах се одомаћило правило — и дању и ноћу боље код Човића го него мртав...

Потом је освануо дан педесетогодишњице ослобођења Београда (а и шире) од фашизма и некако се мислило да ће прослава бити скромна, безначајна чак. У ТВ програму пренос свечане Академије из Центра „Сава“ најављен је на Другом програму, а у истом термину за Први програм планирана је емисија о Цеци Величковић. Но, како је 19. октобра Мира, супруга председикова, завршила преписивање својих новинских текстова из „Дуге“ у нову књигу, супружници су схватили да за 20. октобар баш и немају неку забаву, те одлучили да се Цеца има скинути (у сваком погледу). Вучелићев „Дневник“ прекинути и Академија директ укључити у Први ТВ програм, а Слоба проговориги коју и увеселити Миру пред још једну дугу ноћ. И би тако... друг Слободан поздравио је поштоване борце и тихо, тврде неки, понудио нешто као национално помирење. У том тренутку, приметили су пак други, бела крагна на Мирином цветном комплету сувише се искосила, претварајући ту ноћну креацију у чисто дневну, донекле и кухињску. Вратила се на место (крагна, а богме и Мира) када је Слободан опалио по Караџићу и његовом евентуалном нападу на „туђе територије“. А мене је највише ганула председникова изјава да је „омладини потребна модерна школа, спорт и разонода“. Дан и ноћ размишљао о тим благодетима... У недостатку тог спорта и разоноде, национални борац, Радош Смиљанић, и онако везан за бело (беле руже, беле ноћи) појавио се у информативним емисијама и најавио оснивање Националног комитета за борбу против дроге. Ако се отвори жиро-рачун за дотични комитет, Смиљанић може купити бродове и сам са омладином огрезлом у дрогу плутати дан и ноћ по српској Сави и српском Дунаву...

Негде тих дана (а и ноћи) динар је „пао“, дилери су добијали батине, а Вучелин „Дневик“ био је пун вести о „прегрејаној привреди“. Глупаци су повезали да су зато вртићи без грејања. Елем, Аврамовић је отворено (напокон“ у „Отвореном студију“ окривио неке новине чији су новинари од његовог програма направили навјећи хаос и изазвали пад динара. Набацио је нешто и о онима који су летовали у Грчкој

(Марко Милошевић, Бајага, Тијанић, Ђинђић, Шабан Шаулић, ја...) па изнели из земље хиљаде и хиљаде марака и потрошили. Динар се одмах стабилизовао, ал' тврде зловници тек који дан и коју ноћ...

Као кратка епизода пред Сајам књига, на малим екранима опет се појавио градоначелник Човић, брљајући нешто око Студија Б. Разговарајући са господином Којадиновићем Небојша рече: „На вашој телевизији има малициозних, ружних коментара, одређених клевета, на Западу то никада не би било пуштено...“ (нормално, тамо се пуштају балони, пси са ланца, деца у парк)... „Ми можемо заједно да ЕЛИМИНИШЕМО са вашег програма све оно што није добро“. Господин Којадиновић уопште није реаговао, чак ни бојаљиво упитао зашто Човић има жељу да чисти Студио Б а не РТС. Можда је био збуњен изражавањем магистра који је запео „у Београђанци“, па „у Београђанци“...

А онда је почео Сајам књига... Неки жири, врло стручно подређен власти, за један од издавачких подухвата године прогласио је књигу „Дан и ноћ“ Мира Марковић. Сама другарица је рекла: „Описујући југословенску ноћ заиста сам описивала ноћ, описујући југословенски

дан заиста сам описивала дан“. А ја кад кажем да ми је одвратно, заиста ми је одвратно...

Појављујући се у емисији „Лицем у лице“ млади комуниста Вулин изгледа да је цитирао неке делове ове књиге: „Нико не жели да погине, кад се гине онда се гине, то је крај... Солжењин ко Солжењин, чит'о сам његове књиге ммрмрм... Нису били довољно гладни да изађу на улице... Вук Драшковић није био добар комуниста...“

Други програм РТС-а био је најдоследнији јер Радомана 'малог нит' су пиливали, нит' су пљували, а он је причао и причао, није искључивао микрофон и није звао обезбеђење и није дозволио новинарима да уђу у салу и ни за педаљ није порастао...

НТВ Студио Б опет је доказала Човићу да је време за његово елиминисање. У овако свечаној недељи емитована је „ВИН“ који се позабавио Раковицом и „националном класом“. Као случајно дат је документарни снимак из 1988. где драги нам председник у Раковици самоуверено виче: „Живела Југославија! Живео Савез комуниста Југославије! А сад свако на свој радни задатак!“ После је речено да су просечне плате ових одлазећих на своје радне задатке 180 динара. Али Мира је то описала у својој књизи, заиста не знам дал' у поглављу дан ил' у поглављу ноћ, али знам да би она радо слушала свог супруга у новом ораторском наступу типа — Живео СК Југославије.

ОРДЕЊЕ ДАН И НОЋ

Куда воде трагично генијална пророчанства; Благо лауреату који има сам себе; Орден слободе Слоби-Слободи; Зашто је са уваљеном патком тешко пристојно разговарати?

Пише: Јелена ЛЕНГОЛД

У немогућности да лично одговорим на десетине хиљада телеграма, честитки, писма-бомби, разгледница, пакета и новчаних уплатница које су стигле поводом десетог, јубиларног издања ТРАГЕДИЈЕ ГЕНИЈА, овим путем се свима обашка захваљујем и поручујем да су ваша писма велика част али и обавеза да се истраје на племенитом задатку. Какву и колику улогу у друштву носи ова рубрика, подсетићемо се сада једном овлашном ретроспективом.

У „Трагедији генија“ бр. 1 бавили смо се, између осталог, личношћу извесног **Петра Лазића**, тада високог функционера Нове демократије. Недуго затим, господин Лазић је дао оставку на све своје функције.

Већ у „Трагедији генија“ бр. 2, а у сарадњи са одговарајућим службама, наше пророштво се повећало на трећи степен. Бавили смо се случајем **Миља Вујановић**, случајем **Стефан Грубач**, и случајем **Минимакс**. Шта рећи, а не слагати? Миља Вујановић нетрагом нестаде, Грубач је баш некако иза тога изгубио идеолошку подршку из базе, а Минимакс се за неко краће време клизао на низбрдици, мада се, морам признати, ипак касније поставио на ноге.

У „Трагедији генија“ бр. 3 упозорили смо на опасности које вребају **Воју Шешеља**, у броју 4 бависмо се **Момом Капором** те он иза тога моментално одустаде од своје вишедеценијске рубрике у „Политици“, у броју 5 поткачисмо **Сашу Тијанића** те он доби отказ у ТВ Политици, у броју 6 најависмо окидање санкција и тако би... и да не набрајам даље, све је јасно. Тренутно се, наиме, највише бринем за др **Миру Марковић**, којом смо се бавили у неколико последњих бројева. Да моја брига није без основа потврђује и Тијанићев чланак у знаменитом „Телеграфу“. Питање, наиме, гласи: хоће ли др Миру да снађе судбина Јованке Броз? Хоће ли јавност да буде ускраћена за њене јавне наступе, хоће ли јој онемогућити писање, политичку активност, ношење шишки, употребу миксера са четири брзине и, најважније, хоће ли јој одузети пејџер? Донекле ме је утешила чињеница што су се Слоба и др Мира појавили заједно на свечаности у Сава центру, али сам истовремено приметила и то да се нису држали за руке, што ме је онепокојило. Очекујем да се овим поводом огласи женски лоби, удружење „По-

словна жена“ и друштво голубара, како би протествовали против оваквог третирања активне жене у нашем друштву. Како је почело, још ће нам и забранити позу број 2 из „Фигура венерис“! Овај би негативни тренд могао да се одрази и на фризерске салоне, па зато позивам и њих да се укључе у одбрану др Мире. Наиме, видех ономад да и Јадранка Шешељ носи исту ону чувену фризуру са шишкама, коју су две прве даме наше политичке сцене већ прославиле. Кад сам видела Јадранку, схватила сам

да је у питању епидемија ширих размера; те да се бојим да ћете сада моћи тако да се уредите само у тешкој илегалности. Очекујем оснивање нарочитих подземних фризерских салона у којима би се правила само таква фризура. А све то због прогона госпође др Марковић!

Не знам како је код вас, али код мене у кући још се могу пронаћи неки заостали балони, конфете, прскалице и остала опрема за празновање. Наиме, веома сам бурно прослављала

србија

велики празник 20. октобар! Како и доликује. У Београду су се тим поводом исподешавале силне занимљиве ствари, од којих, за ову прилику, издвајамо само неколико.

Као што смо већ поменули, Слоба је наступио у Сава центру, којом приликом је одржао говор, из кога сам понајвише схватила да му је најновија жеља да рехабилитује четнике. Или можда нисам добро разумела? Ево шта је рекао, па процените сами: „...свака жртва у рату подједнако је вредна... без обзира на заставу под којом су се за слободу борили...“ Буни ме то са заставом. Просто се плашим да ће Слоба ускоро да пусти браду и да изјави да му је гибаница одувек била омиљено јело. Једва чекам анкету по принципу случајног узорка, која ће да уследи тих дана.

Тог истог 20. октобра истакао се и градоначелник Београда, господин Човић. Отворио човек новчаник и исприсио се за целих 800 динара, колико је коштало 20 стабала за неки нови парк. Е, то нам је баш фалило, к'о рула у глави! Возићемо се и даље у она два ипо климава трамваја, али ће нам се очи налајати зеленилом.

Кад смо већ код напајања очију, не треба заобићи ни чињеницу да смо управо тог 20. октобра премијерно имали прилику да видимо наог Бруса Вилиса у неколико поза, од којих преферирам ону у базену, иако је очигледно да се сунчао парцијално, што ме је јако разочарало.

Од свих лепота које су се догађале тог 20. октобра, мени се некако највише допала радио-емисија коју је уприличио „Програм 202“, а чији уредник је био чувени Батица Савић, у пратњи своје супруге Олге Савић. Елем, пошто је Батица Савић ове године добио неку од бројних октобарских награда, он је лепо, тим поводом, емисију посветио лауреату, то јест — себи! Али пошто није могао сам себи да поставим баш сва питања, онда је ту улогу глумила његова жена, која се, за ову прилику, правила да уопште не познаје свог мужа Батицу, па му је поставила сва она питања која се поставе некое кога видиш први пут у животу, али му се већ одавно дивиш. Уредно му је честитала награду и питала га како је успео да буде тако паметан и леп? И затим, како је постао тако генијалан радио-водителј? Видело се, односно, чуло се, како је Батица ова питања схватио врло озбиљно, па је одговарао крајње опширно и детаљно. Од детињства па на даље. Чак је и Олга Савић овом приликом могла да чује толико тога новог о свом мужу Батици Савићу. Јер, није исто имати обичног мужа Батицу и Батицу Савића, добитника награде! И уопште, зашто би Батица Савић чекао да га неко од колега позове у своју емисију, кад он има своју личну емисију у коју може позвати сам себе? Осим тога, познато је да су колеге љубоморне и ко зна колико би Батица морао да чека да се други сете. У јесен се код нас обично додељује пуно награда, па је могло да се десити и то да Батица октобарска остане непримећена. Овако, та опасност је отклоњена. Док сам жива нећу заборавити да је Батица Савић 1994. године добио Октобарску награду града Београда за новинарство! То се зове добар новинарски

ефекат! Па није ваљда човек цабе награђен, зна он како се то ради.

Лако је, дакле, Батици Савићу, он има сам себе. Али шта ће наш председник? Ко ће о њему да говори, кад нема своју радио-емисију? Кад је он у прилици да похвали сам себе, или да истакне своје заслуге? Ретко кад. Такав је то човек. Али, зато су ту борачке организације Приштине, да надокнаде. А ту сам и ја, да вас подсетим на све оно шта су нас подсетили приштински борци. Ради се, знатно већ, о предлогу да се Слоби додели Орден слободе. Мање-више орден, битно је образложење. Оно ми некако јаче сија од сваког ордеа, па сам закључила да би сам орден могао да се додељује више пута дневно, али да то, без образложења, не би имало никаквог ефекта. Дакле, борци против ородења су на кривом трагу. Боље би им било да се боре против образложења, а ордење, ко воли — нек носи.

Ево шта нам све лепо пише у образложењу приштинских бораца, а чиме они правдају свој предлог да се додели Орден Слобе. Он је, кажу, „мудром политиком вешто трансформисао систем у Србији тако да је Србију сачувао од великих друштвених и идеолошких потреса“. Дакле, штовано читаатељство, све оно што смо доживели само су лагана, неприметна гибања. Да није било Њега, дошло би чак и до потреса, а то вероватно значи да би на улици, осим тенкова, била изношена и опрема Ратне морнарице, уз подршку авијације. Уосталом, сетите се Тјенанмена (како ли се то пише?!), па ћете схватити да смо заиста добро прошли у оним деветим мартовима, првим јуновима и осталим безбрижним датумима, а све то захваљујући Њему, који је мудром политиком сачувао земљу од већих друштвених и идеолошких потреса.

Даље се каже у овом приштинском борачком образложењу како је Он „отворио врата демократији и вишепартијском систему, спровео демократске изборе у којима је народ изразио своју вољу.“ Тачно! Отворио је врата зиста, а оног једног који је хтео да затвори врата и који је у Скупштини чак и викнуо: „Затворите врата за собом!“, тог је одмах склонио на маргинално место председника Југославије. Што се тиче слободних избора које је Он расписао, дозволите да парафразирам свог омиљеног афористичара који је још приметио и то да је у демократским земљама, попут наше, обавезно чак и присуство народа! Такође могу да потврдим и то да су избори били тајни, јер коначне резултате нисмо сазнали ни до дана данашњег. Опозиционе странке су се, као што је познато, служиле многим прљавим триковима, а један од њих је било и то да су на изборима учествовали. Коначно, ми се свакодневно уверавамо у тајност избора, јер ни дан данас не знамо чије ће интересе заступати поједини посланици.

Литерарни део образложења приштинских бораца распојао се у констатацији да је Он „инспирисао све облике друштвеног живота ка даљем прогресу, ослободио енергију маса за национално и социјално ослобођење“. То за инспирацију, то бих могла и лично да потврдим, хвала, нарочито због тога што ме је спасао од физичког исцрпљења. А богами, баш ме је било исцрпљено кад сам оно прошле зиме вукла џак брашна с другог краја града. И, брате, зар није

било исцрпљујуће устати свако јутро у четири и стати у ред за млеко? А Он нас је од свега тога спасао! Сад више не устајем у четри, јер млека нема ни тад ни било кад, али зато зејтина има у изобиљу. Пошто више нисмо исцрпљени, сад можемо до пет пута да чекамо у реду и сваки пут да узмемо по две флаше. Једанпут без бркова, а други пут са брковима, да нас продавачица не препозна. Лако је сад кад нисмо исцрпљени, имамо снаге за све трикове.

Мало ме је збунило оно са заустављањем инфлације, ја сам све некако мислила да је то урадио Аврамовић, кад оно испало да није. А и тај Аврамовић ми је постао сумњив у последње време. Док му је све било у реду са програмом, он је ишао по екрану некако, да извинете, дроњав. Е сад, кад се уплашио да ће програм да му постане дроњав, он се удесио. Први пут обукао одело и везао чвор, да ми не приметимо да је нешто дроњао у држави српској. И зато ја и верујем да Аврамовић ту ништа није урадио, него лично Он, Слоба. И сад ће Он лично, такође, да разјурити дилере и да их све пребије. Сила је Он! И зато му треба дати Орден Слобе, па нека га окачи!

Што се тиче Аврамовића, њега су за казну примили у Академију наука, за боље и није.

И кад смо већ код академика, паде ми на памет да ће сироти Џеј Рамадановски ипак морати да продаје виолине. А тако се човек бори против тога. Жалио се да му је „уваљена патка“ од стране Човића и осталих власника перади, али цаба. Нема правде на овом свету. Уопште, веома ме је погодило како је градоначелник Човић разговарао са господином Џејом, некако са висине, иако су седели. Човић је том приликом одржао Џеју лекцију из легог понашања, заборавивши при том да је Џеју уваљена патка. Како може човек лепо да се понаца са патком, свеже примљеном?

Хоћу рећи, кад примиш патку, то те битно омета у лепом понашању. То је оно што Човић није имао у виду, и уопште, понашао се као да никад у животу није примио патку. И још је замерио господину Џеју што је долазио у Скупштину у кратким панталонама. Па то је бар јасно, Џеј је човек поштен („нема лажи, нема преваре“) и хоће, кад прими патку, да то сви могу да виде. Зато је носио кратке панталоне. А Човић, кад је оно својевремено примао патку, само се деакумулисао и обукао дугачке панталоне, па нисмо могли ништа да видимо. Друго је Џеј, он зна шта народ воли.

Зато бих поручила Џеју да се ништа не секира. Код нас све тако почне са виолинама, а заврши се са фри-шопом и мењачницом. Боже здравља, штицоваћемо се ми и код Џеја, док ће на зиду, као успомена на немилу прошлост, симболично висити једна стара виолина, у прашини крај камина...

**ПРВА КЊИГА У ТРЕЋОЈ ЈУГОСЛАВИЈИ
ЧИЈИ ЈЕ ПОЧЕТНИ ТИРАЖ 30.000
ПРИМЕРАКА**

ВУК ДРАШКОВИЋ **НОЋ ЋЕНЕРАЛА**

Роман о Драгољубу-Дражи Михаиловићу и његовом покрету

Наде, снови, разочарења и патње првог европског герилца
Галерија ликова са трагичне српске политичке и ратне позорнице
Вихори и олује предратних, ратних и поратних година
Племенитост у мучеништву и немилосрдност мучитеља

СУДБИНА ДРАГОЉУБА-ДРАЖЕ МИХАИЛОВИЋА ЧЕКАЛА ЈЕ ПОЛА ВЕКА СВОГ ПИСЦА, А ВУК ДРАШКОВИЋ СЕ ОД ПРВИХ СВОЈИХ КЊИЖЕВНИХ РАДОВА ПРИПРЕМАО ЗА ОВАЈ ПОДУХВАТ

НАЈВАЖНИЈА ДОКУМЕНТА О ДРАГОЉУБУ-ДРАЖИ МИХАИЛОВИЋУ, УКЉУЧУЈУЋИ И ПУНУ ИСТИНУ О ЊЕГОВОМ ПОГУБЉЕЊУ И ТАЈНОЈ САХРАНИ; ЈОШ СУ НЕДОСТУПНА ЈАВНОСТИ, АЛИ СУ НЕКИ СВЕДОЦИ, ЗБОГ НЕЧИСТЕ САВЕСТИ, ИПАК ПРОГОВОРИЛИ, ПА ЈЕ РОМАН „НОЋ ЋЕНЕРАЛА“ ПИСАН И НА ОСНОВУ ЊИХОВИХ СВЕДОЧЕЊА

„Петнаест година прикупљао сам грађу о Чичи и његовом животу“, каже Вук Драшковић. „Било је то дружење и са Чичиним делом и са Чичином душом.“

Аутор бестселера „Судија“, „Нож“, „Молитва“ и „Руски конзул“ објављује, после четири године, нови бестселер

КЊИГУ КОЈУ ДЕМОКРАТСКА, ИСТИНОЉУБИВА И ДОМАЋИНСКА СРБИЈА ЧЕКА ОД 13. МАЈА 1941. ИЗЛАЗИ ИЗ ШТАМПЕ ДО КРАЈА НОВЕМБРА 1994. ГОДИНЕ

ВУК ДРАШКОВИЋ **НОЋ ЋЕНЕРАЛА**

ТВРД ПОВЕЗ, ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА .....40 ДИНАРА

ПРОДАЈНА ЦЕНА ЋЕ БИТИ ЗНАТНО ВЕЋА

**НАРУЏБИНЕ СЛАТИ НА АДРЕСУ ИЗДАВАЧА: „СРПСКА РЕЧ“, БЕОГРАД, УЛ. ВУКА КАРАЏИЋА 8, ИЛИ НА ТЕЛЕФОНЕ
011/628-242, 620-891, 625-937. ПРЕТПЛАТУ ИЗВРШИТИ НА ЖИРО-РАЧУН 40801-603-4-27562**